

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Katedra psychologie

Kvalita života v kontextu genderové diferenciacie u mužů

Quality of life in the context of gender differentiation in men

Magisterská diplomová práce

Autorka: Mgr. Bc. Dagmar Halo

Vedoucí práce: PhDr. Olga Pechová, PhD.

Studijní program: Psychologie

Studijní obor: Psychologie

Olomouc

2019

Prohlášení

„Ochrana informací v souladu s ustanovením § 47b zákona o vysokých školách, autorským zákonem a směrnicí rektora k zadání tématu, odevzdávání a evidence údajů o bakalářské, diplomové, disertační práci a rigorózní práci a způsob jejich zveřejnění. Studentka odpovídá za to, že veřejná část závěrečné práce je koncipována a strukturována tak, aby podávala úplné informace o cílech závěrečné práce a dosažených výsledcích. Studentka nebude zveřejňovat v elektronické verzi závěrečné práce plné znění standardizovaných psychodiagnostických metod chráněných autorským zákonem (záznamový arch, test/dotazník, manuál). Plné znění psychodiagnostických metod může být pouze přílohou tištěné verze závěrečné práce. Zveřejnění je možné pouze po dohodě s autorem nebo vydavatelem.“

Místopřísežně prohlašuji, že jsem magisterskou diplomovou práci na téma: „Kvalita života v kontextu genderové diferenciaci u mužů“ vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucí diplomové práce a uvedla jsem všechny použité podklady a literaturu.

V Praze dne

Podpis

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucí mé magisterské diplomové práce PhDr. Olze Pechové, PhD. za odborné vedení a konstruktivní komentáře, které mi pomáhaly v průběhu tvorby této práce. Velký dík patří samozřejmě i všem účastníkům výzkumu, bez jejichž participace by práce nevznikla.

Rovněž bych chtěla tímto ze srdce poděkovat svým rodičům za jejich kontinuální duchovní a materiální podporu, díky níž jsem mohla dojít až na toto místo. Děkuji.

Obsah

Úvod.....	7
TEORETICKÁ ČÁST	9
1 Kvalita života.....	9
1.1 Definice kvality života	9
1.2 Zdraví	12
1.3 Well-being.....	14
1.4 Spokojenost.....	15
1.5 Štěstí.....	16
1.6 Smysluplnost.....	17
1.7 Testové metody hodnotící kvalitu života	18
1.7.1 World Health Organization Quality of Life (WHOQOL)	19
1.7.2 Dotazník životní spokojenosti (DŽS)	20
1.7.3 The Schedule for the Evaluation of Individual Quality of Life (SEIQoL).....	21
1.7.4 The Satisfaction With Life Scale (SWLS).....	22
2 Genderová diferenciacie	23
2.1 Definice genderu	23
2.2 Genderová identita	24
2.3 Genderová role	27
2.4 Biologické předpoklady genderu	29
2.5 Femininita	30
2.6 Maskulinita.....	31
2.7 Androgynie.....	32
2.8 Testové metody hodnotící gender	34
2.8.1 The Bem Sex Role Inventory (BSRI).....	34
2.8.2 The Personal Attributes Questionnaire (PAQ)	35
2.8.3 Conformity to Male Norms Inventory (CMNI).....	36
2.8.4 Minnesota Multiphasic Personality Inventory-2 (MMPI-2).....	37
3 Kvalita života v kontextu genderové diferenciacie u mužů	38
3.1 Definice kvality života v kontextu genderu	38
3.2 Genderová diferenciacie a kvalita života mužů	39

PRAKTICKÁ ČÁST	42
1. Výzkumný problém	42
1.1. Výzkumné cíle	43
1.2. Výzkumné otázky.....	43
2. Design výzkumu	44
2.1. Etické problémy a způsob jejich řešení	44
2.2. Harmonogram výzkumného šetření.....	45
3. Předvýzkum	46
2.3. Hypotézy	46
2.4. Výzkumný soubor 1. fáze	46
2.5. Testové metody	47
2.5.1. The Personal Attributes Questionnaire (PAQ)	47
2.5.2. Dotazník životní spokojenosti (DŽS)	48
2.6. Statistické metody vyhodnocení	48
2.7. Výsledky	48
2.7.1. Test významnosti výběrového korelačního koeficientu	48
2.7.2. Hypotézy	50
3. Výzkumný soubor 2. fáze.....	52
4. Metody sběru dat	54
4.1. Pozorování	54
4.2. Čára života	54
4.3. Polostrukturovaný rozhovor	54
5. Zpracování výzkumných dat	56
5.1. Interpretativní fenomenologická analýza.....	56
5.2. Reflexe zkušenosti výzkumnice se zkoumaným fenoménem.....	57
6. Analýza přepsaných rozhovorů	58
6.1. Analýza prvního rozhovoru.....	59
6.2. Analýza druhého rozhovoru.....	62
6.3. Analýza třetího rozhovoru.....	66
6.4. Analýza čtvrtého rozhovoru.....	68
6.5. Analýza pátého rozhovoru	70
6.6. Analýza šestého rozhovoru	73
6.7. Analýza sedmého rozhovoru.....	75
6.8. Shrnutí analýzy rozhovorů	78

7. Výsledky.....	79
8. Diskuze.....	82
9. Závěry.....	86
Souhrn.....	87
Seznam použitých zdrojů a literatury	91
Seznam příloh	103

Úvod

Tato magisterská diplomová práce navazuje na závěrečná východiska bakalářské diplomové práce autorky pojednávající o teorii feministické psychologie a psychoterapie. „*We all should be a feminist*“, vzývá nigerijská spisovatelka Chimamanda Ngozi Adichie ve své řeči prezentované v rámci populární přednáškové sítě TEDx. Dnes již ikonická hláška, kterou si vřele osvojila především populární kultura, ve své zdánlivé jednoduchosti přináší mnohá poselství. Jedním z nejzásadnějších je nejen to, že všechny ženy, kterým záleží na realizaci rovných příležitostí ve společnosti, by měly být feministkami, ale rovněž i potřeba motivovat a začlenit muže¹ do procesu dlouhotrvající emancipační obrody všech pohlaví, na které by měli být účastni stejnou měrou aktivně i oni.

Zájem o kvalitu života, její zkoumání a prohlubování, je mimořádným počinem současné doby, jež je svým imaginárně historickým tělem dokladem o průběhu a množství změn, kterými společnost i její členové prošli a neustále prochází. K nim náleží i proměny společenského diskurzu vyjadřující přístup a způsob pojmání kvality života a jejího významu pro současného člověka. Tuto moderní vlnu můžeme chápat v kontextu sady indikátorů, jež identifikují a definují kvalitu zdravotní péče, která se nesoustředí jen na samotný přístrojově měřitelný stav fyziologického zdraví, jež formálně označuje člověka způsobilým k životu, ale rovněž i přesah, o kterém se již tradičně dle definice WHO, hovoří v rozmezí psychosociálně-spirituální dimenze.

Důraz je současně kladen na způsob, jakým pojmáme zdraví člověka v kontextu postindustriální společnosti, která v současném kapitalistickém systému přináší i otázky týkající se naplnění smyslu života a sebeaktualizace v převážně normovaně hedonistickém nastavení. Důležité je pracovat, uživit sebe, svého partnera/partnerku či celou rodinu, zároveň si „užívat života“ plnými doušky, a současně necítit zachvácení pocitem přepracovanosti. Na stejné úrovni působí spolu s těmito fenomény i fakt, že v západní společnosti dosáhla míra genderové rovnosti solidního postavení, což vede mnoho mužů i žen ke stále hlubšímu přehodnocování stávajících maskulinních a femininních hodnot.

Hlavním bodem zájmu ve zkoumání kontextu genderu a kvality života byly původně důsledky genderové nerovnosti, které aktivně monitorovala, a posléze na ně aktivně

¹ Toho se velmi sveřepě chopila například herečka Emma Watson, jež se stala tváří a leadryní celosvětové kampaně *HeForShe*.

upozorňovala, především feministická, resp. ženská hnutí. Rozmach feministické teorie a jejich aplikačních tendencí v různých sférách vědeckého zkoumání vedla rovněž i humanitní a společenské vědy k reflexi stávajících paradigmat zavedených sociálních praktik týkajících se postavení a práv žen včetně kvality života v kontextu patriarchálních struktur. Spolu s dalšími hnutími a rozmachem jejich akademických průniků tak současně vznikala další témata, která byla v aktuálním společenském nastavení vnímána jako hodna zkoumání, čímž bylo i zkoumání konkrétního vlivu genderu na zdraví a kvalitu života mužů.

Motivací k sepsání této práce nám byla především teorie kritické psychologie, resp. kritická teorie. Ta si klade za cíl demaskovat ideologie, které mylně ospravedlňují formy sociálního či ekonomického útlaku. Kritická psychologie se v tomto metakontextu soustředí na dekonstrukci struktur moci mezi sociálními skupinami a třídami, jejichž hierarchie ovlivňuje úroveň duševního a tělesného zdraví jejich členů. Tím se vytváří nové příležitosti pro tvorbu nových paradigmat týkajících se kvality života všech členů společnosti.

My jsme se tedy nechali výchozími teoriemi a stávajícími pokroky inspirovat a pokusili jsme se dále rozšířit stávající poznatky směrem, který má potenciál rozšířit povědomí o zkoumané problematice. Výsledkem je následující práce.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Kvalita života

1.1 Definice kvality života

Kvalita života (dále QoL) člověka byla zájmem filozofů a myslitelů již od dob antiky. Systematický výzkum začal být v této oblasti realizován na přelomu 50. a 60. let minulého století, kdy předmětem zkoumání bylo zprostředkování zotavení a zpracování následků, které přinesla 2. světová válka. Dosah, který celospolečenská devastace měla, byl niterný a zřetelný tak, že z trosk morálně humanitního potenciálu vyrostly mnohé nové myšlenky či celá hnutí. V opozici proti doposud převažujícímu behaviorálnímu pojetí začali humanističtí autoři zdůrazňovat procesy introspekce a subjektivity jako smysluplná a hodnotná měřítka duševního i fyzického stavu člověka. Tato dostatečně živná půda tak dala vzniknout novým směrům či hnutím jako jsou např. existencialismus či fenomenologie. Další vývoj následuje v duchu ocenění a akcentace vlastní subjektivity, tedy toho, nejen jaký náš život je z hlediska objektivních měřítek, ale jak je subjektivně prožíván, a jaká váha je těmto subjektivním prožitkům přikládána (Bornstein, Davidson, Keyes & Moore, 2003).

WHO (1998) dodává, že primární fokus by měl být zaměřen především na procesuální složku zdraví, tedy fakt, že zdraví člověka se vyvíjí a proměňuje v průběhu života jako lidský život sám. A právě longitudinální pojetí zdraví je významným indikátorem a současně přispěvatelem k uvažování o kvalitě zdraví a jejím pojetí. Současně nesmíme opomenout i úroveň zdravotní politiky a péče, jež je odrazem zájmu společnosti o zdraví jejích členů jako stavu věci, která ovlivňuje individuální kvalitu života jednotlivce. Tento přístup platí ovšem i vice versa, tedy že člověk se svým zdravotním stavem, resp. kvalitou života, je hodnotovou entitou, jež přispívá svým potenciálem pozitivnímu vývoji společnosti.

Boyle (2002) výstižně hovoří o metodologických strastech snah o definování konceptuálně rozsáhlých, multireferenčních teoretických konstruktů. Ty jsou nejen akademickými pojmy, ale zároveň i běžně užívanými a rozšířenými slovy či slovními spojeními, jež jsou užívány v hovorovém jazyce v různých konotacích. Rapley (2003) k tomu dodává, že literatura

týkající se konceptu QoL je rozvětvena primárně do dvou směrů. Ta první z nich s ním operuje jako s pevnou hmotou, která je jasně ohraničena i definována, a ta druhá připouští její fluidní podstatu, která se nestále vyvíjí přesně tak, jako její části, které definuje. Kvalita života je tak z jeho pohledu vlastně sociálně lingvistickým pojmem par excellence, jelikož úroveň preciznosti, s níž se snažíme o její uchopení, tak přináší své změny v souslednosti s vývojem post-postmoderní² společnosti. Keith (2003) konstatuje, že tento koncept nemůže být, dle některých výzkumníků, nikdy zcela exaktně definován.

Ventegodt, Merrick a Andersen (2003) např. postulují poměrně lakonickou rovnici, čím vyšší kvalita života, tím lepší život. Kvalitní život je dobrý život a naopak. Člen západního světa považuje svůj život jako kvalitní, pokud prožívá štěstí, naplněnost potřeb, adekvátní fungování v sociálním kontextu apod. Veenhoven (2000) dále rozlišuje mezi samotnými příležitostmi k dobrému životu a jeho výstupy. Jmenuje čtyři kategorie kvalitního života: a) kvalita možnosti obývání v enviromentálním prostoru; b) životaschopnost jedince (osobní kapacita pro život); c) životní přesah, který přichází z vnějšku (vztah k vyšším hodnotám, než je život sám); d) individuálně subjektivní vnímání života, resp. jeho oceňování. Charakteristickým rysem těchto kategorií je jejich vzájemná provázanost, s níž souvisí i proces adaptace, kterou každý z jedinců v průběhu života prochází. Spranger a Schwartz (1999) v tomto kontextu hovoří o tzv. *response shift*, tedy změnách, které probíhají v průběhu života jedince, a na jejichž základě se mění i vnímání kvality života a jejich proporcí včetně jejich subjektivního vyhodnocování.

Farquhar (2005) vytvořila obecnou taxonomii, ve které postuluje tři hlavní typy definic:

- A. obecné či globální definice, které jsou nejčastější a obvykle obsahují koncepty ne/spokojenosti a ne/štěstí;
- B. definice, které rozdělují celý koncept na několik dílčích složek či dimenzí, jež mohou specifikovat účel, k němuž jsou v rámci výzkumu použity;
- C. definice soustředící se pouze na jednu nebo dvě komponenty vymezené v původním typu obecné definice, přičemž důraz je kladen buď explicitně nebo implicitně na určité části s úmyslem zdůraznit jejich význam;
- D. kombinované definice.

² Metamodernismus (Vermeulen & Akker, 2010).

Složky, do nichž se dá QoL jako koncept rozdělit se dají dále, dle Ventegodt, Merrick a Andersen (2003), shrnout do tří rovin:

- *Objektivní QoL* je označením pro vnější pohled a hodnocení života jednotlivce, které je rovněž i měřeno či zkoumáno v určitých případech. Je důkazem toho, nakolik se jedinec dokáže adaptovat na lokální či globální podmínky společnosti, v níž se nachází. Objektivním měřítkem je sociální status či jiné, pro danou kulturu významné indikátory. Campbell (1976, in Kerce, 1992) k tomu dodává, že západní společnosti sestavily množství národních a regionálních statistik týkajících se základních funkčních soustav moderního státu, která slouží jako měřítka a indikátory. Většina těchto dat odkazuje k materiálním aspektům života jedince – finanční příjmy, výdaje, úspory, produkce statků a služeb. Zatímco peněžní indikátory jsou velmi lákavé pro využití, mnoho výzkumníků se tomu brání. Významným příspěvkem je koncepce tzv. sociálních indikátorů, jež jsou známy jako formy rozličných statistik týkajících se počtu manželství či rozvodů, zaměstnanosti, či spáchaných trestných činů atd.
 - *Existenciální QoL* znamená, jak moc je jednotlivý život dobrým či spokojeným ve svém spirituálním, transcendentálním přesahu. Mnoho lidských potřeb je organizováno okolo přání nebo nutnosti žít život v souladu s vyššími principy, jejichž naplnění jedinci nedostačuje pouze ve svém čistě biologickém měřítku.
 - *Subjektivní QoL* označuje individuální hodnocení každého člověka, jestli se jemu/jí žije dobře, resp. jak moc vnímá svůj život jako dobrý, spokojený, šťastný atd.
- Vzhledem k obsahu a účelu této práce se budeme konkrétněji tomuto pojetí věnovat v následujících kapitolách (pozn. aut.).

Výše zmíněné dimenze můžeme vzhledem ke svým významovým charakteristikám, které se rovněž i částečně překrývají, umístit jako spektrum oscilující mezi dimenzemi *subjektivní* a *objektivní*, mezi nimiž stojí dimenze *existenciální*, která právě ty dvě předchozí sjednocuje ve smyslu hloubky být člověkem (*the depth of the being of humanity*) (Ventegodt, Merrick, & Andersen, 2003).

Teoretické modely, jejichž prostřednictvím můžeme kvalitu života definovat, popisuje Heřmanová (2012):

1. Model subjektivní kvality života: vícerozměrný model vycházející z holistického pojetí QoL, jež je strukturován do tří základních oblastí s názvy *být*, *někam patřit*, *realizovat se*. V tomto modelu je nejdůležitější subjektivní pocit osobní pohody či

nepohody (tělesné, duševní, sociální). Jedná se tedy o subjektivní percepci individuálně prožívané životní situace jedince. Enviromentální podmínky nejsou do tohoto modelu zahrnuty ani nejsou nijak uvažovány.

2. Komplexní model QoL dle Kováče: souhrn poměrně velkého počtu komponent představuje rozdělení připomínající Maslowovu pyramidu lidských potřeb. První úroveň popisuje bazální, obecnou rovinu, která se vztahuje k reprezentaci všelidské představy o tom, jakým způsobem člověk prožívá svůj život jako dobrý (vyrůstání ve funkční rodině, život chránící životní prostředí atd.). Druhá rovina se dotýká civilizační, přesto individuálně specifické podoby dobrého zdraví, převažující uspokojivé životní situace apod. Třetí stupeň tvoří kulturně duchovní rovina vztahující se k obecně prospěšným vlastnostem a prožitkům, které mají dopad nejen na jedince, ale i celou společnost (altruismus, charitativní činy) včetně kultivace osobních hodnot ve vztahu k bezproblémovému stárnutí. Každá z těchto rovin je současně protkána požadavkem smyslu života, na jehož základě se odvíjí každé lidské chování a konání.
3. Model čtyř kvalit života: tento model se skládá ze čtyř dimenzí (vhodnost prostředí, užitečnost života, životaschopnost jedince, vlastní hodnocení života). Výrazně se odlišuje od ostatních především kvůli zohlednění výchozí životní šance, startovní pozice, kterou jedinec v kontextu svého životního prostředí má, a která předurčuje možnosti pro prožívání individuálního života. Model v sobě rovněž zahrnuje i dimenzi reflektující rozsah a způsob, jakým se jedinec účastní na životě komunity, ve které žije.

Kvalita života, jak bylo již zmíněno výše, neobsahuje pouze široké spektrum podmínek pro život a kontrolu zdrojů týkajících se životních domén, ale rovněž i pocitů a zážitků, které se k těmto zdrojům a podmínkám vztahují. QoL můžeme definovat, a tím tedy i měřit, prostřednictvím subjektivních a objektivních indikátorů včetně příbuzných pojmů a významu, které se ke QoL vztahují. Ty posléze vytváří bohatou mozaiku možností, jak dojít ke komplexnímu pohledu na život člověka (Fahey, Nolan, Whelan, 2003).

1.2 Zdraví

WHO (1948) definuje zdraví jako komplexní multidimenzionální fenomén, tedy jako: „Celkový stav úplné duševní, tělesné a sociální pohody, a nejen nepřítomnost nemoci nebo vady“. Křivohlavý (2003) doplňuje, že komplexnost pojmu zdraví odráží již

jeho etymologický význam. Slovo zdraví znamenalo původně v řečtině i latině „celek“. Rozsáhlost významů, kterých pojem zdraví může nabývat, popisuje dále Krivohlavý (2003) tímto výčtem:

1. Zdraví jako zdroj psychické a fyzické síly: zdůraznění významu síly jako prostředku zvládnání těžkostí.
2. Zdraví jako metafyzická síla: zdraví je vnímání jako životní síla, vitalita či životní elán. Všeobecně můžeme hovořit o pojetí, které nám umožňuje přístup k tzv. vyšším cílům a realizaci svého potenciálu.
3. Salutogeneze – individuální zdroje zdraví: součástí je tzv. SOC, tedy *Sense Of Coherence*, neboli smysl pro integritu. Toto označení v sobě zahrnuje tři zásadní charakteristiky: *smysluplnost, zvládnutelnost a srozumitelnost*.
4. Zdraví jako schopnost adaptace: pojmem adaptace rozumíme schopnost přizpůsobení se vnějším podmínkám a okolnostem.
5. Zdraví jako schopnost dobrého fungování: tedy být v dobré kondici, v dobrém zdravotním stavu a zároveň být schopen s tímto stavem operovat ve svůj prospěch.
6. Zdraví jako zboží: tomuto pojetí odpovídá přesvědčení, že zdraví existuje jako komodita, která se dá opětovně získat či ztratit (formou podání léku, lékařského zákroku atd.).
7. Zdraví jako ideál: tedy jako ideální vyrovnaný stav všech složek a potřeb, které přispívají ke spokojenosti a pozitivní kvalitě života.

Vnímání a hodnocení zdraví se liší na základě příslušnosti k určité populační skupině, věkové, vzdělanostní či socioekonomické stratifikaci (Kebza, 2005). Na vymezení vztahu mezi zdravím a kvalitou života se odborníci shodnou vzhledem k ustanovení pojmu tzv. *health related quality of life* (HRQoL). Vznik tohoto pojmu je datován přibližně do 80. let minulého století a předcházela mu postupná společná evoluce a syntéza konceptů kvality života a zdravotního stavu (*health status*), který původně zprostředkoval spíše informaci o formálně měřitelných ukazatelích zdravotního stavu vztahujících se především k fyziologickým či anatomickým vlastnostem organismu (Karimi & Brazier, 2016). Obecně je pojem definován jako míra kvality fungování jedince v kontextu subjektivně vnímaných fyzických, duševních a sociálních životních domén ve vztahu ke zdravotnímu stavu (Guyatt, Feeny & Patrick, 1993).

Problematickou zůstává otázka, do jaké míry jsou všechny tři výše zmíněné pojmy od sebe oddělitelné, a jakým způsobem je vůči sobě vymezit. Autoři se mnohdy shodují na tom, že není skutečně jasné, které z domén kvality života skutečně nesouvisí se zdravím, tak aby bylo nutné definovat samostatný koncept HRQoL. Podstatou zůstává fakt, že koncept kvality života v sobě obsahuje i ty čistě materiální a ekonomické fenomény, které se zdravím mnoho společných průsečíků nemají, a proto bylo třeba stávající pojmy vymezit detailnějším způsobem (Karimi & Brazier, 2016). Odpovědí na některé pochybnosti týkající se definice kvality života a socioekonomických vlivů je koncept tzv. sociálních determinant zdraví. Ty WHO (2018) definuje jako podmínky, v nichž se lidé narodili, vyrůstají a žijí v nich. Tyto podmínky ovlivňují příležitosti k zajištění adekvátní zdravotní péče, včetně nemocnosti a věku dožití. Sociální nerovnosti ve zdraví, tedy nerovné podmínky v přístupu ke zdravotní péči napříč sociálními skupinami, jsou výsledkem nerovnosti v adekvátním zprostředkování sociálních determinant společností, ve které jedinec žije.

1.3 Well-being

Jak poznamenávají Camfield a Skevington (2008), stále si klademe otázku, jakým způsobem spolu pojmy kvalita život a well-being souvisí. Jakým způsobem tyto pojmy adekvátně operacionalizovat, abychom vystihli jejich podstatu a vzájemnou provázanost, která osciluje mezi hierarchickým a sjednocujícím uspořádáním. Rapley (2003) konstatuje, že pojem well-being je v zásadě zaměnitelný s pojmem kvalita života. Dle Ventegodt, Merrick, a Andersena (2003) se jedná o nejpřirozenější aspekt subjektivní kvality života. Ryan a Deci (2001) definují well-being jako optimální psychologické fungování.

Aspekty well-beingu můžeme definovat jako afektivní a kognitivní. Afektivní well-being (AWB) odkazuje k frekvenci a intenzitě pozitivních a negativních emocí či nálad, naopak kognitivní well-being (CWB) vychází z globálního hodnocení života nebo hodnocení jednotlivých významných domén (Schimmack, Schupp & Wagner, 2008). Diener (1984) zmiňuje tříložkový model subjektivního well-beingu. Jeho částmi jsou životní spokojenost, pozitivní afekty a negativní afekty, přičemž kognitivní rovina slouží jako prostředek harmonizace mezi těmito afekty.

Well-being jako jedna ze složek subjektivní kvality života, je ovlivněna především konceptem utilitaristické filozofie, která zdůrazňuje její hedonistický aspekt, tedy maximalizaci štěstí, slasti a spokojenosti (Sarvimäki, 1999). Obecně se dlouhá diskuze nad tématem vytvoření nejoptimálnějšího paradigmatu zformovala okolo dvou odlišných

přístupů hedonismu a eudaimonismu. Hedonistický pohled přirovnává well-being k pocitům slasti a štěstí (Kahneman, Diener, & Schwarz, 1999; Ryan & Deci, 2001). Alternativně k tomuto pohledu stojí eudaimonismus, jehož hlavním obsahem je proces kultivace osobnosti a využití jejího pravého potenciálu (Watermann, 1993). Zásadním se v tomto teoretickém konceptu stávají distinktivní pojetí mezi hedonismem a eudaimonismem, resp. prvky které spolu tyto dva přístupy sdílí. Operacionalizace hedonismu variuje od prostého prožitku slasti skrze tělesné uspokojení základních životních potřeb (např. jídlo, sex) až po prožitek duševního uspokojení např. z důvodu vyhledávání zážitků (*sensation seeking*) (Busseri & Sadava, 2011). Eudaimonismus představuje pojetí, dle něhož jedinec uskutečňuje smysl života, což rovněž souvisí s pozitivním fungováním a uspokojením (Ryff & Singer, 1998).

Významně se rovněž uvažuje nad tím, jakým způsobem spolu koreluje osobnost člověka a jeho well-being, resp. jaké osobnostní vlastnosti přispívají ke kvalitnímu životu a zdraví obecně (Maher & Maher, 1994). Metasyntéza zkoumající souvislosti mezi osobnostními vlastnostmi a well-beingem, hodnotícím konkrétně model Big Five, popisuje, jakým způsobem ovlivňuje specifická osobnostní skladba jednotlivé složky zdraví člověka. Studie konstatuje, že všechny vlastnosti modelu Big Five mají moderovaný efekt na celkové zdraví, přičemž silnější efekt byl prokázán u duševního zdraví. Efekt byl silnější rovněž u jednotlivých vlastností, kterými jsou přívětivost, svědomitost a neuroticismus, naopak tomu bylo u extravertze a otevřenosti ke zkušenosti (Strickhouser, Zell & Krizan, 2017).

Výše zmíněné předpoklady vlivu osobnostních charakteristik na well-being jedince potvrzuje i Friedman, Kern a Reynolds (2010), kteří popisují mechanismy, kterými stabilní vlastnosti osobnosti mohou ovlivňovat celkovou kvalitu života. Jedná se především o vliv osobnostních vlastností na motivaci a kapacitu činit rozhodnutí, která ovlivňují celkový zdravotní stav člověka včetně behaviorálních vzorců přispívajících ke zdravému životnímu stylu. Příkladem může být svědomitost. Ta souvisí s takovými vlastnostmi, jakými jsou disciplína a zodpovědnost, což jsou atributy, které jednoznačně přispívají k formování zdravotních návyků souvisejících s navyšováním kvality života i celkové životní spokojenosti.

1.4 Spokojenost

Životní spokojenost (*life satisfaction*) je souhrnné zhodnocení pocitů či postojů vztahující se k životu jedince a jeho žité zkušenosti oscilující mezi pozitivním a negativním pólem. Je

charakterizována v kontextu kognitivní teorie jako zhodnocení jedince o výsledném stavu kompatibility podmínek pro život, kterými jedinec oplývá, s obecnými standardy podmínek, které společnost poskytuje. V kontextu lokalizace pozice vůči subjektivní kvalitě života ji můžeme rovněž definovat jako centrální komponentu zkušenosti člověka, která v sobě zahrnuje globální hodnocení života konkrétního jedince (Diener, Emmons, Larsen & Griffen, 1985).

LS vyjadřuje tedy stupeň, skrze nějž jedinec vyjadřuje míru pozitivního či negativního afektu ve vztahu k celkové kvalitě života. Jedná se o spokojenost nejen se současným životem, ale i minulými zkušenostmi, včetně těch budoucích, potenciálně očekávaných (Veenhoven, 1993). Míra spokojenosti je rovněž odvozena od pro jedince unikátních, individuálně nastavených hodnot a očekávání, která jsou vyjádřena v systému preferencí člověka určitými stupni důležitosti, a která se mohou odlišovat od běžně očekávaných měřítek (Shin & Johnson, 1978). Životní spokojenost bývá současně považována za kognitivní komponentu subjektivní kvality života, jelikož je založena na kontinuálním zhodnocování průběhu života a naplňování vytyčených cílů jedince. Vyšší míra životní spokojenosti je spojena s lepším fyzickým i duševním zdravím, a slouží především jako protektivní faktor v procesu udržování příznivého zdravotního stavu, jehož součástí je i exekutivní měřítko (Talaie-Khoei, Chen, Ring & Vranceanu, 2018).

Tradičně můžeme v konceptu LS identifikovat dva teoretické přístupy. Prvním je top-down a druhým bottom-up. Top-down perspektiva je dispozičním vysvětlením rozdílů v osobnostních charakteristikách, či jiných stabilních vlastnostech lidí, které predisponují odlišnosti v míře jejich (ne)spokojenosti. Naopak bottom-up perspektiva předpokládá, že životní spokojenost souvisí s mnoha konkrétními životními oblastmi, které korespondují s vlivem situačních faktorů, jež ovlivňují míru naplnění aktuálních potřeb. Současný pohled mluví o kombinaci vlivů obou výše zmíněných hledisek (Daniel, David & Remus, 2004).

1.5 Štěstí

S vymezením pojmu štěstí je to podobné jako s životní spokojeností, štěstí je vnímáno jako synonymum pojmu subjektivní kvalita života, či je používáno zaměnitelně s ním v UK či Austrálii (Camfield & Skevington, 2008). Štěstí je jednoznačně definováno jako pozitivní afekt, ale obecně o něm můžeme hovořit jako o pozitivní náladě či globálním zhodnocení životní spokojenosti. Ta je posléze pojmu štěstí podřazena, přičemž je štěstí vnímáno je pojem příbuzný s konceptem well-being (Diener, 2006). Multidimenzionalita konceptu QoL

je někdy rovněž slučována s výchozím předpokladem, že všechny její aspekty a domény by měli splňovat kritéria „štěstí“, resp. kvalitní život je rovněž šťastný život.

Vzájemnou provázanost pojmů zdůrazňuje rovněž i Haybron (2008), štěstí je v zásadě synonymem pro výrazy well-being, flourishing, welfare nebo eudaimonie. Často štěstí pojímá čistě psychologický význam zdůrazňující širší a dlouhotrvající aspekt stavu mysli jednotlivce ve smyslu „být šťastný/šťastná“. Ten je striktně odlišován od pocitů, jež se pojí se situačními faktory, a které nejsou vnímány jako stabilní identifikátory obecného hodnocení života jedince. Jednoznačným je rovněž jeho hedonistický aspekt, jelikož štěstí je zcela přímočaře identifikováno jako potěšení ze života.

Hedonistický aspekt je často doplněn i tzv. naturalistickým pojetím či stanoviskem. V tomto kontextu se však v obou případech jedná o čistě fyzické potěšení a slast. Některé definice hedonistický aspekt vymezují jako protiklad k eudaimonistickému pojetí. Obecně je však upřednostněno integrativní pojetí. Tedy, že štěstí se nestává pouze cílem z hlediska fyzického uspokojení a smyslových požitků, ale je rovněž považováno za metu snažení v rámci osobnostního růstu, který má transcendentální rozměr. Toho ovšem může být v některých případech dosaženo i prostřednictvím fyzického uspokojení a vice versa (Kaplun, 1992).

1.6 Smysluplnost

Frankl (2016) konstatuje, že vůle najít smysl života je základní motivací každé lidské bytosti. Smysluplnost můžeme definovat jako vědomí jedince o tom, že jeho/její život je koherentní, významný a má svůj účel (Heintzelmann & King, 2014). Je považována za jednu z dalších komponent přispívajících ke kvalitnímu životu. Dále se o ní hovoří jako o protektivním faktoru duševního zdraví včetně facilitačního prvku zprostředkovávající pozitivní afekty a adaptivní copingové strategie (Miao, Zheng & Gan, 2017).

Antonovsky (1996) definuje smysluplnost v kontextu tzv. *sense of coherence* (SOC), jehož částmi je srozumitelnost (*comprehensibility*), zvládnutelnost (*manageability*) a právě smysluplnost (*meaningfulness*). Ta je definována jako motivace zvládnout situaci, což vyjadřuje schopnost aktivní participace na procesech, jež jsou součástí denních zkušeností, a které vytváří další osud jedince.

Steger, Frazier, Oishi, Kaler (2006) konstatují, že koncept smysluplnosti sestává ze dvou komponent. Jako první je tzv. existence smyslu (*presence of meaning*), kterou můžeme

definovat jako určitou šíři, v jejímž rámci jedinec rozumí smyslu svého života či je schopen ji vnímat význam ve svém životě. Druhým aspektem je tzv. hledání smyslu (*searching for meaning*), který se soustředí na vyhodnocování způsobu, jakým jedinec smysl života vytváří. Je spojen s intenzitou úsilí, které jedinec věnuje konkrétnímu snažení o dosažení nalezení smyslu života. Baumeister (1991) doplňuje, že tzv. hledání smyslu je koncept, který má spíše negativní konotace. Především proto, že je spojen spíše s dosavadním pocitem ztráty smyslu a dysfunkčními procesy usilujícími o jeho opětovné rychlé nalezení. Naopak Steger, Kashdan, Sullivan, a Lorentz (2008) však tvrdí, že hledání smyslu je spojeno s pozitivními vlastnostmi, jakými je zvědavost a otevřenost mysli.

Určité paradoxní prolínání aktivní a pasivní komponenty v hledání a nalézání smyslu dokládá např. studie zkoumající vlivy terapie tmou na prožívání smysluplnosti života. Ta konstatuje, že cílené vystavení se prostředí, ve kterém jsou omezeny smyslové stimuly (aktivita účastníků je omezena na minimum), zprostředkovává i potencionálně zneklidňující typy prožitků, jejichž integrace vede ke kultivaci dosavadní úrovně prožitku životní smysluplnosti. Metaforou se v tomto kontextu stává hledání smyslu v nečinnosti, resp. zprostředkování nalezení smyslu formou aktivní pasivity (Malůš, Kupka & Dostál).

1.7 Testové metody hodnotící kvalitu života

Při hodnocení kvantitativních metod měření kvality života vycházíme z již výše zmíněných teorií a způsobů operacionalizace měřeného konceptu. Výchozí teorie primárně představují buď jednu ucelenou globální definici či popis více konkrétních dimenzí. Současně je při hodnocení a měření kvality života brán v potaz rovněž multidimenzionální rozměr pojmu zdraví, a s tím i kvality života v průběhu času a zrání jedince. Optimální zdraví jako absolutní jednotka z filosofického principu v podstatě neexistuje, a svoji roli hrají jak faktory genetické, tak i forma přizpůsobení jedince podmínkám života, který žije. Dochází tak tedy k přirozenému zkreslení toho, jakým způsobem svou kvalitu života jedinec vnímá i vzhledem k tomu, jakými obecnými principy a kritérii jedinec svůj život hodnotí, resp. jaký způsob života či zdravotní stav je pro něj neoptimálnější (Rapley, 2003).

Při měření kvality života se uplatňují způsoby, jakými lidé popisují svůj život v globálním či fragmentovaném měřítku. Kvalita života je tak měřena buď způsobem rozdělovací životní sféry do jednotlivých domén, které ač nejsou izolovány, bývají odděleny od zbývajících částí z důvodu jednodušší operacionalizace a evaluace, nebo v globálním měřítku obecné životní

spokojenosti s typickými otázkami zkoumajícími život jedince jako celek (Baker & Intagliata, 1982).

1.7.1 World Health Organization Quality of Life (WHOQOL)

Dalším z nástrojů reprezentující způsob měření skrze jednotlivé domény jsou dotazníky WHOQOL-100 a WHOQOL-BREF, které mohou být použity v různých kulturních okruzích. Cílem bylo vytvořit koncept nezávislý na jazyce a kultuře a vycházející z komplexní definice WHO. Delší verze WHOQOL-100 byla vytvořena tak, aby měřila skóry jednotlivých složek kvality života (např. pozitivní pocity, sociální podpora, finanční zdroje), dále skóry větších domén (např. fyzické zdraví, psychické zdraví, sociální vztahy) a nakonec skóry vztahující se k obecné kvalitě života a zdraví (WHO, 1997). Tato delší verze je tvořena 24 facetami se 4 položkami spolu s jednou nespécifickou facetou hodnotící celkovou kvalitu života a celkové zdraví. Validizace proběhla na několika mezinárodních souborech, která rovněž potvrdila citlivost i k mnoha druhům zdravotního postižení. Nevýhodou tohoto dotazníku je však jeho délka. Z toho důvodu byla zkonstruována jeho kratší verze. Naproti tomu dotazník WHOQOL-BREF je 26 položkovou zkrácenou verzí měřící zkoumající jednotlivé domény (24 položek zkoumá jednotlivé domény, přičemž z každé facety byla vybrána položka s nejlepšími psychometrickými vlastnostmi, plus 2 položky zkoumající celkovou kvalitu života a obecného zdraví) (Dragomirecká & Bartoňová, 2006).

Jednotlivé domény byly vymezeny následujícím způsobem (WHO, 1997):

- Fyzické zdraví: bolest a nepohodlí, energie a únava, odpočinek a spánek, sensitivní funkce;
- Psychické zdraví: pozitivní pocity; myšlení, učení, paměť a koncentrace; sebehodnocení a sebedůvěra; vnímání těla a vzhledu; negativní pocity;
- Nezávislost: mobilita; aktivity denního života; závislost na lécích, lékařských intervencích a medicínské pomoci; závislost na nemedicínských substancích (alkohol, tabák, drogy); schopnost komunikace; práce schopnost;
- Sociální vztahy: osobní vztahy; praktická sociální opora; sexuální aktivita;
- Prostředí: svoboda, fyzická bezpečnost; domácí prostředí; pracovní uspokojení; finanční zdroje; dosažitelnost a kvalita zdravotní a sociální péče; možnosti získání nových informací; podíl na možnostech rekreace a volnočasových aktivitách; fyzické prostředí (znečištění, hluk, klima); doprava;
- Spirituální/náboženská/osobní přesvědčení.

1.7.2 Dotazník životní spokojenosti (DŽS)

Jedním z nástrojů reprezentujících způsob měření skrze jednotlivé domény je Dotazník životní spokojenosti (DŽS), který zkonstruoval Fahrenberg, Myrtek, Schumacher a Brähler. Českou verzi vydalo v Praze v roce 2001 Testcentrum, v překladu Kateřiny a Tomáše Rodných. Dotazník hodnotí deset dimenzí životní spokojenosti. Každá z dimenzí obsahuje 7 položek na Likertově škále od 1 (velmi nespokojen) do 7 (velmi spokojen). Jednotlivé položky mají podobu nedokončených vět. Celková životní spokojenost je posléze vypočítána součtem hrubých skóre ze sedmi škál: Zdraví (ZDR), Finanční situace (FIN), Volný čas (VLC), Vlastní osoba (VLO), Sexualita (SEX), Přátelé, známí a příbuzní (PZP) a Bydlení (BYD). Škály Práce a zaměstnání (PAZ), Manželství a partnerství (MAN) a Vztah k vlastním dětem (DET) se do součtu celkové životní spokojenosti nezapočítávají vzhledem k tomu, že data z těchto škál často chybí, a není je tak možné zahrnout do celkového součtu. Jednotlivé dimenze jsou popsány následovně (Rodný & Rodná, 2001):

- Zdraví: zde je hodnoceno, jaká je míra spokojenosti s celkovým zdravotním stavem, tělesnou a duševní kondicí a odolnost vůči nemocem.
- Práce a zaměstnání: tato dimenze hodnotí, jak je jedinec spokojen se svým postavením na pracovišti, možností kariéerního růstu, atmosférou na pracovišti, pracovními povinnostmi a pestrostí, které zaměstnání nabízí.
- Finanční situace: zde je hodnocena míra spokojenosti s platem, majetkem, zajištěním, životním standardem, možnostmi výdělků v budoucnosti. Rovněž je hodnocena možnost zaopatření rodiny a finanční stabilita ve stáří.
- Volný čas: tato dimenze hodnotí délku dovolené, množství volného času a jeho rozmanitost, kvalita odpočinku a čas, který je věnován blízkým osobám.
- Manželství a partnerství: zde jsou hodnoceny požadavky, které jsou na respondenta v manželství či partnerství kladeny. Zda je spokojen/a se společnými aktivitami, upřímností, otevřeností, pochopením, něžností, náklonností, bezpečím a ochotou pomoci, které mu partnerka/partner poskytuje.
- Vztah k vlastním dětem: v této dimenzi je hodnocena míra spokojenosti respondenta se vztahem s jeho dětmi. Otázky se týkají podoby, jakým způsobem spolu vycházejí, jak je spokojen/a s jejich úspěchy ve škole či zaměstnání. Zároveň hodnotí i množství vynaložené námahy na výchovu dětí.

- Vlastní osoba: zde je zjišťována míra spokojenosti respondenta se svými schopnostmi, dovednostmi, způsobem života, vnějším vzhledem, sebevědomím, charakterem, radostí ze života a rovněž i míra spokojenosti respondenta/ky ve vztahu k ostatním lidem.
- Sexualita: zde respondent/ka hodnotí svou tělesnou přitažlivost, sexuální výkonnost, možnosti otevřeně mluvit o sexu s partnerkou/partnerem, frekvenci sexuálních kontaktů a sexuální reakce.
- Přátelé, známí a příbuzní: v této dimenzi hodnotí respondent/ka sociální vztahy, které navázali během života, kontakty mezi přáteli, známými, sousedy a rodinou.
- Bydlení: poslední část dotazníku měří spokojenost s velikostí, stavem, polohou bydlení a výdaji týkajícími se bydlení.

1.7.3 The Schedule for the Evaluation of Individual Quality of Life (SEIQoL)

The Schedule for the Evaluation of Individual Quality of Life (SEIQoL) je nástrojem vycházejícím z Kellyho teorie osobnostních konstruktů. Základním předpokladem je, že tyto mentální konstrukty mají nějakou specifickou hierarchii a člověku můžeme lépe porozumět na základě představy o podobě této hierarchické sítě (Křivohlavý, 2002).

Jedná se o formu polostrukturovaného interview, které trvá obvykle 30-40 minut a umožňuje kvalitativní posouzení, které je založeno na subjektivním pohledu konkrétního jedince. I proto může být použito jako součást globálního testování kvality života nebo jako přehledové kritérium. Pacient je požádán, aby uvedl pět dimenzí/podnětů (tzv. *cues*), které jsou pro člověka momentálně nejpodstatnější, a v nich posléze označit míru spokojenosti na stupnici 0-100 %. Pacient zhodnocuje procentuální důležitost každé z uvedených dimenzí a na úsečce označující dva extrémy určuje bod, na kterém se nachází jeho současná kvalita života (O'Boyle, 1994).

Existují dvě formy dotazníku, první je standardní verze a druhou je zkrácená tzv. *direct weighting* verze. SEIQoL je možné využít u mnoha skupin pacientů, avšak jeho použití se nedoporučuje u poruch, jež postihují kognitivní a motivační funkce. Úspěšná administrace je schopna postihnout vzhled do faktorů, jež determinují kvalitu života jedince, schopnost myslet abstraktně a činit rozhodnutí na základě informací prezentovaných ve schématické podobě. Právě z těchto důvodů je použití u jedinců s převážně kognitivním deficitem problematické (Joyce, O'Boyle, McGee, Hickey & Browne, 1993).

1.7.4 The Satisfaction With Life Scale (SWLS)

Dotazník SWLS byl zkonstruován autory Dienerem, Emmonsem, Larsenem a Griffinem v roce 1985. Navržen byl pro zhodnocení spokojenosti v životě jedince jako celku. Škála tedy nehodnotí spokojenost s jednotlivými životními doménami, jakými mohou být zdraví či finance, ale dovoluje subjektu integrovat a vyhodnocovat tyto domény způsobem, jaký si sám zvolí. Ačkoliv dotazník obsahuje pouze pět položek, má dobré psychometrické parametry (Diener, Emmons, Larsen & Griffin, 1985).

Výchozími předpokladem je, ačkoliv existují obecná kritéria toho, jak vypadá, resp. jakým způsobem se definuje „dobrý život“, že jedinci mají obvykle svá vlastní unikátní kritéria, které mnohdy mohou převážit obecné, sociálně žádoucí předpoklady. Rovněž může mít každý člověk jiné predispozice a očekávání k tomu, co znamená být v životě úspěšným a šťastným, proto je záměrem dotazníku nesoustředit se na jednotlivé konkrétní domény, ale umožnit respondentům zhodnotit svůj život jako celek vlastním autentickým způsobem (Pavot & Diener, 1993).

2 Genderová diferenciacie

2.1 Definice genderu

Pojem gender označuje v českém překladu slovo rod³. Jako první ho formuluje psycholog a sexuolog John Money (1955, in Goldie, 2014), jež ho použil v článku pojednávajícím o rozdílech mezi mužstvem a ženstvem. Často bývá tento pojem v českém překladu zaměňován se slovem pohlaví, jež se svým popisem soustředí čistě na fyziologické prvky formou akcentace biologických a anatomických rozdílů. Pohlaví je oficiálním zařazením člověka do binární škatulky žena/muž (female/male) na základě genitálií, chromozomů a hormonů. Pokud anatomická výbava neodpovídá binárnímu spektru žena/muž, jedinec je označen jako intersexuální (Lisá, 2001). Gender na rozdíl od termínu pohlaví vysvětluje rozdíly mezi ženami a muži v kontextu sociálního schématu, resp. toho, co ženy a muži dle společenského skriptu mohou či nemohou, nebo kým vlastně v konkrétní společnosti jako jedinci jsou (Oakley, 2015). Termín gender začal být populární na začátku 70. let minulého století v období druhé vlny feminismu, v němž se datuje i vznik oboru Gender Studies⁴ (Lindsey, 2015).

V kontextu sociálně psychologické perspektivy hovoříme o strukturálně funkcionalistickém pojetí, jež považuje jednotlivé sociální instituce jako klíčové pro formování vzájemných vztahů mezi jednotlivými sociálními jednotkami. Společnost je vnímána jako organismus, jehož jednotlivé elementy se navzájem prolínají a ovlivňují např. aktuálními společenskými normami, tradicemi či zvyklostmi. Funkcionalismus současně ctí evoluční zákonitosti vývoje a předpokládá, že každé z pohlaví, vzhledem ke svým anatomickým a fyziologickým charakteristikám, má i určité inherentní společenské charakteristiky. Ty jsou pokládány za víceméně neměnné a mají být v zájmu fungování společnosti zachovány (Renzetti & Curran, 2003). Tomuto paradigmatu stojí v opozici sociální konstruktivismus, který vznikl v době 60. – 70. let minulého století. Výchozím předpokladem je, že člověku není svět, sociální řád, objektivně dán jako fakt, ale je neustále kontinuálně konstruován v procesu sociální interakce. V tomto kontextu tak nabývá na významu jazyk, jehož pomocí řád světa a vztahů

³ V této práci užíváme po celou dobu anglický termín gender, jelikož český ekvivalent nevnímáme jako dostatečně výstižný a vhodný.

⁴ V České republice je tomu od roku 1998, kdy se obor Genderová studia stává samostatným akademickým oborem.

nejen vyjadřujeme a zobrazujeme, ale rovněž i spoluvytváříme. Sociální významy nejsou pouze odkrývány jako předem určená danost, ale jsou současně na tyto sociální objekty v procesu komunikace kladeny. Povaha sociální skutečnosti se tak součinně mění v procesu formulace její interpretace (Petrusek, 2018).

Oakley (2015) k tomu dodává, že stále existuje znatelné napětí mezi pojmy gender a pohlaví, které se mnohdy i v akademické literatuře mísí neuváženě dohromady. Faktem ovšem zůstává, že je třeba dostatečně zřetelně vnímat, jakým způsobem jsou připisovány významy pohlavním rozdílům, které jsou mnohdy sociálně konstruovány stejnou měrou jako ty genderové. Gender je tedy analytickou kategorií, která je konstruována jako sociální měřítko rozdílů mezi pohlavími, a jež popisuje jako osobnostní charakteristiky zařazující jednotlivé projevy do spektra oscilující mezi kategoriemi maskulinní a femininní. Leaper a Bigler (2008) shrnují, že gender je centrálním aspektem identity v průběhu celého života a má na jedince tedy zásadní vliv. Janošová (2008) konstatuje, že ač je dichotomické pojetí genderu kritizováno, genderové rozdíly, a s nimi související rozdělení rolí, jsou pokládány za jednu z forem usnadnění komunikace mezi muži a ženami v kontextu partnerského a rodinného života obecně.

2.2 Genderová identita

Významově termínu identita předchází pojem sebepojetí, jímž rozumíme sadu představ a hodnotících soudů, kterými jedinec ve vztahu k sobě oplývá (Blatný, 2001). Vágnerová (2007) rozlišuje tři základní složky sebepojetí: a) *psychická identita*, kterou lze rozdělit na další dvě složky, a to na kognitivně-receptivní a regulativní; b) *sociální identita* definující příslušnost jedince k určitým sociálním skupinám, a z níž dále vyplývají určité vlastnosti, jež jsou integrovány do celkového sebepojetí; c) *tělesná identita*, kterou reprezentuje tělové schéma, k němuž má rovněž každý jedinec odlišný vztah vzhledem k míře přijetí určitých tělesných charakteristik.

Pojem genderová identita odkazuje k subjektivně vnímanému pojetí genderu, ke kterému daný jedinec náleží, či ke kterému se vztahuje. Obsahem takového přináležení je připisování smyslu a významu jednotlivým charakteristikám osobnosti, které se k pojetí genderu pojí. Je percepcí self jako ženy či muže na psychologické úrovni. Implikuje rovněž sadu vědomostí, které připisují význam jednotlivým anatomickým a fyziologickým rozdílům. Zásadní je připisování významů, jež ústí ke vzniku rozdílů na psychologické úrovni (Helgeson, 2017). Bussey a Bandura (1999) hovoří o stěžejním významu, který vývoj genderové identity má

pro osobnost jedince. Gender koresponduje s mnoha významnými aspekty života, jako například výběr profese a jejího směřování, existence sociálních bariér či příležitostí apod. Dle Eagly (2013) je genderová identita spíše spektrem přesvědčení a emocí než tradičně definovanou dichotomií muže a ženy.

Významnou roli v tomto ohledu hraje proces genderové socializace. Již po narození se o vyvíjejícího se jedince začíná starat pečující osoba, kterou je velmi často osoba ženského pohlaví. Již konec kojeneckého období znamená u některých dětí schopnost rozpoznat ženské a mužské rysy a hlas. Na začátku se tedy jedná o ranou zkušenost existence určitých znaků charakterizujících konkrétní individuální rozdíly mezi pohlavími. Dítě se postupně seznamuje s realitou, ve které žije, a poznává jednu z prvotních dichotomií, jakýsi mužský a ženský svět. Tedy to, jakým způsobem obě pohlaví vypadají, jak se oblékají, jak se chovají apod. Pro dítě je zásadním rovněž určení svého vlastního pohlaví. Zásadním je zjištění, že muži a ženy se tělesně liší a z této perspektivy je pohlaví konstantní. Dítě si tedy postupně uvědomuje, že pohlavní příslušnost je dlouhodobý atribut, se kterým se pojí určité představy a očekávání (Carter, 2014).

Vývoj genderové identity probíhá v několika fázích a existuje několik zásadních pohledů na tuto problematiku. Následující výčet je inspirován dělením Janošové (2008):

- Identifikační teorie

Identifikační teorie Sigmunda Freuda prezentuje teorii identifikace se stejnopohlavním rodičem. Ta se odehrává na pozadí Oidipova komplexu. Jakmile chlapec objeví slastné pocity prezentované jeho genitáliemi, vzniká úzkost z jejich ztráty formou trestu za touhu po matce. Strach z kastrace otcem ho vede k aktivitám, které se této imaginární kastraci mají vyhnout. Řešením se stává vzdání se incestního přání směrem k matce formou identifikace s otcem (Freud, 1994).

Otec je vnímán chlapcem jako potenciální agresor a zároveň je prvním, vůči němuž si chlapec průběžně zkušebně prosazuje svoji mužnost. Mužství je tedy jakýmsi celoživotním procesem snažení, které s sebou přináší různé příležitosti k tomu, jej projevit. Později dospělý muž, jehož počáteční strach z otce stále v jeho mysli nevědomě zůstává, trpí, stejně tak nevědomě, úzkostí, že není stabilně a neodvratně oddělen od matky. To přináší strach z projevů slabošství či zženštilosti, které by matka (potencionálně jiná žena/partnerka) mohla svými láskyplnými projevy v muži vyvolat, a tím jej pokořit. Chlapec/muž si tak začíná před svými citovými potřebami stavět obranu a popírat před ostatními lidmi jejich

jakékoliv projevy. Potenciálně ženské/mateřské rysy jsou tak odmítány a považovány za projevy slabosti a důraz je u muže o to více kladen na tradiční maskulinní projevy a vlastnosti (Janošová, 2008).

- Kognitivní teorie

Kohlbergova (1966) teorie genderového vývoje probíhá ve fázích, na jehož konci dítě uvažuje o genderu specificky komplexním způsobem. Genderový vývoj úzce souvisí s kognitivním vývojem. Ještě před tím, než dítě začne být genderovými schématy ovlivňováno, musí nejdříve pojmu gender porozumět/pochopit ho. V první fázi okolo 2. roku života je dítě úspěšně schopno určit své pohlaví. Ve druhé fázi v době přibližně 4 let mluvíme již o genderové stabilitě, kterou si dítě uvědomuje jako fenomén, který nelze měnit, ačkoliv dítě stále ještě ztotožňuje pohlaví např. se způsobem oblékání. Třetí stádium genderové konstantnosti se vyznačuje zralejším pohledem, v rámci něhož, v době přibližně 7 let, již dítě ví, že gender je nezávislý na externích projevech. Jak dodává Shaffer (2008), toto porozumění je spojeno s pochopením procesu „konzervace“, kdy dítě je schopno vnímat neměnnost jevu na základě změny jeho vnějšího projevu či vzhledu. Tuto fázi nazýváme jako genderová konzistence.

- Teorie genderového schématu

Další z teorií formuluje Bem (1981), tzv. *gender schema theory* popisující jakým způsobem jsou jedinci tzv. genderováni⁵ již od útlého věku, a jakým způsobem má tento proces vliv na jejich kognitivní procesy v průběhu života. Schéma chápeme v tomto kontextu jako kognitivní strukturu, síť asociací. Děti si již od útlého věku vytvářejí schémata o tom, co znamená být maskulinní a femininní, a na základě nichž posléze organizují svůj život (kategorizace informací, rozhodovací procesy, regulace chování). Lidé, jež přijali toto schématicky genderové rozdělení, jednají častěji na základě těchto binárních opozic. Realita je percipována a hodnocena na základě genderové klasifikace, tedy toho, které z vlastností a významů náleží každému z pohlaví. Toto působí zpětnovazebně jako forma sebepotvrzení, jakým způsobem prezentuje jedinec sebe sama, a jaké formy prezentace považuje za správné či vhodné vůči svému okolí.

⁵ Pojem upřesňuje Bilodeau (2004), jež popisuje pojem *genderism*. Ten označuje sadu pravidel a očekávání, které společnost klade na individuum, tak aby projevovalo takové chování, které je konzistentní (očekávatelné) s jeho pohlavím.

- Sociálně kognitivní teorie

Čtvrtou relevantní teoretickou perspektivou je sociálně kognitivní teorie vývoje genderové identity (Bussey & Bandura, 1999). Genderový vývoj je fenomén, ve kterém se navzájem prolínají procesy tzv. modelování, přičemž hlavní roli hrají signifikantní osoby v životě jedince, se kterými se primárně identifikuje. Příslušnost k určitému pohlaví formou konkrétního (ne)vhodného chování vyvolává odměny či sankce, které mají korektivní účel. Hodnotící sociální interakce se v tomto kontextu později stává procesem učení, které formuje výsledné genderové sebepojetí. Tyto složky spolu tedy koexistují při rozhodování jedince o tom, jakým způsobem budou vypadat jeho behaviorální a osobnostní charakteristiky, v jejichž rozsahu bude o sobě uvažovat, ale které bude projevovat i navenek.

2.3 Genderová role

Pojem role se úzce pojí i s pojmem status. Status bývá definován jako pozice člověka ve společnosti, jehož činným aspektem je role. Ta je označením pro určité očekávání, které se s výkonem určitého statusu pojí. Od jedince společnost i její sociální skupiny očekávají, že bude v rámci svých společenských statusů plnit konkrétní role. Statusy mohou být vrozené, připsané, anebo získané (Linton, 1964).

Genderová role je charakterizována sadou znaků, která je předepsána specifickou kulturou, v níž jedinec vyrůstá a žije. Zprostředkování poskytuje společnost, rodina a média (Wood, 2012). Předpokladem je představa inherentních vlastností, které každé z pohlaví specificky identifikují, jsou mu přisouzeny ze samotné biologické podstaty, a tím jsou velmi úzce spojeny s genderovými stereotypy (Eagly, 2009). V tomto smyslu hovoříme o stereotypu jako o konceptualizaci deskriptivních aspektů genderové role, na jejichž základě je jedinec automaticky spojován s určitou skupinou lidí. Stereotypizace je mnohdy vnímána jako nezbytná a její hlavní funkcí je trivializace množství přehlucujících podnětů, s nimiž se jedinec setkává (Ladegaard, 1998, in Eisenchlas, 2013).

Role a muže a ženy jsou vnímány jako binární dichotomické protiklady, reprezentující u mužů primárně vlastnosti kompetice, asertivity, nezávislosti, orientace na úspěch či racionalitu a u žen důraz na přátelství, nesobeckost, vřelost, závislost, podřízenost či emocionalitu. Maskulinní a femininní stereotypy vytvářející falešný obraz domnělé kompatibility, která naturalizuje přesvědčení každého z pohlaví o neměnné akceptaci dominance, resp. subordinace (Jost & Kay, 2005). Jazyk je jedna z velmi vlivných oblastí,

ve které se genderové stereotypy tvoří a jsou jí reprodukovány (Fishmann, 1978). S tím souvisí porozumění genderovým rolím na základě řečových dovedností. Dítě od narození slýchá, jak jej blízké okolí nazývá nejen křestním jménem, ale také různými přízvisky, jež v sobě většinou nesou příslušnost k jedné z genderových rolí (Janošová, 2008).

Genderové role jsou osvojovány skrze proces genderové socializace. Socializace jako proces internalizace exponovaných norem je běžným procesem integrace jedince do společnosti. Jednou z vrstev, jež se dotýká, je rovněž internalizace pravidel týkajících se adekvátního chování a jednání vztahujícímu se k příslušnému genderu. Je tedy procesem učení, v němž si osvojujeme normy spojené s genderovými rolemi. Jedním z požadavků společnosti je, aby člověk převzal určité role a v průběhu života jejich různé formy naplňoval. To vše má vliv na míru přijetí společností či určitou sociální skupinou, na které je jedinec značnou část svého života primárně závislý (Vágnerová, 2007; Helgeson, 2017). Jak dále píše Janošová (2008), právě u chlapců bývá již od útlého věku kladen mnohem větší důraz na zprostředkování trestů a jiných negativních vazeb za genderově nevhodné chování než u dívek. Formace a upevňování mužské role je tedy z větší části provázáno úzkostí, která je v pozdějších obdobích nápadněji spojena s obrannými tendencemi. Těmi mohou být přehnaně maskulinní projevy (a)nebo hostilní přístup ke všemu femininnímu, což jsou fenomény, jež se později odráží především v interpersonálních vztazích.

Butler (1990) v tomto kontextu hovoří o performativitě genderu. Idee, která prezentuje gender jako radikální performanci obsahující opakované stylizace či sady reprodukováných činností, které se vytváří již od samého začátku vzniku biologického těla, čímž (spolu)vytvářejí stereotypně vymezený sociální prostor. Tyto druhy performancí vytváří jakési kondenzované prostředí pro vznik biologické hmoty, těla, zevnějšku, jež je posléze umístěn (internalizován) do předem již stanoveného, striktně vymezeného binárního spektra muž/žena.

Jednou z vlivných oblastí procesu internalizace genderových pravidel je rovněž kategorizace druhů práce, přičemž je každému z pohlaví „přiřazován“ určitý typ práce (*labor*), který je pro konkrétní pohlaví vhodný. Tento systematický proces je zaznamenán dle antropologů již před vznikem industriální společnosti, kdy výchozím předpokladem tohoto rozdělení byly biologické (anatomické) rozdíly. Roli hrála především fyzická konstituce každého z pohlaví a reprodukční potenciál. Vznik genderové hierarchie na základě genderových rolí je tedy spíše socioekonomickým fenoménem, který měl vliv i na psychologické pojetí genderových rozdílů, které současně postupem času v průběhu vývoje industriální a post-industriální

společnosti ztrácejí na významu, a inovovaná dělba práce tak přináší nové příležitosti projevů rolí i identit, což můžeme v současné době sledovat stále zřetelněji (Eagly, Wood & Diekman, 2000).

2.4 Biologické předpoklady genderu

V polovině 20. století začal být psychologický výzkum čím dál více sofistikovanější a vývojoví psychologové začali dále hlouběji zkoumat vliv biologie na pohlavní a genderové rozdíly. Jedním ze základních poznatků získaných na zvířecích modelech bylo, že prenatální vystavení androgenům maskulinizuje genitálie embrya (Phoenix, 2009). V případě běžného vývoje mužského embrya, expozice prenatálním androgenům spouští u zárodečných, nediferencovaných genitálií typicky maskulinní (penis, šourek atd.) vývoj, a naopak bez této expozice androgenům se vyvíjí genitálie typicky femininním způsobem. Přelomovým momentem v tomto kontextu bylo především potvrzení faktu, že expozice androgenům v prenatálním období ovlivňuje rovněž i chování (Wallen, 2009).

První výzkumy týkající se lidského chování byly realizovány na jedincích, jejichž pohlavní vývoj byl atypický z důvodu specifické hormonální expozice. Mnoho pozornosti bylo v tomto kontextu věnováno např. studiu kongenitálně adrenální hyperplázie⁶ (anglická zkratka CAH). Jedny z prvních výzkumů realizovali Money a Ehrhardt (1972), kteří konstatovali, že dívky s CAH byly s větší pravděpodobností divočejší (*tomboyish*)⁷. Současně se však k těmto výzkumům objevila vlny kritiky, která měla tři větve diskutující tento fenomén: 1) rozpustilost mohla být výsledkem chování rodičů k těmto dívkám jako reakce na maskulinizované genitálie; 2) svoji roli sehrála nutnost celoživotní léčby kortizonem; 3) pokračující přítomnost vyšších dávek androgenů v organismu v průběhu života za předpokladu, že nemoc nebyla léčena adekvátně (Berenbaum, Blakemore, & Beltz, 2011).

Vliv interakce prostředí na biologické predispozice, resp. na jejich realizaci, byl zkoumán dále, přičemž byl prokázán např. moderovaný efekt vlivu sourozenců. Chování biologických žen bylo maskulinizováno vlivem přítomnosti sourozence mužského pohlaví, a naopak chování mužů bylo demaskulinizováno vlivem sourozenců ženského pohlaví (de Medeiros,

⁶ Porucha syntézy steroidních hormonů. Prenatální vývoj těchto jedinců je ovlivněn nadměrnou produkcí testosteronu v těle matky.

⁷ Anglický výraz pro dívky a ženy, které se chovají jako divošky, uličnice. Behaviorální charakteristiky jsou atypické pro roli „hodných holčiček“.

Rees, Llinas, Fleming, & Crews, 2010). Dalším příkladem, který rovněž dokládá stimulační vliv prostředí na biologické funkce, je například efekt mateřského chování u hlodavců. Bylo prokázáno, že způsob, jakým se samice staraly o svá mláďata formou fyzického kontaktu, ovlivňoval funkce mozku, včetně genetické aktivity organismu. Příslušná fyziologická reaktivita u již dospělých hlodavců měla vliv na jejich vlastní mateřské chování, včetně stupně stresové reakce (Champagne, 2008).

Ačkoliv se gender primárně soustředí na sociální procesy vzniku a performance identit a rolí, je třeba zvážit i fyziologické aspekty, které mají vliv na vývoj osobnosti jedince. Odpor některých intelektuálních kruhů k biologické perspektivě pojetí genderu je způsoben převládajícím přesvědčením o jakési fatalnosti či neměnnosti, které je v zásadě samo o sobě chybné. Faktem je, že všechny biologické procesy jsou ovlivněny prostředím, ve kterém jedinec žije, a které je schopno vyvolat či spustit určité biologické reakce, jež by se za jiných okolností neaktivovaly. Souhlasíme tedy s předpokladem, že nejlepší odpovědí na určité metaforické schizma mezi sociálními a biologickými vlivy poskytuje sjednocující biosociální pojetí kombinující oba tyto diskurzy (Berenbaum, Blakemore, & Beltz, 2011).

2.5 Femininita

Femininita u mužů je komplikovaným fenoménem, o němž se hovoří především v kontextu subverze heterosexuálního, potažmo heteropatriarchálního diskurzu. Femininita je z větší části vnímána jako součást homosexuální orientace a identita femininních mužů je stále spíše chápána v negativních konotacích. Právě tento fakt velmi úzce souvisí se stále živě převládajícími genderovými stereotypy. Jak píše Remafedi, Farrow a Deisher (1991) u gay a bisexuálních mužů, kteří přijali již v útlém věku femininní genderovou roli, existuje např. vyšší pravděpodobnost spáchání sebevraždy, zneužívání návykových látek, nebo riziko sexuálního zneužívání. Neopominutelným faktem je, že se často stávají oběťmi šikany již od útlého věku.

Femininní heterosexuální muži oplývají mnoha přívlastky, každopádně ty z obvyklých výrazů jsou označení „zženštilí“ (*effeminate*) či „genderově nonkonformní“ muži. V dnešní době je populárním termínem slovo „metrosexuál“ (Hill, 2006). Obecně tito muži představují femininně-maskulinní estetiku spolu s typicky femininními vlastnostmi přináležející stereotypně ženám. Paradoxem rovněž mnohdy bývá, že femininní heterosexuální muži bývají objektivizováni a potenciálně odmítáni ženami za jejich domnělou neatraktivitu či zdánlivou homosexuální orientaci (McLaren, 2001, in Hill, 2006).

Aktuálním konceptem je v tomto kontextu tzv. feminizovaná maskulinita. Ta se manifestuje ve své zhmotnělé podobě formou specifické vnější estetiky. Jedná se o fenomén, jež je kritizován kvůli domnělému spuštění a absorpci kapitalistickou kulturou, která femininní estetiku považuje za hybnou sílu reprodukce komodifikace (komerční společnosti cílí své produkty na muže a produkují např., dříve muži nepoužívané, „mužské“ kosmetické výrobky apod.). Nabízí se ovšem naopak i pozitivnější pohled a tedy, že feminizace poskytuje prostor pro redefinici maskulinity, která je umožněna právě distancováním se od stávajícího statusu quo. Z tohoto úhlu pohledu můžeme uvažovat nad tímto fenoménem jako o výzvě, která umožňuje mladým mužům destabilizovat patriarchální strukturu mnohem účinněji než ženy, tedy ze svých vlastních řad (Iida, 2005).

2.6 Maskulinita

Otázka vztahující se k pojetí role muže, a toho co vlastně vůbec znamená v dnešní společnosti být mužem, je dle Beyona (2001) nutné vzít v potaz, že maskulinita je vždy interpolována kulturním, historickým a geografickým kontextem. V dnešní době je rovněž nutné nezapomenout na významný příspěvek feministického a gay hnutí, jež jednoznačně zpochybnilo uniformní formu maskulinity či sexuality obecně, jež není striktně fixní či inherentní. Současnost tak exponuje kulturní konstrukci exprese maskulinity jako kritický bod zkoumání. Nehovoříme tak pouze o jediné podobě maskulinity, ale o maskulinitách, které mají různé stupně a druhy vyjádření.

Cornwall a Lindisfarne (2016) popírají jakoukoliv představu o jakési maskulinní esenci, naopak upozorňují na mnohovýznamovost tohoto pojmu, který se proměňuje doslova v čase a prostoru. Podobně hovoří i Connell (1987), maskulinní charakter není dán per se. Jde spíše o spektrum možných stylů a person, jež vyvstávají z různě organizovaných genderových režimů, které můžeme najít v odlišných kulturách a historických periodách.

Robertson (2008) definuje tzv. teorii maskulinní role. Hlavním prvkem je sociální očekávání, které posléze produkuje příslušné konformní chování, tak aby dotyčný jedinec získal nebo si zachoval stávající sociální status. V tomto případě se silně uplatňují genderové stereotypy. Právě očekávání (a jejich internalizace), že muž bude ochráncem a zprostředkovatelem obživy, jsou natolik silná, že např. hrozba ztráty zaměstnání se stává hlavním zdrojem potlačení identity. To má později za následek negativní zdravotní konsekvence. Konformita k tradičnímu maskulinnímu modelu je obecně vnímána jako zhoubná. Dlouhodobý tlak uspět, sklony riskovat, spolu s požadavkem vyhovovat

stereotypním představám, vytváří očekávání, jež mají za následek strach z neúspěchu a chronický stres. K výše zmíněnému typu se váže i tzv. relační model maskulinity. Ten vznikl na základě práce Conell (1987, 1995, 2005 in Robertson, 2008), a v rámci nějž uvažujeme o pohlavích nikoliv jako o opozičních termínech, ale jako o vztahovém rámci. Ten mezi sebou generuje různé vrstvy a stupně interakce vlastností, jež nesou jednotlivá pohlaví, jejichž prostřednictvím komunikují jedinci mezi sebou a navzájem se formativně ovlivňují a vyvíjí.

V tomto kontextu je rovněž nutné zmínit i koncept tzv. hegemonní maskulinity. Ten vznikl v 80. letech minulého století a zásadně ovlivnil uvažování o podobě maskulinity, mužích i sociální hierarchii obecně. Je rovněž zprostředkujícím činitelem mezi teoriemi feminismu, mužskými studií či sociologickými modely genderu. Koncept vznikl původně jako forma akademické diskuze nad maskulinitou a podobou mužské žité zkušenosti v Austrálii. Inspirací pro jeho vznik byl Gramsciho termín „hegemonie“, který byl svého času pokusem o porozumění formám stabilizace vztahů sociálních tříd. Tato idea byla transferována do paralelní problematiky genderové hierarchie. Základní myšlenkou celého konceptu je hegemonní maskulinita, která je chápána jako určitá forma praxe, opravňující určitým skupinám mužů dominovat nad ženami, či mimo tento koncept stojícími, jinými formami maskulinních skupin. Úzce souvisí s patriarchálním zřízením, ve kterém je stávající status quo vtělen do struktur společnosti byrokratickými či kulturními zvyklostmi či právně vymahatelnými pravidly. Koncept tedy představuje sadu nejdominantnějších maskulinních norem v konkrétní časové a geografické lokaci (Connell & Messerschmidt, 2005).

2.7 Androgynie

Psychologická androgynie je termín určený k popisu jedince, který má osobnostní charakteristiky, jež můžeme stereotypně označit za femininní a maskulinní. Konstrukt androgynie byl poprvé formulován a představen Sandrou Bem (1974) na počátku 70. let minulého století. Uvedení tohoto konceptu zpochybnilo jedno z hluboce zakořeněných vědeckých přesvědčení dotýkající se rovněž i oboru psychologie. Domněnky, že femininita a maskulinita tvoří opozičně bipolární body, které se navzájem vylučují, tedy předpokladu, že jedinec může být buď femininní, nebo maskulinní, ale nemůže být (v různé míře) obojím.

Rozsáhlost intelektuální výzvy operacionalizace toho, co znamená být současně maskulinní a femininní, a zdali něco takového může být vlastně uskutečnitelné a v jaké míře, popisují například autoři Martin, Cook a Andrews (2017). Bem (1974, 1975) popisuje, že maskulinita a femininita reprezentují nezávislé klastry sociálně žádoucích instrumentálních či expresivních

vlastností, a je tedy výhodné, ne-li přímo žádoucí, aby byly jedincem internalizovány oba tyto póly. Bem předpokládala, že psychologická androgynie představuje adaptivní výhodu oproti striktně jednostranné genderové identifikaci. Ta je charakteristická behaviorálními omezeními, která mají utlumující účinek i v těch situacích, ve kterých je flexibilně potřeba uplatnit vlastnosti druhého genderu pro jejich efektivní řešení. Androgynie se posléze stala tématem vědeckého zájmu vzhledem k duševnímu zdraví, přičemž výchozím předpokladem byla jeho lepší kvalita oproti z genderové perspektivy jednostranně vyhraněným jedincům. Heilbrun (1982) dodává, že androgynie poskytuje možnost, jakým způsobem se osvobodit od konceptů, které byli jedinci na základě kulturních norem přiřknuty.

Thoits (1983) podotýká, že již samotná existence více životních rolí/identit člověka může být pozitivní copingovou strategií, protože poskytuje širší rozsah pro personální uspokojení. Výzkum Stake (1997) hovoří o duálním očekávání a míře stresu, který snaha obsáhnout dvojí naplňování rolí přináší. Prokázaný, z části předpokládaný, pozitivní prospěch širšího repertoáru instrumentálních i expresivních vlastností v podobě vyššího sebevědomí či intenzivnějšího prožitku smyslu života přináší o něco jiný pohled na to, co vlastně psychologická androgynie může znamenat v reálném životě člověka. Zároveň ovšem konstatuje, že samotný proces uskutečňování širšího repertoáru rolí a identit přináší diskomfort a stres, protože jedinec má omezený čas a energii k tomu, aby všem očekávání dostal. Boswell (1997) k tomu současně dodává, že žádná z behaviorálních charakteristik je skutečně buď maskulinní, nebo femininní, ale spíše společnost přiřazuje jednotlivým vlastnostem hodnotící vlastnosti, které jsou posléze spojeny s konkrétní genderovou rolí či identitou.

Jak ovšem podotýkají Woodhill a Samuels (2003) každá z genderových rolí, které v sobě androgynie pojímá, jsou jak pozitivní (sociálně žádoucí) vlastnosti, tak ty negativní (sociálně nežádoucí). Autoři tak tedy formulují rozdělení na pozitivní a negativní androgynii, přičemž předpokladem je, že androgynní role nesestává pouze z vlastností, které jsou adaptivní pro život, a tím kvalitu života jedince, jak se původně předpokládalo. Negativní vlastnosti obou genderových rolí mohou v mnohých případech produkovat chování, které převáží jakékoliv původně zvažované benefity spojené s identifikací skrze androgynní genderovou roli. Jak však píše Whitley (1983), androgynní model sklízel po dobu svého bližšího zkoumání mnoho kritiky. Woodhill a Samuels (2003) tak navazují na Taylora a Halla (1982, in Kark, 2017), kteří zpřesňují model Sandry Bem formulací tzv. aditivní androgynní hypotézy. Ta predikuje předpoklad, že jedinci, skórující sice v obou škálách, ale nízko budou vykazovat

nižší kvalitu života. Důvodem je sada vlastností, které sice můžeme stereotypně zařadit do obou genderových kategorií maskulinní / femininní, ale které nejsou intrapersonální či interpersonálně adaptivní. Jedná se tedy o vlastnosti, které nejsou žádoucí ani u jednoho pohlaví.

2.8 Testové metody hodnotící gender

V průběhu několika minulých desetiletí byla maskulinita a feminita mnohými psychology a psycholožkami označena za „mlhavé pojmy“ (Deaux, 1987; Maccoby, 1987, 1998; Helgeson, 1994, in Lippa, 2009). Maskulinita a feminita jsou charakterizovány rozmanitými přívlastky a kategoriemi, které nejsou zcela jasně uchopitelné a v průběhu historického kontextu zjevně proměnlivé. Mlhavé kategorie máme možnost vysvětlit pomocí prototypů, jež definujeme jako ideální případy dané kategorie. Na místě je tedy zeptat se, jaké charakteristiky můžeme využít k popisu maskulinity a femininity. Zároveň je třeba si uvědomit, že ač maskulinita a feminita mají mnoho různých složek, rozhodně to neznamená, že tyto koncepty neexistují nebo jsou zcela bezobsažné (Lippa, 2008).

Metody týkající se diagnostiky genderu mají svá ideologická kritéria, na nichž byly vystavěny testovací položky, a jež definují obsah jednotlivých kategorií. Ty můžeme rozdělit do následujících tří dimenzí: a) přináležení ke kulturním normám, které v sobě obsahují hodnocení maskulinity a femininity jako binárních opozic, které spolu sice souvisí, ale jsou ve svém jádru samostatné a týkají se genderové socializace, dále b) testy soustředící se na stres či tlak související s přináležením k genderovým normám a konfliktu rolí a nakonec c) testy týkající se vztahu mezi biologickými pohlavími (Smiler & Epstein, 2010).

Následující stručný výčet metod zahrnuje přehled diagnostických nástrojů, které považujeme za adekvátní pro ilustraci náležející k obsahu práce.

2.8.1 The Bem Sex Role Inventory (BSRI)

Diagnostický nástroj postaven z původního počtu 400 osobnostních charakteristik. Hlavní otázkou zjišťující příslušnou identifikaci s konkrétní genderovou rolí bylo: „Jak žádoucí je pro ženu/muže mít dané vlastnosti v americké společnosti?“. Bem byla původně inspirována popisem Parsonse a Balese, kteří charakterizovali feminitu jako expresivní a maskulinitu jako instrumentální. Bem vytvořila femininní škálu na základě dvaceti charakteristik, které ženy i muži požadovali za žádoucí u žen, maskulinní škálu na základě dvaceti charakteristik, které ženy i muži považovali za žádoucí u mužů a genderově neutrální škálu rovněž s dvaceti

charakteristikami. Respondent/ka hodnotí sebe sama na sedmistupňové škále. Kombinace vysokých skóre maskulinity a femininity dává vzniknout androgynní genderové roli. Dotazník Sandry Bem byl zásadním a průlomovým v popularizaci psychologické androgynie, tedy obecně ve faktu, že jak muži i ženy mohou vlastnit jak maskulinní, tak femininní osobnostní charakteristiky (Smiler & Epstein, 2010).

BSRI v průběhu své existence (Hoffman & Borders, 2001) zaznamenal mnoho pochybností ohledně relevantních výstupů a možností replikace. Idea dotazníku souvisí s teorií tzv. *gender schema theory*, kterou Bem definovala až roky po vytvoření samotného dotazníku. Stejně hovoří i Starr a Zurbriggen (2017), tzv. *gender schema theory* vyvolala v zásadě ihned po vydání kritiku Spence a Helmreicha (1981, in Starr & Zurbriggen). Jejich hlavním argumentem bylo, že BSRI neměří maskulinitu a femininitu, ale namísto toho ortogonální konstrukty expresivity a instrumentality. Spence dále argumentovala, že konstrukt genderové schematičnosti, která je reprezentována bipolárně jednodimenzionální konstrukcí maskulinity a femininity, je nekonzistentní s daty mnohých dalších výzkumů. Ty se týkaly poznatků o tom, že gender je multifaktoriální, a měli bychom ho chápat jako více komplexní a idiosynkratický. Bem (1985, s. 222, in Hoffman & Borders, 2001) později v podstatě shrnula dosavadní kritiku slovy: „lidské chování by se nemělo již dále spojovat s genderem, společnost by měla přestat projíkat gender do situací irelevantních ke genitáliím.“

2.8.2 The Personal Attributes Questionnaire (PAQ)

PAQ je vytvořený diagnostický nástroj Spence a Helmreichem (1978). Jednotlivé položky, jež jsou založeny rovněž jako BSRI na popisu osobnostních charakteristik, jsou rozděleny do tří skupin na maskulinní (M), femininní (F) a maskulinní-femininní (M-F), a jsou hodnoceny na 5 stupňové škále (0 – 4). Každá z nich obsahuje 8 položek, dohromady tedy 24 v celkovém počtu. Množství bodů, jež lze obdržet, variuje od 0 až do 32. Vývoj škál byl založen na podobném principu jako BSRI. Charakteristiky, které obsahuje M škála a F škála, jsou stereotypně přiřazovány buď mužům nebo ženám, ale jsou sociálně žádoucí u obou pohlaví. Specificky je tomu u škály M-F, přítomné charakteristiky sice mohou být stereotypně přiřazovány ženám i mužům, nejsou ale sociálně žádoucí u obou pohlaví.

M-F škála obsahovala položky, ve kterých se sociální přitažlivost liší podle pohlaví. Ideální muž směřuje k stereotypnímu mužskému pólu a ideální žena k stereotypnímu ženskému pólu. Obsahově položky škály M reflektují na cíle orientované, instrumentální vlastnosti, škála F obsahuje interpersonální, expresivní položky. M-F škála je obsahovým mixem

obsahují dvě instrumentální vlastnosti („agresivní“ a „dominantní“) a šest položek předpokládající emocionální vulnerabilitu/odolnost obecně (Helmreich, Spence & Wilhelm, 1981).

Rovněž i PAQ obdržel obecnou kritiku týkající se adekvátnosti měřených konstruktů. Tím, že byl dotazník vytvořen v 70. minulého století, zůstává otázkou, do jaké míry odráží dnešní podobu rozložení genderové diverzity. Stejně tak se dostává do popředí distinkce mezi instrumentalitou a expresivitou, kdy je expresivita vnímána jako projev slabosti či nezralosti a do jaké míry se muži a ženy v těchto kategoriích skutečně liší. Předpokladem je, že s vyvíjejícím se diskurzem o genderové hierarchii je nutné přehodnocovat i stávající postoje o platnosti měřitelných konstruktů. (Gill, Stockard, Johnson, & Williams, 1987).

2.8.3 Conformity to Male Norms Inventory (CMNI)

CMNI představuje diagnostický nástroj, který měří míru, do jaké respondenti lpí na normám maskulinní ideologie. Síla dotazníku spočívá v obsaženosti maskulinních norem, které jsou rozděleny do 11 oblastí: Vítězství, Emocionální kontrola, Ochota riskovat, Násilí, Moc nad ženami, Dominance, Playboy, Sebedůvěra, Práce, Opovržení homosexuály, Snaha o dosažení statusu⁸. Dotazník se skládá z 94 položek, které obsahují sebepopisující výroky vyjadřující potvrzení příslušnosti k danému výroku, např. „Vítězství je pro mě důležité.“. Ačkoliv se dotazník vyznačuje vysokou validitou i reliabilitou (interní konzistence ukázala hodnoty 0,72-0,91), problematickou zůstává délka, která mnohdy znesnadňuje diagnostický či výzkumný proces. Přesto není výjimkou, že dotazník je možné administrovat za 10-15 minut (Mahalik, 2003).

Dotazník CMNI může být velmi užitečným nástrojem v klinické praxi. Jeho potenciál tkví v možnosti předpovědět psychologický distres, hostilitu, sociální diskomfort, sociální dominanci, agresivitu atp. Užitečnými se tyto domény stávají právě při vyhodnocení situace klienta, který již přichází s konkrétními problémy, jež je nutné zasadit do vhodného kontextu. CMNI tak pomáhá identifikovat oblasti, o které se další návazná terapeutická práce může opřít. (Mahalik, Talmadge, Locke & Scott, 2005).

⁸ V anglickém originále: Winning, Emotional Control, Risk-taking, Violence, Power over Women, Dominance, Playboy, Self-reliance, Primacy of Work, Disdain for Homosexuals, Pursuit of Status.

2.8.4 Minnesota Multiphasic Personality Inventory-2 (MMPI-2)

Dalším z diagnostických nástrojů měření maskulinního a femininního spektra je škála 5 (Mf) dotazníku Minnesota Multiphasic Personality Inventory 2. Originál MMPI publikovali autoři S. R. Hathaway a J. C. Kinley v roce 1940 a jeho revize MMPI 2 byla vydána v roce 1989. Je jedním z nejpoužívanějších nástrojů měřících psychopatologii u dospělých jedinců. Dotazník obsahuje celkově 567 položek týkajících se 26 oblastí (Harsa, 2008).

Škála Mf je měřítkem zájmů, které jsou femininního nebo maskulinního charakteru. Hodnoty T-skóru jsou odděleny zvlášť pro ženy a muže. U mužů vysoké hodnoty T skóru (≥ 65) znamenají nedostatek tradičních maskulinních zájmů, moderovaná hodnota 45 - 64 znamená zájmy, které jsou vlastní většině mužů, a hodnoty ≤ 45 indikují tradiční maskulinní zájmy (Long & Graham, 1991).

3 Kvalita života v kontextu genderové diferenciacce u mužů

3.1 Definice kvality života v kontextu genderu

Druhá vlna feminismu, jež proběhla přibližně ve 2. polovině minulého století, nastolila mnoho otázek týkajících se rovného přístupu pohlaví k sociálně-kulturnímu bohatství společnosti. Zájem týkající se genderu a kvality života vyplýval především z důsledků genderové nerovnosti, na niž bylo aktivně poukazováno feministickými, resp. ženskými hnutími. Spolu s kritikou postavení žen a jejich reprodukčními právy, přístupem ke zdravotnické péči a rozdílů ve výskytu onemocnění mezi pohlavími, vyvstalo mnoho otázek dotýkajících se nejen žen, ale i mužů (Havelková, 2014). Vznik Male Studies v 90. letech tak v návaznosti na Gender a Queer Studies začal dekonstruovat stávající představu maskulinity spolu s podobou kvality života. Postupně tak začala stoupat míra zájmu o to, jakým způsobem vlastně genderové charakteristiky mohou ovlivňovat zdraví člověka (Sabo, 2000).

Gender jako determinant zdraví a kvality života je čím dál častěji vnímám jako globální prediktor nejen aktuálního životního stylu, ale i dlouhodobého zdravotního chování, jež má pozdější celoživotní dopady na stav organismu člověka včetně kvality života ve stáří. Výchozím teoretickým podkladem nejednoznačnosti a výrazně komplikované univerzálnosti je fakt, že gender obecně není statickou kategorií, mění se v čase a prostoru v kontextu kultury a historické etapy. Proto výsledky jednotlivých studií představují vždy pouze konkrétní geograficky ohraničenou entitu znalostí o daných sociokulturních zvyklostech souvisejících s genderem. Obecně se však lze opřít o pojetí hovořící o shrnující tezi diskontinuity prožívané role/identity a společenských očekávání. Tedy, pokud jedinec či skupina neodpovídá předpokládaným a očekávaným genderovým normám, rolím, či vztahovým rámcům, musí často čelit diskriminaci, stigmatu nebo sociální exkluzi. Tyto aspekty ve svém shrnutí posléze ovlivňují zdraví potažmo kvalitu života obecně (WHO, 2018).

Původním předpokladem psychologického well-beingu byla pozitivní korespondence mezi pohlavím a genderovou rolí/identitou jedince. Na základě přijetí očekávání spojených s výkonem genderu opanoval jedinec dle tohoto předpokladu vysokou míru duševního zdraví. Kompletní teorie k tomuto pohledu však chybí. (DiDonato & Berenbaum, 2013).

Prokazatelným se ovšem zdá vztah mezi striktním přináležením k určitému genderu na binárním spektru (maskulinita/femininita), které výrazně omezují behaviorální a osobnostní repertoár vlastností, a které je původně asociováno a vyžadováno pouze od jednoho z pohlaví, s obecně nižší kvalitou života (Parent & Moradi, 2010).

Podobně hovoří i Pleck (1995), který hovoří o teorii tzv. *gender role discrepancy*. Ta popisuje mechanismus diskrepance, jež je poháněn společenským očekáváním a nemožností mužů tato očekávání vždy naplnit a dlouhodobě jim v kontextu svého sebepojetí vyhovovat. Prvním předpokladem je, že dlouhodobé selhávání v naplňování očekávání vztahujících se k maskulinní roli (ať už je v rámci konkrétního sociogeografického kontextu jakákoliv) vede např. ke vzniku nízkého sebevědomí, osvojení dysfunkčních vztahových vzorců a dalších negativních psychologických konsekvencí. Dalším předpokladem je, že pokud se naplňování role a prožívání identity daří, může to i přesto v mnoha případech přinášet chronický stres. Důvodem je exaltovaná snaha měnit své osobnostní charakteristiky do podoby, která je přijatelná a očekávatelná okolím, ale která má ovšem negativní efekt na zdraví jedince. Zásadním faktem rovněž je i to, že tato očekávání, přinášející diskrepanci mezi sebepojetím jedince a představě o ideálním já, jsou ve většině případů spíše reprezentace rovněž ideální (často současně nedosažitelné) podoby genderu.

3.2 Genderová diferenciacce a kvalita života mužů

Epidemiologická data potvrzují, že genderové rozdíly mezi zdravím mužů a žen existují, kromě striktně biologických příčin souvisejících s genetickými faktory se rovněž diskutuje o formách copingových strategií, které muži a ženy v kontextu svých genderových rolí užívají (Eisler, 1995). Podobně hovoří i Sánchez-López a Limiñana-Gras (2017), které rovněž zdůrazňují vliv pohlaví i genderu na zdraví jedince. Muži i ženy, kteří formálně trpí stejným onemocněním, mohou vykazovat různé symptomy, včetně reakcí na druh léčby i medikace v závislosti na jejich anatomické a fyziologické stavbě těla. Konkrétnější rozdíly můžeme identifikovat rovněž také v samotné existenci a vzniku onemocnění, které se jednomu či druhému pohlaví vyhýbají či nemohou ani ze své funkční podstaty vzniknout a determinují tak určitá specifika, která se vážou i k pojetí genderu a jeho prožívání (např. rakovina prostaty / rakovina děložního čípku či rakovina prsu).

Metaanalýza, kterou prezentoval O'Neil (2012), potvrdila výraznou evidenci faktu, jež pozitivně koreluje konstrukty související s maskulinitou a psychologickými maladaptivními mechanismy. Nejedná se však pouze o redukující model, který znamená přímočarou

pozitivní korelaci mezi zvýšenou maskulinitou či přináležením k tradičně maskulinním normám a zhoršenou kvalitou života. Podrobnější analýzy hovoří o tom, že výsledné hodnoty souvisí s výzkumným souborem, resp. kulturními atributy dané společnosti včetně operacionalizací maskulinity a pojetí konkrétních teorií. V tomto kontextu se u uvažovaných etiologických východisek uplatňuje koncept tzv. hegemonní maskulinity.

Další metaanalýza Wong, Ringo Ho, Wang a Keino Miller (2017) potvrdila, že konformní přináležení k maskulinním normám pozitivně koreluje s nižší kvalitou duševního zdraví a nižší tendenční frekvenci k vyhledávání psychologické pomoci. Hlavním z nepříznivých efektů zastřešujících výsledné hodnoty je obecné negativní sociální fungování, které obnáší další konsekvence spojené se zdravotním stavem jedince. Výsledky jsou však více rozvrstvené, než se původně předpokládalo, a to právě vzhledem ke specifickým druhům norem, k nimž se zkoumaní muži vztahují. Přičemž výzkum zdůrazňuje i ty stereotypně maskulinní normy, na kterých posléze muži benefitují. Jednou z nich může být například ochota riskovat, která v pozitivním slova smyslu přináší možnosti posouvat svoje možnosti za hranice komfortní zóny, a tím obohacovat svůj život o nové možnosti, což subjektivně přispívá ke zvýšení kvality života.

Podobně hovoří výzkum Tannenbaum a Franka (2011) zkoumající vztah představy o maskulinitě a zdravotního chování u mužů ve starší dospělosti (55 – 97 let). Ten potvrdil výchozí předpoklad, že zdravotní chování mužů je rovněž ovlivněno věkem, který se stává významným genderovým indikátorem. Účastníci výzkumu zdůrazňovali přináležení k tradičním maskulinním charakteristikám (jakými je např. síla, vytrvalost, nepoddajnost apod. včetně například boje proti stárnutí a smrti), na kterých si v průběhu svého života trvali. Rovněž však připouštěli existenci fyziologického poklesu kvality zdravotního stavu vzhledem ke svému narůstajícímu věku, která ovlivňovala vnímání jejich genderové identity a role. Hrozbu nemoci či stárnutí mnoho z nich vnímalo jako ohrožení své maskulinity. To tedy posléze vedlo naopak k tomu, že zdravotní prohlídky či změny životního stylu byly u těchto participantů nevyhnutelnými akty odvratu negativních fyziologických změn. Autoři studie tak paradoxně konstatovali, že respondenti vykazují signifikantní přináležení k tradičně maskulinním normám, ale vzhledem k obavám ze stárnutí a doprovázejících zdravotních komplikací vyvrátili převládající představu o tom, že muži negují vyhledávání zdravotnických služeb, a tím odkládají případné zjištění nemoci do již ireverzibilních stádií.

Na tyto ambivalentní prvky v tradiční podobě maskulinity upozorňují i Daniel-Ulloa, Sun & Rhodes (2017), kteří zkoumali průniky mezi maskulinitou a zdravím u latino mužů.

Latinskoamerická podoba maskulinita je obvykle nazývána termínem *machismo*, který v sobě zahrnuje obecně klasické hegemonně maskulinní charakteristiky, kterými jsou agresivita, sexistické a šovinistické chování či obecně hypermaskulinní projevy. Tento typ maskulinity jednoznačně pozitivně koreluje s abúzem návykových látek, frekventovanějším výskytem deprese či nespokojeností ve vztazích. Součástí celého tohoto konstruktů je ovšem ale i termín *caballerismo*, v překladu rytířství či ušlechtilost. Tento aspekt představuje to chování a postoje, která má prosociální prvky. Zahrnuje především emocionální spojení s rodinou, přáteli a na problém orientovaný coping, což jsou vlastnosti, které se posléze ukazují jako významné faktory zvládnutí zátěže u latino mužů a představují jakousi adaptivně syntetickou kompenzaci.

Téma ambivalence pohlavní či genderové identity se objevuje jako jedno ze stěžejních nepřekvapivě hlavně v psychoanalytické teorii. Sandra Bem popisuje Freudovo (1905, in Bem, 1993) Tři úvahy o teorii sexuality za revoluční dílo, které depriviliguje heterosexuální, a které o maskulinitě a femininitě uvažuje jako o entitách, které jsou získány, nikoliv dány. Tím se otevírá další prostor pro depatologizaci navenek zdánlivě protichůdných osobnostních tendencí, či sexuality obecně. Fromm (1970) dodává, že jak maskulinní, tak femininní část existují v každém člověku.

Studie založené především na sebeposuzovacích škálách měřících podobu sebehodnocení a dalších charakteristik týkajících se sebepojetí prokázaly pozitivní korelaci mezi psychologickou androgynií a spokojeností v životě, manželskou spokojeností (Baucom & Aiken, 1984), či subjektivním pocitem well-beingu, kreativitou a motivací k úspěchu (Norlander, Erixon & Archer, 2000). Tuto hypotézu potvrzují i Lefkowitz a Zeldow (2006). Upozorňují však současně na fakt, že dle mnoha výzkumů v oblasti genderu a duševního zdraví, potažmo kvality života, je to právě maskulinita, která je považována jako hlavní pozitivní faktor v subjektivní kvalitě života. Pokud zkoumáme tyto diskrepance podrobněji, můžeme dále podrobněji operovat s tzv. aditivní hypotézou androgynie, která hovoří o faktu, že každá z dimenzí maskulinita/femininita má rovněž svoje pozitivní a negativní charakteristiky. Ty jsou měřeny či zkoumány různými dotazníky a metodami, a stejně tak jsou rozličnými způsoby interpretovány v kontextu dalších proměnných, které je mnohdy obtížné, ne-li přímo nemožné zcela extrahovat. Faktem ovšem zůstává, že při podrobnějším zkoumání lze skutečně konstatovat, že kombinace pozitivních charakteristik obou genderových kategorií jsou funkčními předpoklady při uvažování nad podobou subjektivní kvality života a jejími proměnnými.

PRAKTICKÁ ČÁST

1. Výzkumný problém

Kvalita života v souvislosti s genderem je téma, které se v posledních několika desetiletích dostalo do popředí vědeckého zájmu z části kvůli vzkvétajícím feministickým průnikům a z části také kvůli vzrůstající evidenci sociálně konstruovaných vlivů, jež mají potenciál působit na lidský život a ovlivňovat jeho stav (Noll, 2002). Gender jako forma sociálního konstruktů je úzce spjata se sebepojetím jedince, jež se zformovalo také na základě sociálně exponovaných jevů, které si jedinec v průběhu života osvojil. Genderové vzorce typické pro geografickou oblast, v níž jedinec vyrůstal, jsou tak stěžejními pro formu, jakým způsobem jedinec prožívá sám sebe, včetně možností a limitů, jež mu jeho genderová identita a role poskytují. Striktní dodržování genderových pozic vytváří stereotypní vzorce chování, jež nepříspějí k možnostem osobnostního růstu a vývoje, a jsou ve svých specifikách spojeny i s individuálními zdravotními omezeními (Bem, 1974; Boswell, 1997; Helgeson, 2017).

Jak již bylo zmíněno v teoretické části práce, vycházíme z předpokladu, že kombinace pozitivních atributů maskulinity a femininity poskytuje člověku bez ohledu na pohlaví dostatek flexibility ve zvládnání zátěžových situací, a tím přináší jedinci rozsáhlejší repertoár mentálních i behaviorálních vzorců chování a jednání (Bem, 1974). Výzkumný problém z části navazuje na východiska bakalářské diplomové práce autorky, která byla teoretickou rešerší teorie a výzkumné metodologie feministické psychologie, s níž postuláty propojení kvality života a genderu úzce souvisí. Konkrétně se jedná o východisko, které upozorňuje na systematické opomíjení analýzy kvality života mužů ve vztahu k jejich genderové identitě, resp. roli (Halo, 2017).

Vzhledem k širokému rozsahu výzkumného problému, jsme se na základě výše zmíněných teoretických východisek rozhodli zúžit výzkumný problém na zkoumání psychologické androgynie a jejího vztahu ke kvalitě života u mužů formou kvalitativní metodologie. Mnoho výzkumných studií a projektů věnuje pozornost kvantitativní metodologii, tedy měření jednotlivých proměnných a vzájemných vztahů, my jsme tohoto postupu využili v předvýzkumu. Naším hlavním cílem bylo zjistit, jaká je žitá zkušenost mužů, kteří mají psychologické androgynní charakteristiky, a posléze prozkoumat a popsat možný sdílený životní narativ v kontextu jejich kvality života.

1.1. Výzkumné cíle

Hlavním výzkumným cílem této práce je:

Analýza kvality života v kontextu performance androgynní genderové role/identity.

Tento hlavní výzkumný cíl můžeme rozložit na dílčí výzkumné cíle:

1. Identifikace androgynních jedinců uskutečněná formou zadání a vyhodnocení dotazníku The Personal Attributes Questionnaire (PAQ), včetně prozkoumání vztahu mezi androgynií, reprezentovanou maskulinně-femininní subškálou, a kvalitou života, reprezentovanou, vybranými doménami Dotazníku životní spokojenosti (DŽS).
2. Popis nalezených témat, jež jsou verbalizovány respondenty s vlastní subjektivně prožívanou psychologickou androgynií v kontextu jejich osobnosti a kvality života.
 - 2.1. Rozhovor s vybranými jedinci, kteří se identifikují skrze androgynní genderovou identitu.
 - 2.2. Vyhodnocení dat pomocí interpretativní fenomenologické analýzy.

1.2. Výzkumné otázky

Na základě teoretické části jsme stanovili tuto hlavní výzkumnou otázku:

HVO: Jaká je kvalita života jedinců identifikujících se prostřednictvím androgynní genderové identity?

V rámci hlavní výzkumné otázky byly stanoveny tyto vedlejší výzkumné otázky:

VVO1: Jakým způsobem se odráží maskulinní a femininní charakteristiky v sebepojetí respondentů identifikujících se prostřednictvím androgynní genderové identity?

VVO2: Jaké je sebepojetí respondentů identifikujících se prostřednictvím androgynní genderové identity?

VVO3: Jakým způsobem se definované sebepojetí odráží v kvalitě života respondentů identifikujících se prostřednictvím androgynní genderové identity?

VVO4: Jaké jsou strategie zvládání zátěže respondentů identifikujících se prostřednictvím androgynní genderové identity?

2. Design výzkumu

Z důvodu komplexnosti výzkumného problému jsme zvolili kvalitativní metodologii v kombinaci s kvantitativně orientovaným předvýzkumným plánem. Disman (2002) definuje předvýzkum jako formu faktického testování výzkumných nástrojů, a tím zajištění jejich maximální reliability a validity. Předvýzkum poskytuje možnost odhalení problémů, který by mohli nastat při realizaci výzkumu, a zajistit tak výzkumníkům šanci se případným chybám a nedostatkům vyhnout. Hendl a Remr (2017) zmiňují jako jednu z výhod realizace předvýzkumu seznámení se sociálním prostředím, ve kterém se výzkum bude odehrávat. Aplikovanou formu tohoto doporučení jsme tedy transformovali do orientačního předvýzkumu. Vzhledem k povaze výzkumného problému bylo nutné vyhledat jedince, kteří se identifikují skrze androgynní genderovou identitu, a současně ověřit vztah mezi touto genderovou rolí a kvalitou života respondenta. Předvýzkum nám tedy v tomto případě posloužil jako orientační nástroj a současně forma výběru a určení vzorku respondentů.

Kvalitativní výzkum zpracovává nenumerická data. Tento typ metodologie odkazuje k významům, konceptům, definicím, metaforám, symbolům či prostým popisům fenoménů, nikoliv jejich měrným jednotkám. Kvalitativní metodologie slouží k porozumění zkoumaných oblastí a témat, které pramení z jejich systematického objevování (Miovský, 2006). Vzhledem k obsahu výzkumných cílů, jsme se rozhodli o zkoumání kvality života prostřednictvím fenomenologie, která předpokládá, že lidské bytosti nejsou pouhými pasivními příjemci objektivní reality, ale spíše interpretují a rozumí světu formulací vlastních biografických příběhů ve formě, která jim dává smysl (Smith, Flowers, & Larkin, 2005).

2.1. Etické problémy a způsob jejich řešení

Celý výzkum byl veden s ohledem na udržení maximální anonymity respondentů. Vzhledem k plánovanému průběhu však bylo potřeba zajistit kontakt na všechny respondenty, kteří se účastnili předvýzkumu a současně byli ochotni se dále účastnit i kvalitativního výzkumu. Bylo ovšem nutné nekonkretizovat účel výzkumu zcela, tak aby nedošlo k případnému nežádoucímu zkreslení a ne/vědomé snaze naplnit očekávání výzkumnice.

Text (Příloha č. 2) výzvy se tedy týkal krátkého úvodního představení autorky a obecného popisu účelu a průběhu výzkumu spolu s výzvou a upozorněním na dodržení anonymity, dobrovolnosti a způsobu zpracování informací určených pouze k výzkumným účelům.

Každý z respondentů si mohl zvolit svou vlastní přezdívku, pod kterou byl nadále v průběhu výzkumu evidován. Vyplněné dotazníkové formuláře na platformě Google byly přístupny pouze autorce.

I přesto, že někteří respondenti na zachování anonymity netrvali, a nebylo ji ani pro autorku výzkumu v průběhu výzkumu možné zcela dodržet vzhledem ke komunikaci týkající se domlouvání místa a času rozhovoru, byla všechna data zpracována anonymně. Jména i popisy osob (včetně konkrétních informací týkajících se např. míst pobytu) byly změněny pro účely výzkumu tak, aby nebylo jednoznačně rozpoznatelné, o jaké konkrétní osoby se jedná. Vše proběhlo s důkladným zřetelem na zachování obsahu informací, jichž se týkaly především rozbor a prezentace výsledků výzkumu.

Autorka se rovněž pokoušela o získání souhlasu použití dotazníku PAQ. Vzhledem k faktu, že již ani jeden z autorů dotazníku nežije, nepodařilo se získat výslovný souhlas k jejímu použití. Všechna autorská práva jsou vyhrazena původní autorům dotazníku.

2.2. Harmonogram výzkumného šetření

Výzkum byl započat 28.12.2017 zveřejněním online dotazníků na sociální síti Facebook. Ukončen byl 30. 1. 2019 kdy proběhl poslední výzkumný rozhovor. Následující tabulka schematicky přibližuje celý průběh výzkumu.

Tab. 1: Harmonogram výzkumu

Podzim 2017	Příprava výzkumného plánu, studium literatury.
Zima 2017/2018	Zahájení předvýzkumu, sběr dotazníků.
Jaro 2018	Vyhodnocení výsledků předvýzkumu.
Léto 2018	Příprava kvalitativního výzkumu.
Podzim 2018	Realizace kvalitativního výzkumu.
Zima 2018/2019	Realizace kvalitativního výzkumu.
Zima 2019	Ukončení výzkumu.
Jaro 2019	Vyhodnocení, zpracování výsledků.

3. Předvýzkum

Předvýzkum byl realizován v době od 28.12.2017 do 28.3.2018. Byl prezentován online formou sociální sítě Facebook. Obsahoval výzvu stručně popisující smysl a průběh výzkumu včetně odkazů na online verze dotazníků převedených do forem Google formulářů.

2.3. Hypotézy

Vzhledem k zúžení výběru výzkumného problému byly v předvýzkumné části formulovány hypotézy týkající ověření vztahu jednotlivých vybraných domén dotazníku DŽS ke škále M-F dotazníku PAQ. Hypotézy byly ověřovány na výzkumném souboru, který není reprezentativní, proto výsledné závěry nemůžeme zobecnit na celou populaci.

Hypotézy byly formulovány následovně:

H1: Existuje statisticky významná pozitivní korelace mezi škálou M-F a škálou ZDR⁹.

H2: Existuje statisticky významná pozitivní korelace mezi škálou M-F a škálou VLO¹⁰.

H3: Existuje statisticky významná pozitivní korelace mezi škálou M-F a škálou PZP¹¹.

H4: Existuje statisticky významná pozitivní korelace mezi škálou M-F a škálou MAN¹².

2.4. Výzkumný soubor 1. fáze

Testovaný soubor čítal 52 mužů, který byl seskupen formou tzv. samovýběru. Jak píše Miovský (2006), je to výběr založený na dobrovolnosti, resp. projevu aktivního zájmu zapojit se do výzkumu. Největším nebezpečím tohoto druhu výběru je sociální desirabilita dat a osobnostní charakteristiky odlišné od běžné populace.

Předem byla nastavena věková hranice na 18 - 35 let, průměrný věk našeho souboru byl 25 let (SD=4,2). Dotazník mohl vyplnit kdokoliv s přístupem na internetovou síť a s přístupem na sociální síť Facebook, kde byly prezentovány dotazníky. Součástí dotazníku byla položka zjišťující věk respondenta, tak aby byl dodržen požadavek věkového rozmezí. To bylo stanoveno, vzhledem k zájmu autorky o současné pojetí genderových rolí a identit, s ohledem na přibližný rozsah maximálně dvou generací (tzv. generace mileniálů).

⁹ Zdraví

¹⁰ Vlastní osoba

¹¹ Přátelé, známí a příbuzní

¹² Manželství a partnerství

Předpokládali jsme, že tato generace oplývá stereotypy pouze výjimečně, a naopak dokáže nad tématem uvažovat v mezích, která dovoluje otevřenou diskuzi (Risman, 2017).

Výzkumný soubor vzhledem k nízkému rozsahu a způsobu výběru není reprezentativní, proto výsledky nemůžeme zobecnit na celou populaci.

Účelem první fázi výběru vzorku, s nímž jsme posléze pracovali v rámci předvýzkumu, bylo především nalézt muže, kteří se identifikují prostřednictvím androgynní genderové identity. Vzhledem k faktu, že zjišťování tohoto fenoménu formou pouhého verbálního dotázení je značně problematické a nevěrohodné, přistoupili jsme k identifikaci formou skóru dotazníku PAQ.

2.5. Testové metody

Pro účely práce byl pro zkoumání genderové identity zvolen dotazník Personal Attributes Questionnaire (PAQ) a pro zkoumání kvality života, resp. spokojenosti Dotazník životní spokojenosti (DŽS). Popisu dotazníků se věnujeme již v teoretické části, proto na tomto místě uvádíme pouze informace potřebné k popisu metodologie výzkumu.

2.5.1. The Personal Attributes Questionnaire (PAQ)

Diagnostický nástroj zaměřený na zjištění míry maskulinity/femininity (Spence & Helmreich, 1978) se skládá ze tří bipolárních škál maskulinita (M), femininita (F) a maskulinita-femininita (M-F). Každá škála obsahuje 8 položek, které jsou typické buď pro muže (M), pro ženy (F) či charakteristiky, které jsou společné pro obě pohlaví (M-F). Maximální možný počet získaných bodů je 32. Respondenti se posuzují na pětistupňové Likertově škále. Pro účely předvýzkumu byla pro výpočty vybrána škála M-F, která v sobě zahrnuje položky, které jsou charakteristické pro obě pohlaví a spojuje v sobě jak maskulinní, tak femininní charakteristiky.

Dotazník není přeložen, tedy není ani standardizován na české populaci. Před zahájením předvýzkumu a zadáním byl tedy dotazník přeložen. Nejdříve přeložila dotazník autorka práce a posléze porovnávala svůj překlad s dvěma nezávislými překlady (studentka FF UK a rodilý mluvčí žijící v Praze), přičemž výsledná podoba je obsahovou analýzou všech položek.

2.5.2. Dotazník životní spokojenosti (DŽS)

Dotazník životní spokojenosti je nástrojem, který se používá pro individuální diagnostiku i pro posuzování kvality života u vybraných skupin populace. Dotazník hodnotí deset dimenzí životní spokojenosti (Zdraví; Práce a zaměstnání; Finanční situace; Volný čas; Manželství a partnerství; Vztah k vlastním dětem; Vlastní osoba; Sexualita; Přátelé, známí a příbuzní; Bydlení). Každá z dimenzí obsahuje sedm položek na škále od 1 (velmi nespokojen) do 7 (velmi spokojen). Jednotlivé položky mají podobu nedokončených vět. Pro účely našeho výzkumu byly na základě teorie vybrány čtyři domény k výzkumnému šetření: Zdraví, Vlastní osoba, Přátelé, známí a příbuzní, Manželství a partnerství.

2.6. Statistické metody vyhodnocení

Zpracování dat bylo prováděno přepisem do programu Microsoft Office Excel. Vyhodnocení dat posléze proběhlo rovněž v programu Microsoft Office Excel a STATISTICA. Pro všechny proměnné byly vypočteny základní statistické veličiny a ověřena normalita rozložení. Pro posouzení normality dat byl použit Shapiro-Wilkův test. Pro statistickou analýzu byla zvolena korelační analýza a test významnosti výběrového korelačního koeficientu. Cílem korelační analýzy je popis těsnosti vzájemných vztahů, nelze ovšem na jejím základě usuzovat na kauzalitu (Hendl, 2012).

2.7. Výsledky

Nejdříve jsme ověřili reliabilitu pomocí hodnoty Cronbachova alfa u jednotlivých škál dotazníku PAQ. U škály M byla $\alpha = 0.72$, škála F $\alpha = 0.68$ a M-F je $\alpha = 0.54$. Celková hodnota vnitřní konzistence dotazníku PAQ je $\alpha = 0.69$

Hodnoty Cronbachovy alfy v námi vybraných doménách DŽS (2001) jsou následující: Zdraví $\alpha = 0.91$; Vlastní osoba $\alpha = 0.88$; Přátelé, známí a příbuzní $\alpha = 0.84$; Manželství a partnerství $\alpha = 0.94$

Dále zkoumáme míru závislosti mezi 2 veličinami, proto volíme test významnosti výběrového korelačního koeficientu.

2.7.1. Test významnosti výběrového korelačního koeficientu

Hodnota testové statistiky:

$$t = r \sqrt{\frac{n-2}{1-r^2}}$$

Nejprve musíme určit, který korelační koeficient použijeme, zda Pearsonovo či Spearmanovo.

Proto použijeme Shapiro-Wilkův test na určení normality pro každý soubor dat.

Shapiro-Wilkův test (SW-W)

H_0 : data sledují normální rozdělení

H_A : data nesledují normální rozdělení

$$\alpha = 0,05 = 5 \%$$

Tab. 2: Přehled výsledků p-value při testování normality dat

	M-F	ZDR	VLO	PZP
SW-W	0,9768	0,9630	0,9487	0,9321
p-value	0,3991	0,1055	0,0258	0,0054

Škála M-F a subtest ZDR sleduje normální rozdělení, jelikož p-value je větší než zvolená hladina významnosti.

Subtesty VLO, PZP nesledují normální rozdělení, jelikož p-value je menší než zvolená hladina významnosti.

Tab. 3: Přehled normality dat u jednotlivých veličin

Hypotéza	1. veličina	2. veličina	Normalita dat 1. veličiny	Normalita dat 2. veličiny	Korelační koeficient
H1	M-F	ZDR	PLATÍ	PLATÍ	Pearsonův
H3	M-F	VLO	PLATÍ	NEPLATÍ	Spearmanův
H4	M-F	PZP	PLATÍ	NEPLATÍ	Spearmanův

Tab. 4: Přehled výsledku p-value u subtestu Manželství a partnerství

	M-F	MAN
SW-W	0,9704	0,9152
p-value	0,5715	0,0231

Škála M-F sleduje normální rozdělení, jelikož p-value je větší než zvolená hladina významnosti. Subtest Manželství a partnerství nesledují normální rozdělení, jelikož p-value je menší než zvolená hladina významnosti.

Tab. 5: Přehled normality dat u subtestu Manželství a partnerství

Hypotéza	1. veličina	2. veličina	Normalita dat 1. veličiny	Normalita dat 2. veličiny	Korelační koeficient
H2	M-F	MAN	PLATÍ	NEPLATÍ	Spearmanův

2.7.2. Hypotézy

H1: Existuje statisticky významná pozitivní korelace mezi škálou M-F a škálou ZDR.

$$H_0: \rho = 0$$

$$H_A: \rho > 0$$

$$r = 0,2645 \quad t = 1,9397 \quad p = 0,0290$$

$p < \alpha$, zamítáme nulovou hypotézu ve prospěch alternativní hypotézy na hladině významnosti $\alpha=0,05$

Hypotézu 1 **přijímáme**.

H2: Existuje statisticky významná pozitivní korelace mezi škálou M-F a škálou VLO.

$$H_0: \rho = 0$$

$$H_A: \rho > 0$$

$$r = 0,3206 \quad t = 2,3931 \quad p = 0,0103$$

$p < \alpha$, zamítáme nulovou hypotézu ve prospěch alternativní hypotézy na hladině významnosti $\alpha=0,05$

Hypotézu 2 **přijímáme**.

H3: Existuje statisticky významná pozitivní korelace mezi škálou M-F a škálou PZP.

$$H_0: \rho = 0$$

$$H_A: \rho > 0$$

$$r = 0,1362 \quad t = 0,9718 \quad p = 0,1679$$

$p > \alpha$, přijímáme nulovou hypotézu ve prospěch alternativní hypotézy na hladině významnosti $\alpha=0,05$

Hypotézu 3 **zamítáme**.

H4: Existuje statisticky významná pozitivní korelace mezi škálou M-F a škálou MAN.

$$H_0: \rho = 0$$

$$H_A: \rho > 0$$

$$r = -0,1673 \quad t = -0,8817 \quad p = 0,8071$$

$p > \alpha$, přijímáme nulovou hypotézu ve prospěch alternativní hypotézy na hladině významnosti $\alpha=0,05$

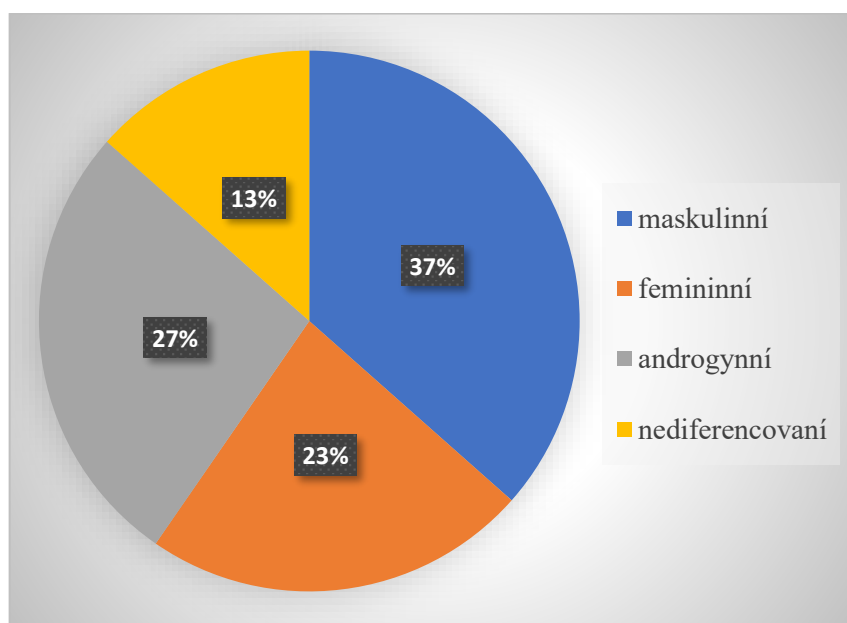
Hypotézu 4 **zamítám**.

3. Výzkumný soubor 2. fáze

V předvýzkumu byli přiděleny body a vypočteny výsledné hodnoty u jednotlivých vybraných škál. Cílem našeho výzkumu bylo na základě dat dotazníku PAQ vybrat androgynní jedince, z nichž budou posléze všichni osloveni k rozhovoru. Po vypočtení jednotlivých hodnot u každého respondenta byl u dotazníku PAQ posléze proveden tzv. median split (Spence & Helmreich, 1978). Tato metoda umožňuje rozdělit náš soubor osob podle typu na:

- maskulinní (37 %),
- femininní (23 %),
- androgynní (27 %),
- nediferenciované jedince (13 %).

Graf č. 1: Rozložení genderových identit

V našem souboru jsme konstatovali, že 27 % mužů se identifikují prostřednictvím androgynní genderové identity. Konkrétně se jednalo o 14 mužů. Postup výběru respondentů byl tedy následující:

- a) nejdříve bylo nutno ověřit, zdali muž na sebe zanechal kontakt;

- b) pokud ano, kritérium hierarchie oslovení bylo nejvyšší dosažené množství bodů, které obdržel respondent v jednotlivých škálách a subtestech;
- c) pokud na zprávu v emailu či jiné komunikační platformě nereagoval, přistoupila jsem k oslovení dalšího respondenta.

Dva muži výzvu k rozhovoru odmítli a pět mužů nereagovalo či nezanechalo kontakt.

Výsledné množství respondentů je 7. Tabulka níže popisuje množství dosažených skóre u jednotlivých respondentů:

Tab. 6: Popis věku respondentů a skóre v jednotlivých škálách

Číslo respondenta	Věk	M	F	M-F	ZDR	VLO
R1	34	24	23	20	40	38
R2	28	26	22	18	43	41
R3	20	23	22	17	44	42
R4	34	24	21	20	34	36
R5	22	24	21	20	45	43
R6	23	24	23	20	45	43
R7	28	27	26	19	30	38

4. Metody sběru dat

4.1. Pozorování

Výstižně popisuje Hendl (2005) pozorování jako samozřejmou součást mnoha výzkumných akcí. „*Je zcela přirozené pozorovat různé projevy lidí. Rozhovory obsahují vždy směs toho, co je, a toho, co si o tom respondent myslí. Pozorování naproti tomu představuje snahu zjistit, co se skutečně děje.*“ (Hendl, 2005, s. 195)

V kontextu našeho výzkumu a jeho účelu je součástí pozorování nejen respondenta, resp. jeho reakcí a projevů, ale rovněž i autorky, přičemž vlastní pocity (tzv. protipřenos), které výzkumnice v průběhu vedení výzkumu reflektuje, jsou cennou indicií k pochopení žité zkušenosti respondentů.

4.2. Čára života

Čára života představuje jednu z technik, která má projektivní charakter. Respondent má za úkol nakreslit na papír čáru svého života způsobem, aby zachytila celý jeho dosavadní průběh. Smyslem je, aby vyznačil předem stanovené body, které považuje za významné (ať už jsou negativní či pozitivní), a které se týkají obsahu rozhovoru, resp. výzkumu (Svoboda, Humpolíček, & Šnorek, 2013).

Tuto metodu jsme použili především z toho důvodu, aby se respondenti vzhledem k obsahu rozhovoru dokázali vnitřně „nastavit“ sebereflektivně, a aby si dokázali vytvořit dočasnou mentální reprezentaci průběhu svého života. To jim mohlo umožnit z těchto zážitků a pocitů čerpat pro své odpovědi. V některých případech se volné vyprávění nad čarou života, a v ní identifikovaná témata, stalo stěžejním obsahem celého průběhu rozhovoru.

4.3. Polostrukturovaný rozhovor

Jak popisuje Hendl (2005), hlavní skupinu sběru dat v empirickém bádání představuje naslouchání vyprávění, kladení otázek dotazovaným, a tím získávání jejich odpovědí. Některé z metod se mohou vyskytovat samostatně či v kombinaci s jinými metodami, kdy například pozorování je doplněno dotazníkem či rozhovorem k danému tématu. Obecně existují dvě krajní formy dotazování, jedním je dotazování s pevně danou strukturou, druhým je volné vyprávění subjektu, jehož struktura není předem dána.

Střední cestu představuje polostrukturovaný rozhovor, jež se vyznačuje definovaným účelem, určitou osnovou. Rovněž však velkou výhodou je pružnost v průběhu celého procesu získávání dat, což přináší určitou míru flexibility a variability v možnostech dotazování (Hendl, 2005).

Vzhledem k účelu našeho výzkumu a stanoveným výzkumným otázkám jsme zvolili polostrukturovaný rozhovor především z toho důvodu, že bylo nutné ponechat si určitou míru otevřenosti k tomu, jakým způsobem budou respondenti vypovídat. Na to bylo posléze nutné flexibilně reagovat příslušnými individuálně korespondujícími otázkami navazujícími k narativním liniím každého z respondentů.

5. Zpracování výzkumných dat

Na základě uvážení obsahu výzkumného problému a podobu výzkumných otázek byla zvolena pro zpracování a vyhodnocení dat metodologie Interpretativní fenomenologické analýzy (IPA).

5.1. Interpretativní fenomenologická analýza

Jak hovoří Smith a Osborne (2003), cílem IPA je detailně prozkoumat, jaký smysl přikládá respondent jeho osobnímu a sociálnímu světu, přičemž hlavním předmětem zájmu IPA jsou specifické zážitky, události a stavy, které jsou individuálně platné přímo pro dotyčného respondenta. Jak již z názvu vyplývá, přístup je tedy fenomenologický. Fenomenologie jako filosofické hnutí, které vzniklo ve 20. století, postuluje jako hlavní zkoumání fenoménů, které jsou v „syrové“ podobě přístupny vědomí. Jejich syrovost spočívá v jejich udržení v jakémisi myšlenkovém vakuu přidružených definic a zařazování do již předem známých myšlenkových dimenzí. Prakticky tento proces obsahuje detailní zhodnocení respondentova žitého světa v té podobě, jaké je respondenty zakoušen. Zásadní je postup, ve kterém se snažíme objevovat specificky individuální osobní zážitky, přičemž nám jde především o způsob vnímání a hodnocení těchto zážitků, namísto hledání objektivních vyjádření a postojů.

Součástí tohoto dynamického procesu je i samotná aktivní účast výzkumnice. Smyslem je jít ve svém bádání co nejbližší k osobnímu světu respondenta, tak aby mohla být uchopena co nejméně jeho vnitřní perspektiva s přihlédnutím k faktu, že výsledek není nikdy absolutní. Přístup k respondentově světu závisí na, a je jimi rovněž i komplikován, na prekonceptech, které již výzkumnice vytvořeny má. Zároveň jsou ovšem potřebné k samotnému vyhodnocení významů osobního světa respondenta prostřednictvím interpretace, k nimž jsou určité předem dané vědomosti potřebné. Respondent se snaží dát význam svému světu a výzkumnice se snaží dát význam respondentově popsanému významu. IPA je tak úzce intelektuálně provázána s hermeneutikou a teoriemi interpretace (Smith & Osbourne, 2003).

Analytický postup v IPA (Smith & Osbourne, 2003):

0. Reflexe výzkumníkovi zkušenosti se zkoumaným fenoménem.

1. Čtení a opakované čtení.

2. Počáteční poznámky a komentáře.

3. Rozvíjení vznikajících témat.
4. Hledání souvislostí napříč tématy.
5. Analýza dalšího případu.
6. Hledání souvislostí napříč případy.

Giorgi a Giorgi (2001) hovoří o postupu, který nepreferuje zobecnitelnost jako takovou, ale vhled, který získaná data zprostředkovávají. Smith (2004) k tomu doplňuje, že finální analýza je výsledkem důkladné analytické práce v každé fázi výzkumného procesu. Smith, Jarman a Osborne (1999) na závěr dodávají, že ač existují dostupné postupy pro zpracování dat pomocí IPA a existence metodologických příruček je žádoucí, neexistuje jednotný postup, jak s daty pracovat. IPA umožňuje každému výzkumníkovi vložit do procesu analýzy a interpretace i část své vlastní zkušenosti, která ve aplikaci výzkumné metodologie má své místo.

5.2. Reflexe zkušenosti výzkumnice se zkoumaným fenoménem

Významnou součástí procesu IPA je zhodnocení vlastní pozice ve výzkumu a zhodnocení vztahu výzkumnice ke zkoumanému fenoménu. Po dlouhé úvaze je třeba přiznat, že výzkumnice se tématem zajímá z části díky vlastní zkušenosti pozice člověka, který se setkal s určitou mírou negativních zážitků směrem ke svojí osobě právě z důvodu kombinace femininních i maskulinních charakteristik. Jinými slovy tedy výzkumnice je s tématem spjata i vlastní zkušeností, což jí dává tedy částečně zkreslené představy o tom, jakým způsobem může fenomén vypadat, a jak se může jeho odhalování vyvíjet. Na druhou stranu vlastní zkušenost s prezentací protichůdných, ne zcela sociálně očekávatelných, genderových charakteristik zprostředkovává určitý cit pro to, jakým způsobem se na fenomén doptávat či zjišťovat konkrétní podrobnosti tak, aby bylo možné dostat se k jeho jádru. Následně vlastní zkušenost ulehčuje i proces kategorizace dat a prezentaci výsledků.

Významné je rovněž zmínit, že autorka rovněž pochází ze zkoumané generace a její představy o pojetí genderu a kvality života jsou ovlivněny třetí až čtvrtou vlnou feminismu. S tím autorka při získávání dat i jejich vyhodnocování aktivně operovala a snažila se najít rovnováhu mezi svým ideologickým přístupem a zachováním ryzosti výzkumného procesu, který výchozími ideologickými představami je zatížen pouze minimálně.

6. Analýza přepsaných rozhovorů

Jak neskromně podotýká Smith, Flowers a Larkin (2009), kvalitativní metodologie je časově náročná, intenzivní a vyžaduje zapojení imaginace i vlastních emocí. Proces kódování kvalitativních dat tedy proběhl způsobem, který je doporučován napříč metodologickými postupy. Každý z rozhovorů byl přepsán a několikrát důkladně přečten. Autorka pro větší autenticitu několikrát i nahrávané rozhovory poslouchala, a na základě pozorování doplňovala transkript dalšími poznámkami. Podstatné v IPA je tedy nejenom proniknout do verbálního obsahu řečeného, ale rovněž přejít do respondentova „nastavení mysli“. Cílem je pokusit se zjistit jakým způsobem zkoumaný fenomén ovlivňuje jeho žitou zkušenost, o které vypráví, a k níž má výzkumnice zprostředkovaně přístup. Graneheim a Lundman (2004) hovoří o tom, že verbální shluky, výroky či myšlenkové pochody vyjádřené slovy, které se v průběhu rozhovoru opakují, představují jakési jádro či centrální význam žité zkušenosti. Tu se právě respondenti snaží přetransformovat dle svých schopností a možností skrze verbalizaci do určitých tematických bloků, jež lze v určité časové jednotce zaznamenat. Svoji roli hraje rovněž i průběh rozhovoru a jeho vedení.

Proces analýzy rozhovorů probíhal opakovanou formou čtení transkriptu a souběžného poslechu nahrávek rozhovorů, přičemž se autorka inspirovala třífázovým procesem popsáním Alasem (2017):

1. V první fázi dochází k redukci dat. Opakovaná četba textu vede k redukci materiálu do částí, které bývají rozděleny na další bloky. Kritérii rozdělení se stávají vlastní výzkumníková kritéria, která se týkají identifikace vzniklých tematických okruhů v kontextu výzkumného záměru.
2. Druhá fáze navazuje na již rozdělené bloky další identifikací, kdy jsou jednotlivé myšlenkové okruhy nazvány či pojmenovány do jednoho slova či výroku. Hlavním z kritérií výběru vhodných hesel či sousloví zůstává zachování symbiózy mezi obsahem řečeného a vhodným stručným ekvivalentem, který musí být dostatečně zřetelný a zároveň výstižný.
3. Třetí fáze vyhodnocuje výroky či sousloví a tvoří z nich finální témata, která jsou obsahem analýzy a zhodnocením rozhovoru.

Postupovali jsme tedy tak, že nám opakované čtení i poslech posloužily jako forma paměťové stopy nad uvažováním o vyhodnocovaných fenoménech i v závěrečné fázi výzkumu, která je orientována na hledání souvislostí napříč případy. Po vyhodnocení

prvního rozhovoru byla určena témata, jež jsme sledovali jako nejmohutněji se vynořující v rámci příběhu respondenta a s potenciálem odpovědět na výzkumné otázky. Rozbory dalších rozhovorů jsou ovlivněny linií, která se postupně objevovala v procesu formulace jednotlivých narativů.

Následující podkapitoly popisují rozbory jednotlivých rozhovorů a individuálně definovaná témata. Nalezená témata jsou uvedena vždy na začátku podkapitoly, seřazena jsou nehierarchicky vzhledem k propojení, která se objevují napříč obsahovou skladbou každého z rozhovorů v jeho různých etapách. Vzhledem k hlavnímu účelu a smyslu IPA, tedy zachycení subjektivní, žité zkušenosti člověka, jsme sledovali za žádoucí snažit se o dostatečně autentickou a záměrně intenzivní promluvu každého respondenta prostřednictvím úryvků z rozhovorů.

6.1. Analýza prvního rozhovoru

Témata: seberegulace, naplnění potenciálu, orientace na řešení problému, komunikace, dvojnáčnost.

Téma seberegulace

Jedním ze zásadních podtémat seberegulace týkajících dosavadního života respondenta je vytrvání a snaha nevzdat se. Jednu z takových situací popisuje ve svém životě takto: „*Pak jsem tady přskočil až do někdy 21 let cca, kdy jsem poprvé objevil svobodu, v uvozovkách tady mám. Když jsem šel po střední škole, po střední technický škole, když jsem šel na vejšku, na humanitně zaměřenou vejšku a hnedka za rok mám vystřízlivění ze svobody, jelikož jsem tu vejšku nezvládl, jelikož ty svobody na mě bylo najednou moc.*“ Téma seberegulace a návratu k původním autentickým životním cílům popisuje jako: „*velký nadšení do života, do světa*“, které mělo za pozitivní následek, že se po, svými slovy popisovaném, „*adolescentním poklesku*“, vrátil na vysokou školu, kterou úspěšně dokončil. Schopnost se nevzdat a vytrvat navzdory okolnostem shrnuje odpovědí na otázku, čeho si na sobě nejvíce cení: „*Když už jde na lámání chleba, tak se nevzdám a pořád mám nějakou víru, i když to není třeba úplně tak progresivní a průbojný... vždycky jako, když cejtím, že je něco správně, tak mě to nedá a jdu za tím.*“

Téma naplnění potenciálu

Respondent rovněž napříč rozhovorem uvádí několik příkladů, ve kterých se mu díky jeho odhodlání a optimismu podařilo naplnit své sny a plány: *„Opravdu od té doby, od těch 23 let, kdy jsem skončil v Rožnově, tak ten můj život má pro mě takovej zajímavěj drive, třeba s tím souvisí i nějaký moje zraní a zrovna se to sešlo, ale sešlo se to u těch bodů, je to zrovna v těch bodech, konec Rožnov, začátek Nová Paka. Novej nástup.“* Právě přestěhování do nového města a začátek vysoké školy byl pro respondenta novým začátkem, který měl pro jeho další rozvoj dalekosáhlý význam: *„... přesun na teologickou fakultu, kde jsem, si myslím, začal takovou obrodu a renesanci, kdy jsem se navrátil k nějakému směřování, který jsem vlastně vždycky chtěl... Humanitní směr. A nějak jsem se začal zase i třeba co se týče sebevědomí dávat dokupy.“* Téma důrazu na vzdělání vnímá respondent jako vliv, který mu předali rodiče: *„Myslím si, že kladli důraz na nějakou hodnotu vzdělání, abych nekrněl, abych šel dopředu a vzdělával se, vždycky na to byl v naší rodině kladenej apel.“* Změnu, kterou se mu podařilo uskutečnit popisuje jako: *„novou energii, nový závan, naději, která přišla s tím, když jsem se dostal na vysokou školu, podruhé, postavil se znova na vlastní nohy a byl sám se sebou spokojenej po několika letech.“* Schopnost vytyčit si vlastní cíle, a naplnit je, dokládá tímto výrokem: *„Pak tady mám 26 let, konec vysoký školy, zdárnej, což mě tak jakoby hodně nakoplo, finálně i nějak jako utvrdilo, že jsou věci, který jsem schopen zvládnout a ta cesta, kterou jsem si vytyčil byla správná a dobrá. Že celá ta moje cesta z jednoho místa do druhýho měla smysl.“*

Téma orientace na řešení problému

Konstruktivní forma řešení problémů, se ukazuje jako forma strategie zvládání. Respondent v případě životního neúspěchu neupadá do dlouhodobé letargie, ale aktivně přispívá ke změně: *„...když jsem šel na vejšku, na humanitně zaměřenou vejšku, a hnedka za rok mám vystrážlivění ze svobody, jelikož jsem tu vejšku nezvládl, jelikož ty svobody na mě bylo najednou moc a šel jsem na „převýchovu“ do jedné továrny, kde jsem rok dělal na lince a vyráběl auta.“* Řešení jako kreativní proces a souvislost s aktivním přístupem ke svému životu můžeme sledovat ve vyslovení zájmu o druhé lidi a svět obecně: *„...a že jsem asi aktivní, že jsem aktivní, když mě nějaká činnost osloví, nebo mě někdo s něčím osloví, jestli bych do něčeho nešel, tak asi nabídnu tu pomocnou ruku a není to nějakěj přehnaněj altruismus, ale je to nějaká přirozená radost něco udělat, něco vytvořit. No. Něco vytvořit.“* Na přímou otázku, jakým způsobem respondent zvládá stres odpovídá následovně: *„No tak snažím se vždycky tak ze všech sil udělat si ke všemu odstup, že se nadnesu nad tu situaci,*

představím si ji nějak vykreslenou a pak se povznesu doslova nad ten prostor a snažím se na to podívat jako z nějakýho odstupu, nadhledu a najít řešení. Ne vždycky to jde, ale pokud to jde, tak začnu jako nějak racionálně uvažovat.“

Téma komunikace

Komunikace nejen jako verbální forma porozumění, ale rovněž jako metafora spojení mezi lidmi, aktivita a snaha propojovat se s druhými lidmi skrze kontakt, to všechno jsou atributy, jenž se týkají dalšího nosného tématu. Už při prezentaci sebe sama vyjadřuje respondent nadšení slovy: *„No a myslím si, že jsem typ, kterej se zajímá o život celkově, baví ho společnost, aktivně či pasivně, prostě, mě bavěj lidi a věci co dělaj, a baví mě to pozorovat a celkově se zajímám o dost věcí.“* Téma naslouchání manifestuje respondent vzpomínkou z dětství: *„...a jsem celej den strávil se starejma dědkama a poslouchal jsem jejich rozumy a miloval jsem to. Už v tu chvíli jsem věděl, že to je úplně skvělý.“* Naopak určitá obava z „propojení“ se a navázání intimních vztahů je znatelná v tomto komentáři: *„Pak to byly nějaký sinusoidy, který se týkaly mýho osobního života, co se týkalo partnerek, protože jsem opravdu až někdy ve 23 zažíval intimitu a zažíval jsem partnerský vztahy, a asi jsem se tomu taky nějakým způsobem bránil, měl jsem z toho obavu.“* Určitá forma obav z negativního kontaktu a potencionálních konfliktů, i následná snaha se jim předem vyhnout je manifestována takto: *„Ano, ač mám rád společnost a lidi, tak se určitejm typům lidí vyhýbám, konfliktním situacím, ač i pasivně, že jim musím být svědkem, nebo vlastně někdy i aktivně. Jakmile vycejtím, že by nějaká taková situace mohla vzniknout a jdu pryč.“*

Téma dvojznačnosti

V zásadě nejvýznamnějším tématem se stává téma, které jsme nazvali dvojznačnost, a které v sobě ovšem nese i další roviny ambivalence či spojení protikladů. Životním příběhem respondenta, alespoň tak, jak se nám ho podařilo uchopit během rozhovoru, je charakteristickými „sinusoidami“, které se pomyslně vlní průběhem celého života. Samotná volba skladby popisu sebe sama přibližuje spojení protikladů: *„Já bych se popsal jako přemýšlející, chvílkami nesobecký, chvílkami sobecký mladý muž, citlivý, chvílkami angažovaný, někdy záměrně pasivní a odpočívající, mající rád život a lidi. Obecně si myslím, že jsem víc pozitivní než negativní, mám rád společnost a tenhle ten svět, někdy jsem unavenej a jsem na všechno jako naštvanej, ale vždycky zvítězí ta radost ze života a ten pozitivní náhled na svět.“* Významným aspektem sebepojetí respondenta v prvním rozhovoru byla oscilace mezi hodnotovými protiklady, jimž byl vystaven v dětství prostřednictvím matky a

babičky (matka matky). „Byl v tom rozdíl hlavně u babičky, která jako přežila výrazně dědu a vlastně měla hodně podíl na té výchově. A ta byla taky taková velmi prosociální, až mi někdy přišlo, že to až přeháněla s tím, že abych byl takovej jako učitvej, a dobrosrdečnej, a zas ta mamka chtěla po mě, abych byl takovej dravej a víc do života, abych měl takovej větší drive a nenechal se převálcovat. Tak to si myslím, že byl takovej celkem rozdíl mezi těmahle dvěma ženama, který si myslím, že na mě měly v té výchově vliv.“ Pomyslné psychické zápasy v ringu života zažívá respondent dodnes, přičemž vyrovnávání se s vlivy, které měly protichůdný charakter si respondent aktivně uvědomuje a na otázku, zdali se mu podařilo tyto zdánlivě protichůdné osobnostní kvality ve své osobnosti integrovat odpovídá: „No jako pořád s tím pracuju, je to často znát, uvědomuju si to, ať už seš na úřadě, nebo seš u doktora, tak někdy musím víc vědomě zapnout a urvat si to, co potřebuju.“

6.2. Analýza druhého rozhovoru

Témata: vztahy, dvojznačnost, orientace na řešení problému.

Téma vztahy

Pro respondenta jsou tématem v jeho sebepojetí vztahy. Forma způsobu, jak respondent přistupuje k životu, je cílená snaha se poučit ze zkušeností či přímo autentických rodinných událostí. Ty hodnotí jako neadekvátně zvládnuté, či nesprávně řešené, a proto by se jim rád ve svém životě vyhnul: „...a i bych řekl, že tady jsou zajímavý body mojí osobnosti a byly to vždycky vztahy a byla to podle mě první zkušenost s nějakým blízkým úmrtím a to byl děda, jo a potom rozvod našich – úplně to změnilo můj pohled... Třeba konkrétně u toho dědy, tam mě to donutilo přemýšlet nad takovým tím pojetím rodiny, kdy naši takovou nepsanou povinností je postarat se o ty naše rodiče, prarodiče, který se o nás starali a pak by se ta role měla obrátit a prostě v tuhle tu chvíli došlo k nějakému uvědomění, že je třeba myslet do budoucna na to, že ty naše rodiče chátrají a budou potřebovat naši pomoc a my bychom s tím měli počítat.“ Rozvod rodičů, včetně další zkušenosti s pozdějším vlastním rozchodem s partnerkou vyvolávalo otázky po trvalých vztahových hodnotách, včetně správného a efektivního nalézání a uskutečňování těchto hodnot: „No a pak další byl rozvod našich, kdy si uvědomíš, že to tradiční pojetí rodiny, máma, táta, děti, prostě všichni šťastní, pospolu, že to je v podstatě krátkodobá záležitost, že to není nic co by mělo vydržet věčně... že si hledáme svého partnera, partnerku, že opravdu s tím člověkem budeme chtít žít celý život, vydržet dýl, a je otázka jakýho partnera si potom najít, abychom nemuseli řešit tyhle věci jako je rozvod, dělení majetku.. [...] zase vztahovej rozchod, což byl taky pro mě takovej zlom a

v tom vnímání sebe sama, nebo přijetí odpovědnosti [...] a nakonec to teda zkrachovalo a já měl možnost začít hledat prostě nějak dál, nějakou novou partnerku a začít to hodnotit z jiného úhlu pohledu...“ Odpověďmi na tyto otázky se stávají snahy o větší vlastní autenticitu ve vztahu a dovolení si být sám sebou, které přináší posléze stabilní prostředí, ve kterém se respondent cítí dobře: „[...] můžeš se přizpůsobovat, jak chceš, ale on ten kompromis nikde není vidět. Tam ukrajuješ ze svého volného času, nebo osobního prostoru nebo pohodlí, v domnění, že děláš nějaký kompromis, že až prostě ukrojiš až moc a nedá se... a to je třeba jedna z věcí, a to je možná důsledek, anebo věc, která jde paralelně s tím, já nevím, jde o takovou tu vztahovou pohodu. [...]“.

Téma vztahů reflektuje i v případě dotazování na strategie zvládání stresu v kontextu specifické zátěže, vztahy jsou pro respondenta něčím, co má pro něj „nevyčíslitelnou hodnotu“: „Kdežto u těch blízkých vztahů, tam je ta hodnota nevyčíslitelná, a to je na tom to nejhorší, že ty ztratíš něco, co nevíš ani, jak velkou hodnotu to pro tebe má. A není to hmotný, všechno to hmotný se dá nějak znova vybudovat, můžeš si to znova koupit. Ale u těch vztahů, je to unikátní... je to unikátní a už to nikde jinde třeba nemusíš najít.“

Téma dvojznačnost

Jakási dvojznačnost, popis protikladů či snaha o jejich integraci se objevuje v subtilnější podobě než v prvním případě. V zásadě se ovšem pojetí dvojznačnosti objevuje napříč celým vyzněním života respondenta. Nejvýraznějším prvkem se stává určitá ambivalence mezi tradicí, kterou respondent chce ve svém životě ctít a bere ji jako trvalou hodnotu, a která přináší životní spokojenost, a na druhou stranu prvky experimentace či napětí, které jsou manifestovány zájmy o zábavu a sport, které tradiční komfortní pojetí mohou narušovat. První z takových výjevů přichází již při představení sebe sama: „[...] vrátil (jsem) se zpátky do Liberce do rodinné firmy, která se zabývá výrobou, takže jsem jeden takovej jeden z mála mladejch lidí, který neopustili svoje rodný město, a hodlám tady budovat nějakou rodinnou značku, nebo jméno, v návaznosti na práci mého táty. No a jinak jako člověk jsem kluk, kterej má rád zábavu, volnost a miluju sport [...]. Jinak cokoli se nachomýtno sportovního, tak do toho jdu a mám rád ženy, filmy, mám rád zábavu.“ Další ukázkou je popis sebe: „[...] hmm... jsem kamarádskej, takovej extrovertní typ, mám rád seznamování se s novými lidma, poznávat nový prostředí, v podstatě jeden z mých typů relaxace je bavení se s lidma, sdílení zážitků, sdílení starostí jiných lidí a prostě začleňovat se do společnosti hlavně mladejch lidí, který mají elán a chuť se někam posunovat. Myslim si, že ta naše rodina mě naučila nějakému rodinnému cítění, takže ctim tu rodinu jako takovou, scházíme se na svátky, ctíme tradice,

myslím si, že ta rodina by měla držet pospolu, takže jsem takovej rodinej typ [...].“ Respondent rovněž toto symbolické smíření mezi zdánlivými protiklady „tradice vs. pokrok“ popisuje vlastními slovy jako „restart“, tedy období, které mu přineslo životní nárůst energie právě po rozchodu s dlouholetou partnerkou. Znatelná je snaha o harmonizaci potřeb stability a poznávání nového právě skrze prožívání ve vztazích, kterým respondent připisuje ve svém životě ohromný význam (viz předchozí téma): „[...] začal jsem žít zase takovej ten život podle sebe, nedělat kompromisy, začít žít tak, jak mě to baví a prostě zase jsem se dostal do skupiny kamarádů, který mě vytáhli, totálně ukázali, že se dá žít i jiným způsobem, než tím zarytým způsobem práce, vztah, práce, vztah... ale že prostě člověk může relaxovat, bavit se, užívat si takovýho toho bezstarostnýho života, i zároveň když mám nějakou zodpovědnost, nějakej vztah k práci, tak si můžu užívat, rozvíjet se.“

Téma seberegulace

Významným tématem je rovněž seberegulace. Respondent sám sebe popisuje jako člověka, který má rád výzvy: *„Tím jak mám rád sport, tak mám rád výzvy čili furt si stanovuju nějaký laťky, nějaký cíle, který jsou vejš, než momentálně dosáhnu, proto mě baví soutěžit a porovnávat se s ostatníma.“* Konkrétně je seberegulace u respondenta spjata s hlubokou provázaností se vztahováním se k druhým, což je významnou entitou sebepojetí a evidentně silná empatie vede respondenta k hluboké reflexi, ze které si mnoho odnáší do dalšího života právě snahou vyvarovat se případně dalších chyb. Na otázku, jakým způsobem by definoval vývojové změny v průběhu života odpovídá následovně: *„No tak tohle zrovna o čem mluvíš právě, tak se týká takovýho toho přísloví chybama se člověk učí. Jak se říká, že některý chyby jsou nepřenositelný pro člověka... že se laicky, nebo v kostce, že ze zkušeností cizích lidí se my nedokážeme poučit. Já jako fakt věřím v to, že se dokážeme poučit i z chyb druhých, a to bylo to co definovalo nějak ty moje životní změny, když jsem viděl ty neúspěchy jiných lidí, a to jsem si říkal právě, že nebudu tak hloupej.“* Svoji seberegulační vlastnost, která se vyvinula v průběhu života popisuje finálně takto: *„Jsem sangvinik, jsem člověk, kterej je do jistý míry držet nervy na uzdě a když řešíme nějaký problémy, kdy se víří emoce, tak jsem jeden z těch, kterej spíš se drží při zemi a hodnotí tu situaci, než abych si nechal ujet nervy, už se mi to párkrát vymstilo a vim, že v tu danou chvíli to není prostě vhodný. No ale zase nemám rád svoje osobní prohry, špatně snášim prohry. Jedinej klíč, jak se přes to přenýst, je prostě, že každá prohra je nějaká zkušenost a chybama se člověk učí.“*

Téma orientace na řešení problému

Orientace na řešení problému se vyjevuje v životním příběhu respondenta především v závislosti s prvním tématem vztahů. Motivací, která vede respondenta ke konstruktivním řešením, jsou především snahy o to, být oporou pro druhého. Na otázku, které vzory ho v dětství ovlivnily a proč, odpovídá následovně: *„Když jsem byl malej, tak jsem dost inklinoval k těm animovanejím superhrdinům, takový Superman, Spiderman [...]. A bavilo mě i to, že byli kladný prostě... úplně ve všem... na tom jsem si jako dítě ujížděl [...]. No, že když byl nějaký problém, tak se ty lidi mohli na toho jednoho člověka vždycky spolehnout. Když jim teklo do bot, tak tenhle člověk přišel a vždycky jim pomoh, a oni se na to mohli spolehnout. Byla to prostě taková jejich naděje.“* Právě poučení se z chyb (viz téma vztahy) může být živnou půdou pro aktivní snahu být oporou pro druhé v případě potřeby. Na otázku, čeho si na sobě respondent nejvíce cení, odpovídá jednoznačně v návaznosti na předchozí odpovědi: *„[...]že se na mě ten člověk může spolehnout. To je asi podle mě ta nejdůležitější věc, mít někoho, na koho se můžeme stoprocentně spolehnout.“* Tato vývojová linie je zakončena právě v životním snažení nejdříve o záchranu a posléze o rozvoj rodinné firmy: *„A tady byla práce. A tam jsem prodělal docela šok, nástup do práce. Protože já jsem ze svého bezstarostnýho života na vejšce nastoupil k tátovi do podniku. Já jsem cejtil už během vejšky, že se tam prostě něco děje v tom podniku a když jsem nastoupil do toho podniku, tak jsem zjistil, že ta firma je v rozkladu, ale fakt ve velkym rozkladu, že tam to jde prostě z kopce. A já jsem tam prostě naskočil s nějakou vidinou toho, že tomu tátovi prostě pomůžu a že to spravíme, tak jsem tam začal makat na 120 % [...].“* Podobně se toto zaměření objevuje i v případě zvládnutí stresu, respondent stres vnímá jako stimul, který dokáže zužitkovat a vede ho k aktivitě: *„No zvládám... snažím se ten stres využít k tomu... no, on většinou ten stres má za příčinu to, že potřebuju ze sebe dostat nějaký ten tlak. To ze sebe dostávám práci, že to fakt jako proměním v nějakou pracovní aktivitu [...].“*

6.3. Analýza třetího rozhovoru

Témata: odpovědnost, seberegulace, orientace na řešení problému.

Téma odpovědnost

Významným mezníkem v životě respondenta je moment, kdy se začíná starat o svého bratra: „[...]od nějakých jeho 2 let, tak jsem pomáhal se o něj starat, že jsem s nim chodil do školky, protože jsem chodil vlastně na stejnou školu, kde byla školka, takže dejme tomu že někdy do nějakých těch 11 to bylo tak, že jsem měla na starost brácha. Že ze školky jsem ho vyzvedával a hlídal jsem ho doma.“ Téma brzkého přijetí zodpovědnosti za mladšího bratra reflektuje respondent i v odpovědi na otázku, které vlivy hrály roli při vývoji jeho sebepojetí v průběhu dosavadního života: „Já myslím, že ta odpovědnost, kterou jsem měl už jako mladší... to bylo asi kvůli tomu, že jsem hlídal toho bratar a měl jsem ho na starosti za cokoli by se mu stalo. Že když já si to vezmu takhle zpětně, tak já jsem vyzvedával tříletý dítě ze školky. Což prostě nevím, jestli bych já svému vlastnímu dítěti důvěřoval, aby vyzvedával takhle malý dítě, ale to byl takovej ten impuls, že jsem se choval odpovědně celý život.“ Tato charakterová kvalita se dále odráží v přístupu sama k sobě i okolnímu světu formou snahy o převzetí zodpovědnosti za blízké přátele v podobě jakéhosi mediátorství, při kterém zprostředkovává svým přátelům porozumění a zároveň proaktivní řešení problémů. Významnou devízou je rovněž i fakt, že si tuto svoji vlastnost respondent uvědomuje a aktivně s ní ve svém životě nakládá. Na otázku, čeho si na sobě nejvíce cení, odpovídá následovně: „Tak čeho si na sobě nejvíce cením, tak je to, že když někdo z toho mého kruhu přítel, kterej není teda tak početnej, tak, že když někdo něco potřebuje, tak se snažím najít si ten čas a převzít část odpovědnosti i na sebe a myslím, že je to tak, že umím rychle a efektivně třeba vyřešit nějaký problém, kterej nemusí bejt ani můj. Vyřešit problémy ostatních a usnadnit jim to, že když se jim uleví, tak mám pak já i lepší pocit...“ Respondent tedy i posléze z tohoto „mediátorství“ čerpá pozitivní pocity vůči sám sobě. Určitá míra odpovědnosti vůči sama sobě se projevuje i v dobrém vztahu k samostatnosti a snaze stát na vlastních nohou díky práci, kterou kombinuje se studiem. Respondent popisuje sám sebe navzdory relativně nízkému věku jako velmi samostatného ve vztahu ke seberozvoji: „[...]já jsem byl zrovna vedle Národní technický knihovny a tam bylo tak hrozně hezký, že všichni ty lidi co tam byli, tak zrovna taky programovali nebo se zajímali o nějakou věc, a že to bylo i tak, že jsem mohl kdykoliv za těma učiteľema přijít a oni mi dali nějakou věc navíc, nebo nějaký materiály navíc, [...] to se ale v Budějovicích takhle neděje, i co se týče odbornosti

těch učitelů, tak je ta úroveň někde jinde.. tak jsem rád, že při tý vešce stihám tu práci, která mě baví a můžu se v ní nějak realizovat.“

Téma seberegulace

Jedním z dalších životních témat respondenta třetího rozhovoru je seberegulace, která se projevuje hned v několika aspektech života. Jedním z hlavních je touha rozvíjet svoji osobnost a být schopen pro to i adekvátně něco vykonat. Příkladem může být i snaha vzdělávat se nad rámec povinností: „[...] i když tam byli nějaký starosti, třeba i práce do školy, ale většinou jsem studoval dobře a bavilo mě to a nebral jsem to jako přítěž. A vždycky třeba k nějakému úkolu, tak jsem si udělal nějaký věci navíc, co jsem si zkoumal, a sebevzdělával se [...]“. Proces rozvoje této vlastnosti komentuje respondent takto: „[...] takže jsem každý ráno vycházel v 6 hod. z domu a vracel jsem se kolem 5.-6. hodiny večer, takže to bylo takový to, že jsem byl úplně z dosahu, vlivu rodičů, tak jsem si dělal, co jsem chtěl. Dejme tomu, že jsem i studoval programování, na střední škole, kde jsem měl nějaký úvod a obecně IT, a vždycky mě jako bavilo tak hrabat se v těch věcech, tak to bylo první popostrčení věnovat se tomu programování, mohl jsem se v tom i nějak sám realizovat, tím, že jsem byl z toho dosahu, tak jsem měl spoustu volného času, nic mě neomezovalo.“

Seberegulativní dovednost se projevuje u respondenta i v jasném vymezení hranic mezi pracovním a osobním životem, které mu pravděpodobně umožňuje si od zátěže odpočinout: „Když to řeknu, mám prostě nastavený, že pracovní věci řeším od 6 do 7 do večera a pokud to potom vysloveně nehoří tak dál nekomunikuju s kolegama a žiju si svůj život a je jedno, jestli jsem s přítelkyní někde na vodě, nebo jestli pracuju ještě sám třeba doma. Nebo jako když bude nějaký problém v práci, tak to prostě budu řešit v rámci práce, ale na rámec svých povinností už to řešit nebudu.“

Téma orientace na řešení problému

Téma, které rozhodně souvisí a částečně se překrývá s respondentovým kladným vztahem k odpovědnosti, je orientace na řešení problému. Respondent poměrně bez zaváhání řeší životní situace s odstupem a nadhledem: „[...] Tak co se tvářilo jako problém a ta kamarádka to řešila asi dva měsíce v kuse a nevěděla, jak to vyřešit jakoby, tak já to nevidím jako žádný problém. [...] Ještě nějaký jinej příklad... toho je spousta, ono je to ještě možná totiž tak, že já vnímám ty problémy ještě jinak, než jiný ty lidi, a pro mě není žádný takovej problém, kterej by byl velkej, všechno se dá vyřešit za pár minut a není to nic, co by se muselo koumat nějak dlouho. Že to je spíš to, že se oprostím od těch emocí, že pokud je něco pro

někoho neřešitelný problém, tak pro mě to není zas až tak. “ Poměrně velmi zralý a adaptivní přístup k zátěži je pravděpodobně důsledkem raného převzetí odpovědnosti, které vedlo k rozvoji dovednosti selektovat problémové situace včetně strategie se s nimi vyrovnat. Na otázku, jakým způsobem běžně zvládá stres odpovídá, následovně: *„Co se týče mě tak stres nějak neřeším, přistupuju k němu tak, že jsou věci, který můžu vyřešit, tak je vyřeším a který nemůžu vyřešit, tak se s nima nestresuju.“* K tomu „zachovat“ chladnou hlavu mu slouží především i snaha aktivně regulovat své emoce ve prospěch vlastního požadavku racionální kontroly. Na otázku, jaké zátěži se ve svém životě vyhýbá, odpovídá následovně: *„Nevím, jestli to spadá do té otázky, ale tak by to byly asi emoce, že je to takový prostě riziko. Souvisí to i s tím, že nemám kolem sebe rád moc lidí, mám rád věci pod kontrolou a emoce mít úplně pod kontrolou nejde. Takže tím, že se chovám spíš racionálně než emočně, tak emoce jsou něco takový to, že se snažím to udržovat v nějaký rozumný míře a spíš se snažím rozhodovat hlavou.“* Snahu o kontrolu podmínek situace zmiňuje právě i při popisu snahy problémy především vyřešit: *„Jo, že kdybych řešil nějaký problém s přítelkyní, tak si na to spolu sedneme a popovídáme si o tom a vyřešíme to. Já nejsem ten typ člověka, kterej by nechával věci plynout a radši to vyřeším.“*

6.4. Analýza čtvrtého rozhovoru

Témata: snaha o scelení, seberegulace.

Téma snaha o scelení

Respondent čtvrtého rozhovoru vypověděl svůj dosavadní životní příběh velmi květnatým způsobem, přičemž nejzásadnějšími tématem byla snaha o scelení, nalezení rovnováhy. Touha či přání vyjevující se explicitně v několika rovinách napříč rozhovorem. Respondent svoji životní křivku označuje jako „skládačku lega“. Na začátku sám sebe popisuje následovně: *„No já nevím, řekl bych, že tady v těch místech toho bylo hodně navenek roztráštěnýho... že jsem hodně pil, byl jsem nespokojenej uvnitř i navenek, chtěl jsem vypadnout z Chomutova za každou cenu, kamkoliv. Hodně jsem poslouchal Psí vojáky. To bylo okolo 20 (let). No a taky to byl vztek, namířenej ven [...]“*. Nespokojenost se svým životem, který byl poznamenán blízkým úmrtím, řešil respondent vlastní uměleckou tvorbou: *„Já nemůžu říct, že bych ten vztek neměl, já ty věci hodně čtu po sobě, protože je chci vylepšovat. Třeba tady jsem si ty věci po sobě nečetl, psal jsem spontánní věci a tady už píšu tak, že to po sobě čtu. Jak jsem se dopracoval k tý reflexi, tak se to snažim scelovat.“* Pro respondenta je autorská literární tvorba strategií, kterou zátěž vědomě reflektuje

a zpracovává: „Protože každá tvorba jakákoliv má víceméně terapeutický smysl, pro mě to je taky částečně terapie a taky tam jsou částečně autobiografické prvky.“ Snaha o scelení dobrých i špatných vlastností, či hledání rovnováhy mezi nimi, se stává jakýmsi leitmotivem i proto, že pro respondenta je právě expozice těch špatných vlastností (zla, něčeho negativního, nepohodlného) zdrojem autenticity, toho, jaký život skutečně je (a jaký byl pro něj), nikoliv iluzorní výhra dobra nad zlem: „Já jsem měl rád takový ty padouchy, který v tom černobílém pojetí byli takový lůzři, takový šašci, a já jsem si vždycky říkal, že to je hrozně nefér. Že to je nesmysl, že to takhle nefunguje, že by mělo jít spíš o nějakou rovnováhu, proto mi byli sympatičtější jako třeba Dark Vader. [...] Já si myslím, že to byla fascinace tím zlem, a zároveň taky tím, že ten svět je takovej prostě nevěrohodnej, že takhle to nefunguje, žejo... že ty záporáci jsou vlastně od začátku odsouzený k tomu, že prohrajou, a to nejde. Já chápu, že v těch pohádkách to takhle musí bejt, ale mně šlo spíš o tu autenticitu... že prostě já jsem chtěl těm příběhům uvěřit, a takhle jsem jim nevěřil.“ Jakousi aktivistickou snahu zasahovat do veřejného prostoru vyjádřením „protinázoru“, resp. zpochybněním řečeného, což není pouze klackovitě juvenilním vzdorem, ale naopak snahou přimět svorně souhlasící masy k poznání o existenci dalšího názoru, popisuje respondent takto: „Já fakt nemám rád takový ty zklamany ega, co se potřebujou nějak sebe prezentovat, ale zase mi potom nedá na to nezareagovat, protože to potom vypadá, že neexistuje žádný protinázor. Takže kvůli tomu nakonec neodolám, aby ta diverzita byla nějaká aspoň.“ Snaha o diverzitu by se dala popsat i jako snaha o rovnováhu, tedy vyvážení strany, která převažuje. Hledání rovnováhy skrze objevování „druhé“ strany prostřednictvím její verbální formulace. Svůj životní příběh shrnuje respondent představou o nelineární soustavě: „[...] já si myslím, že tohle je kvintesence života, že člověk si dělá nějaký lajny. Že by to mělo jít odněkud někam, tak to je iluze a posléze zjistí, že to byla blbost. Nebo ve stáří... já nevěřím tomu, že je něco danýho, nebo, že existují nějaký trvalý hodnoty života, který plynou odněkud někam. Já si myslím, že nic takovýho neexistuje, nevěřím na linearitu. Tak. Ale já jsem chtěl věřit na linearitu, ale zjistil jsem, že to nemá význam... takže tak... to lego.“ Vlastní sebepojetí se tak stává dekonstrukcí, jež se současně rekonstruuje. Hlavním cílem se stává rekonstrukce sebe sama, resp. svého sebepojetí: „To se nedá moc jako popsat, prostě automaticky když tvoříš, tak tím přetváříš zároveň, ten proces je složitý a zahrnuje v sobě i reproces a dekonstrukci. Proto mě baví třeba narušovat i tu danost těch věcí, co tam jsou, danost příběhu, danost postav. Mám radost z rozrušování nějakých zaběhlých schémat, že člověk má předsudky třeba, očekává něco... tak mě baví to narušovat, protože to je ta dynamika, kterou ty chceš. [...] To je očistný... zároveň je to objevování sebe sama. Protože to by mě bejt úkol pro každého

člověka objevovat sám sebe. Až do smrti. Protože jinak se člověk nezná a nechápe vůbec nic. [...] a teď jak jsem četl toho Junga, tak mi jde o to scelení, o to pochopení v tom holistickým směru, ale to je na dlouho.“

Téma seberegulace

Seberegulativní schopnost se v respondentově životě opět odráží na podkladu tragické zkušenosti úmrtí blízkého člověka. Období, v němž se se ztrátou vyrovnával, popisuje takto: *„Tohle je jako od dětství, idylický víceméně, normální a tady prostě dospívání, který bylo složitý po všech stránkách, emocionálně hlavně. A tady vysoká škola, kde jsem měl velkej útlum, asi i emoční a takovej jako... rezignovanej.“* Prostorem a současně prostředkem ke katarzi se v životním příběhu stává vlastní tvorba, přičemž přes pocity zmaru či rezignace nachází respondent potěšení z objevování sebe sama. To se stává aktivitou, z níž i respondent čerpá psychickou energii. Na otázku, co je pro něj na psaní právě tím regenerujícím prvkem odpovídá následovně: *„Že se dostanu do transu, že se zase cejtim jako pán toho fikčního světa, že jako vypravěč jsem onnipotentní entita. Cejtim se prostě nějak osvobozenej. To je jako droga. Když se dostanu do transu, tak píšu všema deseti a koukám jenom do textu a nevnímám nic prostě. Když máš potom radost z toho dopsanýho díla.“* Ač respondent skromně přiznává, že se stále ještě nezná, komentuje svoji snahu takto: *„Hele i kdyby k tomu definitivně dojít nešlo, tak stejně má smysl to zkoušet a dělat to, to je jako když máš dokonalost uměleckýho díla, ta nemůže existovat... ale přesto, že to nejde, to budu zkoušet. O to víc to budu zkoušet.“* Téma seberegulace se rovněž vynořuje v kontextu aktuální nemoci, která respondenta nutí více přemýšlet o svém zdraví i režimu, na otázku, jaký je jeho současný zdravotní stav odpovídá takto: *„Je dobrej. Protože jak jsem přestal pít, tak pocituju, že mám daleko víc energie, celkově i líp spim, daleko líp spim. Potřebuju spát tak osm hodin... asi by mi prospělo mít nějakej jednotnej režim, vstávat na fixní hodinu a jít do práce. Takovej nějakej pravidelnější režim by mi prospěl.“*

6.5. Analýza pátého rozhovoru

*Témata: **ctižádost, seberegulace.***

Téma ctižádost

Téma ctižádosti se objevuje již v prvním komentáři o přestupu na osmileté gymnázium, kdy respondent vnímal, že základní škola jeho osobnostní kvality brzdila: *„Další čárka je gympl, to je nejlepší rozhodnutí, který jsem mohl udělat. Protože jsem vyšel ze školy, kde jsem byl*

s lidma, se kterýma jsem se moc nepotkával, se kterýma bych si rozuměl. A vlastně mě spíš zdržovali, což to dítě cítí. To si pamatuju, takovou tu emoci, že jsem se dostal do hrozně soutěživýho kolektivu, kterej mě potom ještě spíš nakopával, vlastně abych ze sebe dostával ještě ty lepší výsledky. Že to nebyli ani tak ti učitelé, ale ty lidi okolo mě. To už se se mnou táhne od začátku, že to nebylo nikdy to prostředí, ale ty lidi.“ Současně respondent zmiňuje vztahovou rovinu procesu ctižádosti, která by neexistovala, kdyby okolo něj nebyli lidé, kteří ho nějak stimulují nebo na něj mají obecně vliv. V rámci životní příležitosti respondent uskutečňuje možnost studovat rok ve Spojených státech, přičemž návrat do ČR popisuje jako hořkou zkušenost: „A další rok je o rok později, když jsem se vrátil, protože to je tak jakoby negativní, to jsem asi svoji komunikaci nezvolil správně a v ten moment, jsem měl vlastně ne úplně dobrou pozici, kterou jsem měl jsem ztratil a z té dobrý se nestala ani tak průměrná, jako spíš negativní.“ Další významným mezníkem je zahraniční, tentokrát již pracovní zkušenost: „Rok nebo dva na to jsem si našel práci v Německu na léto a tam poprvé v životě, tam jsem se zapsal docela dobře a ty kvality co jsem získal doposud tak se dali nějak využít, jako třeba ta angličtina. A i nějaký svoje... svoji zarputilost. To byla velká škola už v tom dospělým životě, mně bylo tehdy čerstvě 18 (let) a byla to obrovská škola v tom, že tam už se s tebou nikdo nemazlil, byla to velmi drsná, přísná práce, ostrá, náročná, a tak ve všech směrech, fyzicky i psychicky.“ Po několika letech se respondent díky tvrdé práci vypracovává na pozici manažera, bohužel ale kvůli vyčerpání přichází nepříjemná událost: „[...] takovej můj malej úspěch a z toho prodejce zmrzliny jsem to dotáhl na manažera. [...] No a letos jsem tam byl znovu, naposled a v polovině jsem měl obrovskou nehodu, kterou jsem zavinil já, takže to mě ovlivňuje ještě teďkon. To je nejčerstvější, že nerad se o tom bavím s někým. To jsem řídil dodávku s obrovským přívěsem a mělo to asi 8 tun a převrátil jsem to auto na střechu, a ještě jsem narazil jednu paní. To byla taková stopka v životě, ale byla to taková stopka, že když si myslíš, že se ti daří a všechno ti vychází, najednou mě začlo vycházet fakt všechno, že já jsem začal pracovat téměř 24/7 a to bylo jedno takový velký „uber“.“ Respondent si současně uvědomuje význam mezilidských vztahů a schopnosti vcítit se do druhých v procesu vlastního seberozvoje a dosahování cílů. Sám na sobě oceňuje vlastnost, kterou popisuje následovně: „Myslím si, že vycituju ty lidi, že odhadnu, jaký jsou, s kým mám tu čest, [...] jako já si myslím, že to je cit pro to jednání s kýmkoliv o čemkoliv, ne nutně empatie, to jako určitě. Ale ten cit pro to, že vim s kým mám tu čest, že ne vždy je to jako úplně hraný, ale umím se přizpůsobit tomu člověku. Tak toho si cením asi nejvíc.“

Téma seberegulace

Významným tématem v životě respondenta je seberegulace, která úzce navazuje na předchozí téma, tedy jeho ctižádostivou povahu. Snaha motivovat sám sebe k činnosti a produktivitě, která přináší životní uspokojení je zjevná po životních zkušenosti života v zahraničí. Na otázku, jakým způsobem by zhodnotil proměnu svých osobnostních charakteristik z vývojové perspektivy odpovídá následovně: *„Ale jako vim, že pracuju prostě efektivněji, možná že to je malinko pohodlnost, třeba příklad v tom Německu, budu to tam opravdu držet, třeba 90 - 100 hodin za týden, tak ale potom jako si i vydělám diametrální násobek těch peněz, takže jako vim, že se nemusím sedřít zadarmo.“* Současně je významným seberegulačním prvkem i jakási potřeba samostatnosti v rozhodování a autentická potřeba být přesvědčen o činnostech, kterým se respondent věnuje i prostřednictvím identifikace s prostředím: *„No tak to jsou nějaký sympatie... a pak nějaká vnitřní kvalita, jako nepředstíraná. Já jako si udělám respekt k lidem, u kterých uznám, že ho mít mam. Ono to zní možná i nafoukaně, ale jak hrozně mám rád tu přirozenou autoritu, tak hrozně nemám rád tu nepřirozenou. Takový to jako, já jsem tvůj šéf a budeš mě poslouchat jenom proto, že to mám napsané na tom papíře, tak to nedám prostě. To radši skončím v té práci. Spíš nějaká prostě moudrost toho člověka, vnitřní síla, to mě ovlivňuje dost.“* Stres se pro respondenta stává nejen katalyzátorem či pohonem k činnosti, ale respondent si pro něj vytváří i určitou personifikaci ve formě protivníka, s nímž rád soutěží. Na otázku, jakým způsobem běžně zvládá stres odpovídá takto: *„Já ho zažívám tak, že si ho nepřipouštím, že to je podle mě taky část toho vyrovnaní se stresem. Já s ním většinou pracuju tak, že mě ten stres žene, že to možná souvisí s tou soutěživostí, ale mě ten stres jako pohání. Mě jako nevypne, nebo zatím to, co jsem zažil doposud, tak nemá šanci mně vypnout, naopak, což je jako fajn. Já ho z něj udělám tu soutěž vůči mně, většinou. Jako... citím se ve stresu, jsem člověk, ale nenechám to, že bych se sesypal, spíš že jsem mnohem aktivnější, že tu věc dodělám spíš ve stresu než bez stresu.“* Navzdory hojnému stresu, kterému se respondent vědomě vystavuje si současně uvědomuje, co jeho psychickému i fyzickému stavu dělá dobře, a snaží se tím své zdraví podporovat: *„Tak já se hodně snažím třeba ty smoothie džusy hodně, to třeba radši, než bych si naloupal pomeranč, zaplatím za něj radši. Takže takovýhle věci, že mi dost zlepšují stav, i ten psychickéj právě, že mě baví to pít, a cejtím, že mi to pomáhá, možná i na efekt, zároveň ale vim, že to fakt pomáhá.“*

6.6. Analýza šestého rozhovoru

Témata: vztahy, snaha o scelení, seberegulace.

Téma vztahy

Vztahy jsou základním kamenem života respondenta a jsou tématem, které hojně v průběhu rozhovoru reflektuje. Zajímavostí je, že si uvědomuje významný vztah k ženám, které ho v průběhu jeho života, dle jeho slov, inspirují: *„A potom tady po té éře to byla ta teta a zároveň další přítelkyně, který jsem měl, který mě nějakým způsobem posunuly dál v tom, že jsem byl schopnější komunikovat svoje emoce, nebo nějaké vhléd do svého prožívání a víc jsem poznával sám sebe, takže vlastně to byly vždycky spíš ty ženské figury, [...] že asi ten ženskej princip je asi nejdůležitější, že se až divím, že znám mnoho holek nebo žen, který mi pomáhali v tom osobnostním růstu, ale mužů tolik ne. Skoro když se zamyslím, tak jen pár, to je spíš na té úrovni, že to spolu sdílíme, že je to takový rovnocenný, že od těch žen jsem se to spíš jako učil.“* Pro respondenta jsou vztahy rovněž otázkou inspirace k vlastnímu životu a seberozvoji. Aktivně se věnuje vyhledávání osob a vztahů, kde může být sám sebou a kde se bude jako osobnost cítit komfortně. Tomu tak bylo právě i při výběru studia, které mělo na život a budoucnost respondenta dalekosáhlý vliv: *„[...] studium bylo plný spousty inspirativních lidí, kteří mě posunuli, takže tam mám odrážku jako ty další vztahy - studium“*. Svou životní změnu v průběhu života rovněž popisuje v intencích obratu z pozice egocentričnosti do sdílení své osobnosti ve vztazích: *„No na začátku bylo takový hodně taková jako egocentričnost, ze které plynula nějaká izolovanost, osamělost, skrývání sebe sama před ostatníma, neschopnost se otevírat, emočně prožívat a potřeba dokazování si své identity před ostatníma. Asi i chladnost ve vztazích, zaměření i na výkon a postupně na té druhé strany té škály bych dal tu autentičnost v každodenním životě, co největší otevřenost ve vztazích, upřímnost [...]“* Významným tématem života respondenta je především vztah sám k sobě, který reflektuje v kontextu svého osobního vývoje takto: *„No před tím jsem neměl vztah ke svému tělu, vim, že v té době co jsem řešil na svůj pohled na smrt, nebo na život, [...] až potom, co jsem začal s tou jógou, tak jsem zjistil, že to tělo z toho fitness pohledu za moc nestojí a začal jsem ho víc vnímat, že jsem citlivější na to tělo i postupně se to všechno nabalilo tak, že pro mě je to fyzický prožívání a fyzická stránka hrozně důležitá, že se snažím i úplně přestat pít, i když je to těžký, věnuju tomu hodně pozornosti, stravě, cvičení a vzdělávání se [...]“*

Téma snaha o scelení

Snaha o scelení se opět vine jako jakási pomyslná červená nit celým vyprávěním respondenta a odráží se v několika jeho rovinách. Zajímavé se stává již jedna z prvních poznámek respondenta, kdy jako jeden z hlavních determinujících okamžiků svého života definuje začátek zkoumání smrti a toho co bude, až zemřeme: „*Tak to první co si pamatuju, když mi někdy 9, 10 let, spíš 10 tak jsem začal zkoumat smrt, nebo začal jsem si to tak nějak uvědomovat, kdy jsem měl takový strach z prázdnoty a ze všeho a pak jsem se na to ptal mamky a ona v té době byla ještě dost materialisticky zaměřená, nevěřila v nějaký spirituální přesah, tak vím, že to byla taková věc, která mě dost zúzkostňovala dalších 10 let.*“ Svůj postupný příklon k transcendentálnímu pojetí života a spiritualitě popisuje respondent jako dlouhou cestu, na jejímž začátku stála tradiční, materialistická výchova. Na otázku, co si myslí, že se mu snažili rodiče ve výchově předat, odpovídá takto: „*Tak to bylo asi docela takový ty relativně tradiční hodnoty, že prostě je důležitý mít nějakou práci, která člověku vydělává a baví ho a asi nějaká nevím jak to úplně vystihnout [...] no nějaká taková normální konvenční výchova.*“ Snahu o scelení popisuje respondent jako snahu o autenticitu, spojení se sebou samým, změnu sebe sama v průběhu života popisuje jako: „*[...] nějaký zaměření na ten vnitřní svět, ale i na ten vnější, pomáhání ve vylepšování věcí, který jsou na světě zlý a šíření nějaké té otevřenosti a koexistence a lásky.*“ Spirituální praxe přinesla skrze ritualizovaná setkání respondentovi i vliv na svůj dosavadní život prostřednictvím nahlédnutí do nefunkčních životních vzorců. Toto nahlédnutí přineslo respondentovi obrat v jeho životě: „*Další důležitý bod tady mám rituály, že jsem jednu dobu měl takový hodně špatný nálady, ale už jsem byl schopnej se víc otvírat, a měl jsem lepší náhled na svoje prožívání a důvody proč ty stavy vznikají a takhle. Tak jsme s kamarádem měli takový rituály, že se spolu sejdeme u ohně a trošku si dáme nějaký lysohlávky a popovídáme o životě a do hloubky, že si člověk i u toho pobřečí a tak, a je to tak jednou za půl roku, a to mě začalo posouvat zase o hodně dál. Do toho jsem začal navazovat kontakty se spoustou lidí, kteří byli takový hodně otevření, byli schopni dávat lásku do svého okolí a takhle, což mě hodně inspirovalo, protože mně to bylo hrozně příjemný [...]. Až tady mám jednu čárku prohlédnutí, kde se mi při jednom z těch ritálů stalo, tam jsem měl hodně velkej vhled do svého života a kdo vlastně jsem a strašně se mi to utřídilo a od té doby jsem hodně šťastnej a fungující člověk.*“ Snahu o scelení popisuje respondent rovněž i ve vztahu ke svému tělu a zdraví obecně. Snaží se dbát o dodržování zásad zdravého životního stylu, který mu rovněž poskytuje i spirituální přesah: „*Jo, no tak snažim se mít tu vyváženou stravu, hlídat si co jím, snažim se hodně cvičit a hodně bejt protaženěj, snažim se i vnímat svoje tělo při nějaké*

meditaci nebo jako věnovat pozornost tomu vnitřnímu tělu, jak to vnímám v orgánech, [...]. A i třeba to vaření a přípravu těch zdravých věcí i půsty 16 hodinový, hodně s tím experimentuju, ale je to i částečně ta spirituální praxe, že to není jen otázka zdraví, ale i nějakýho seberozvoje a toho být autentičtější.“

Téma seberegulace

Seberegulativní dovednost, tedy stav mysli, při kterém respondent dokáže reflektovat své vnitřní pochody reflektuje prostřednictvím odpovědi na otázku, čeho si na sobě nejvíce cení: *„No, že jsem k tomu došel a že to teď nějakým způsobem žiju. Jinak mít vhléd do věcí, jako třeba zachytávat nějaký svoje projekce, afektivní výbuchy, ještě dřív, než přijdou, jako taková nějaká schopnost seberegulace. No vlastně i se hodně nutím do věcí, který mně jsou nějak nepříjemný, [...] se nutím, abych začal cvičit, protože když už začnu, tak vím, že mě to bude bavit.“* Pravidelný a vyvážený režim se rovněž odráží v jeho alternativním životním stylu stravování, kterým je veganství. Vzhledem k chronickým zdravotním komplikacím praktikuje rovněž různé pohybové aktivity, které mu pomáhají stavy zvládat či úplně odstranit: *„[...] a dal jsem se na veganství, snažím si to hlídat, abych měl pestrou stravu i ta capoeira mě baví, že mám větší cit pro svoje tělo, mnohem víc tu fyzickou aktivitu potřebuju, víc mi dává. [...] měl jsem v té době i migrény a alergie, ale to už mi v té době polevilo, minimálně ty migrény, ty už mi zmizely v těch 20 (letech) a potom vlastně na vejšce, na té druhé, jsem se dostal na tělocvik na capoieru. A já už jsem předtím tak začal koketovat s jógou, tak to mě tak vlastně protáhlo, i právě kvůli těm různěm dechovějím cvičením a různý zaměření na tělo a focusing a tak.“*

6.7. Analýza sedmého rozhovoru

Témata: snaha o scelení, seberegulace, komunikace, naplnění potenciálu.

Téma snaha o scelení

Respondent tohoto rozhovoru hovoří poměrně otevřeně o své zkušenosti, při které si uvědomil část identity, která mu nebyla dříve zcela dostupná: *„[...] ale zároveň se na mně hodně podepsala zkušenost s drogama. To bylo při jedné kombinaci, se mi podařilo vyvolat nějakého vnitřního bubáka, a jak jsem si nějak odpíral homosexualitu, tak mozek mi to v tu chvíli nařídil, takže jsem to musel přijmout a hrozně jsem se toho lekl [...].“* Vliv, který na něj tato zkušenost měla, popisuje stále jako proces přijetí a zároveň zvědavosti, která z dalších „dimenzí“ se může v jeho osobnosti otevřít: *„[...]tim nemyslim, že bych se*

uzavíral do bubliny, ale spíš tak nějak pochopit, všechno si kriticky promyslet i z hlediska své sexuality nějak přijmout tu možnost. [...] Jo, pořád ještě jo, pořád jsem zvědavý...“ Respondent reflektuje a uvědomuje si velký vliv rodičů ve formování svého sebepojetí a identity obecně, a pozastavuje se nad obrovským vlivem svého otce, který je neustále přítomen i v procesu přijetí své sexuální orientace: *„výchova rodičů se táhla nějakou dobu, takže ten vliv to na mě určitě zanechalo, ať to dobré nebo to špatné, že tam bych určitou část věnoval tomu a samozřejmě mě ti lidé ovlivňují dodnes do jisté míry, [...] on ne, že by se k tomu otec stavěl vysloveně negativně, ale řekněme spíš posměšně, a nebral to jako něco normálního.“* Snahu o scelení a nalezení rovnováhy respondent rovněž prezentuje jako určitou formu „bipolarity“: *„Začal bych tím, že dokážu být poměrně dost bipolární, jak ve svých názorech, tak v tom chování, že občas se mi stává, ne vždycky, že sklouzávám z extrému do extrému, a to na čem teď pracuju, a jsem rád, že jsem se k tomu přivedl, je hledat nějakou rovnováhu...“*

Téma seberegulace

Téma seberegulace zmiňuje respondent v návaznosti na přijetí své sexuální orientace. Procesem, při němž zažil nejdříve šok, a posléze se situací dokázal vyrovnat: *„Že to, jak člověk je, tak mu bylo dáno, a to, jestli nakonec budu žít s mužem nebo se ženou, na to nemá vůbec vliv. A že to je můj život a musím si ho umět ukočírovat.“* Proces „filtrace“, jak jej nazývá sám respondent, vlivu rodičů rovněž popisuje jako jakýsi proces schopnosti žít kvalitní život: *„[...] Abych začal pracovat na tom, abych si ten život dokázal užít nehledě na to, co se semnou zrovna děje, abych dokázal dejme tomu vyfiltrovat ty vnější vlivy a nějaké potenciálně negativní vlivy [...].“* Velký vliv na proces přehodnocování vlastních životních stanovisek či přístupu k životu a sám sobě však zažil respondent již na základní škole, kde se za určitých okolností stal po určitou dobu obětí šikany: *„No ono to naštěstí netrvalo dýl jak rok a celkem rychle se toho ujala naše třídní učitelka, která svolávala různé semináře a takové věci a dost rychle to ustalo. [...] No to jsem zaznamenal první moment, kdy jsem musel přehodnotit svoje postoje k okolí, a bylo to takový první závan dospělosti, že ta nevinność není nekonečná.“* Velký osobnostní posun zaznamenal respondent právě v rovině autenticity, nebo lépe řečeno upřímnosti k sám sobě: *“ To je celkem jednoduché, já jsem měl vždycky tendence upravovat pravdu, aby mě vystihovala v lepším světle, což je taky důsledek výchovy, že to jsem pozoroval na svém otci, že si historky a kdejaké příhody přibarvuje, aby ho vystihovali v lepším světle. A to bych jednak řekl, že byla příčina těch rozporů v první řadě a byl to ten hlavní problém, který jsem odstranil a to je nelhat, zbytečně.“*

Téma komunikace

Zásadním tématem v utváření respondentova sebezpojetí byla a je komunikace. Právě komunikace a sdílení sehrály zásadní roli v procesu přijetí sexuální orientace: „*Ty už si to slovo vlastně použila, to bylo to slovo přijetí. Oni se ke mně neobrátili zády a neodmítli mě v tom „mém“ rozpoložení. Byli ochotni si se mnou sednout a počkat, než to odezní, nebo než se to začne projevovat zase ve velkých uvozovkách normálně.*“ Komunikace sehrála roli i v případech řešení šikany na základní škole, přičemž jako jeden z životních vzorů jmenuje svého strýce: „*[...] a z tátovy strany, tak strýc byl komunikativní jako málokdo, že se dokázal bavit s úplně kýmkoliv a bez zábran, až s takovou lehkostí až to člověku bralo dech [...]. Ono se to asi nějak na té časové ose prolínalo s tou základní školou, já jak jsem se tam moc neprojevoval, tak mi to vlastně nikdy... že mě bavilo, že on se dokázal s těma lidma bavit, a já jsem to ještě jako dítě moc nezvládal, já jsem byl takový zakřiknutý, a neprojevoval jsem se moc, až jsem se začal projevovat hodně.*“ Seberegulativní schopnosti se odráží i v tématu komunikace a jsou spolu úzce provázány. Sociální aktivita a sdílení se stávají hybateli respondentova života i v rámci jeho kariéry: „*Asi jsem začal vyvíjet mnohem větší sociální aktivitu, pracovní. To potom už na té vysoké škole, a to potom vedlo k tomu, že se zase prohloubila ta aktivita sociální, protože když někdo začne pracovat v kolektivu, tak už se zase musí zákonitě bavit s těmi lidmi, což vlastně vedlo k tomu, že dneska dělám manažerskou pozici, že mi to zůstalo.*“ Velká výzva se objevila již na vysoké škole, na otázku, zdali si lze komunikační dovednosti osvojit odpovídá: „*No tak v momentě, kdy mě v prváku na vysoké škole postavili před 300 lidí a řekli: „Moderuj.“, jsem z toho měl ze začátku hrozný vítr, ale potom už méně, takže to jde vypěstovat.*“ Téma komunikace rovněž zmiňuje i ve spojení se svým otce. Rozvinutá charakterová vlastnost přináší respondentovi další mezilidské benefity: „*Mě celkem baví i na sobě, že jak jsem musel poslouchat svého tátu, že jsem potom na té střední škole mnohem víc poslouchal, než mluvil. No a to, že jsem víc poslouchal, tak jsem se víc dozvěděl a dokázal jsem do lidí líp nahlídnout, což mi pomáhá teďka v práci.*“

Téma naplnění potenciálu

Předchozí zmíněná témata se objevují v zásadě i v rovině naplnění potenciálu osobnosti. Osobní coming-out, jež je stále poměrně žhavým tématem v procesu přestavby nového sebezpojetí a definice identity, představuje novou cestu a výzvu v prožívání sebe samého: „*Pro mě to bylo to, že jsem se hodil do nějakého klidu, že jsem se vyrovnal s tou ideou být gayem, a že jsem tenhle klid začal aplikovat i na reálné situace, že vidím na sobě vliv toho*

otce, ten člověk mě hodně definoval, ale snažím se na tom pracovat.“ Další pocity naplnění potenciálu osobnosti zmiňuje respondent i v případě otázky, čeho si na sobě nejvíce cení: „Já si asi cením toho, že se dokážu pro něco nadchnout a dokážu to dotáhnout do konce. Není to teda úplně často a je to mnohem méně, častěji zažívám pocity nadšení a vyhasnutí a to, že se občas dokážu hryznout a něco dokončit, tak to je něco, co na sobě oceňuju.“ Jako zásadní zmiňuje i životní vzor ve svém strýci, který ho inspiroval k absolvování vysoké školy: „[...] strýc z máminy strany, tak to byl vlastně někdo, kdo měl široko daleko vysokou školu, což mě vždycky imponovalo, takže tam bych řekl, že jsem asi nějaký vzor hledal, protože jsem si chtěl splnit ten sen [...].“

6.8. Shrnutí analýzy rozhovorů

Následující tabulka shrnuje nalezená témata.

Tab. 7: Přehled nalezených témat v rozhovorech

R1	Seberegulace	Naplnění potenciálu	Orientace na řešení problému	Komunikace	Dvojznačnost
R2	Seberegulace		Orientace na řešení problému	Vztahy	Dvojznačnost
R3	Seberegulace		Orientace na řešení problému	Odpovědnost	
R4	Seberegulace				Snaha o scelení
R5	Seberegulace	Ctižádost			
R6	Seberegulace			Vztahy	Snaha o scelení
R7	Seberegulace	Naplnění potenciálu		Komunikace	Snaha o scelení

7. Výsledky

Proto, abychom mohli finálně odpovědět na hlavní výzkumnou otázku, postupujme v reverzním sledu tak, že nejdříve zodpovíme vedlejší výzkumné otázky. V rámci našeho výzkumu byly stanoveny tyto vedlejší výzkumné otázky:

VVO1: Jakým způsobem se odráží maskulinní a femininní charakteristiky v sebepojetí respondentů identifikujících se prostřednictvím androgynní genderové identity?

Maskulinní i femininní vlastnosti se u respondentů objevují v relativně integrovaném sledu, přičemž dokáží z kombinace obou těchto vlastností těžit ve svém životě především v rámci každodenních vztahů s okolím nebo při utváření vlastního sebepojetí. V rámci identifikace hlavních témat byly nejfrekventovanějšími tématy seberegulace a dvojznačnost, nebo snahy o scelení. Seberegulace v sobě nese nejrůznější variace témat komunikace, vztahů či ctižádosti a snahy o naplnění potenciálu, rovněž ale i hledání rovnováhy ve zdánlivém osobnostním chaosu. Respondenti vykazují známky stereotypně maskulinních (ctižádost, soutěživost) nebo femininních vlastností (důraz na vztahy, komunikaci). Zároveň dokáží ve své osobnosti integrovat protichůdné tendence tak, aby nacházeli ve svých životech pomyslnou harmonii, nebo se o její nastolení alespoň pokoušejí. Zásadním je tedy hutný interpretační celek jakési „regulace protikladů pro dobro osobnosti“. Pokud u respondentů převažovaly femininní charakteristiky a přinášely jim nesnáze ve formě pochyb o své vlastní identitě, životní roli či jejich adekvátnosti, mechanismem pro nastavení harmonie a zmírnění napětí se stávalo právě poměrně elegantní převzetí aktivní role a ztotožnění se s těmito vlastnostmi včetně jejich adaptace na podmínky respondentova života.

VVO2: Jaké je sebepojetí respondentů identifikujících se prostřednictvím androgynní genderové identity?

Sebepojetí respondentů navenek působí částečně ambivalentně a dvojznačně. Často se objevují v popisech osobností respondentů či celých životních narativech ambivalentní výroky, někdy dokonce celé životní situace. Respondenti v některých případech dvojznačnost a ambivalenci reflektují, a dokáží o ní hovořit. Zároveň se však dvojznačnost nestává přítěží nebo omezením, ale naopak dráhou skrze jejíž pomyslné přešlapování se respondenti dokáží přesouvat ve svém životě k naplňování osobních cílů. Tyto fenomény můžeme do jisté míry skutečně interpretovat jako jakousi flexibilitu, která je prezentována jako forma přizpůsobení se podmínkám, ve kterých se respondenti vyskytují, a v nichž je třeba využít jak maskulinních, tak femininních vlastností.

VVO3: Jakým způsobem se definované sebepojetí odráží v kvalitě života respondentů identifikujících se prostřednictvím androgynní genderové identity?

Již v předchozích odpovědích zmíněný fenomén dvojznačnosti, či snahy o scelení se v životech respondentů nejvíce jeví jako zátěž či problém. Paradoxně naopak jako přítěž působí v některých případech izolované femininní charakteristiky, které jsou ovšem respondenty aktivně integrovány do sebepojetí tak, aby přinášely jejich osobnostem očekávané benefity. Jedinými zádrhly se jeví jakési výkyvy či jednostrannost jednání, které respondenti vnímají spíše negativně, a které řeší právě snahou o dosažení rovnováhy. Významným tématem se jeví v tomto kontextu právě téma seberegulace, které se v životech respondentů manifestuje především jako forma reflexe a posléze aktivní řízení vlastní osobnosti směrem, které je v dané situaci či životním období buď nutný nebo žádoucí. Charakteristickým příkladem je symbióza vlastnosti ctižádosti, jako stereotypně maskulinní charakteristiky, a respondentem již řízené „intuitivní naladění“ na komunikačního partnera a zaujetí tomu odpovídající pozice. V takovém případě se může řízená submisivita jako stereotypně femininní vlastnost stát prostředkem k dosažení daného cíle osobnosti v kontextu původně ctižádostivé (na výkon a dominanci orientované) povahy.

VVO4: Jaké jsou strategie zvládání zátěže respondentů identifikujících se prostřednictvím androgynní genderové identity?

Strategie zvládání zátěže se v životech respondentů jeví jako adaptivní, a každý z nich projevuje určitou míru reflexe nad svými schopnostmi a dovednostmi zvládat stres různými způsoby. Většina respondentů volí v určité míře orientaci na řešení problému, která se manifestuje buď formou přímé akce či činu, ve kterém se odráží snaha problém ihned vyřešit, anebo volí strategii stažení se a přemítání, které slouží jako vyrovnání se se zátěží nebo problémem. Zajímavými se jeví spíše stereotypně femininní strategie, jako například vlastní převážně introvertní činnosti formou meditace nebo kreativní autorské tvorby. Dále se mezi zmíněné strategie řadí spánek, pohybová aktivita, pobyt v přírodě atd. Typickým je však aktivní náhled na možnosti řešení zátěžových situací a jasný, již předem zaznamenaný, postup, který respondenti volí a jsou o jeho účinnosti přesvědčeni.

Nyní přistupme k zodpovězení hlavní výzkumné otázky:

HVO: Jaká je kvalita života jedinců identifikujících se prostřednictvím androgynní genderové identity?

Kvalita životů respondentů identifikujících se prostřednictvím androgynní genderové identity, v rámci vymezení metodologickým postupem práce, vykazuje v celé své šíři známky dvojznačnosti či protichůdnosti, což přináší v určitých případech větší či menší nesnáze. Ve většině případů však intenzivně rozvinutou míru seberegulace a sebereflexe. Některé z žitých zkušeností respondentů přináší zjištění, že pokud prostředí, ve kterém vyrůstali, a ve kterém se v současnosti pohybují, bylo/je pozitivně naladěno a jejich autentické projevy stereotypně femininních charakteristik podporovalo/podporuje, respondenti dokáží využít tyto vlastnosti způsobem, který je obohacující a široce adaptivní. Pokud respondenti shledávají určitou nerovnováhu mezi maskulinními a femininními charakteristikami, vykazují tendence regulovat své chování a prožívání způsobem, který dokáže z obou pólů vytěžit relativně pozitivní výstupy. Hledání pomyslné osobnostní rovnováhy a scelení protikladů se objevuje v několika rovinách týkajících se vlastního života, tedy vědomého hledání a nacházení kompromisů mezi životními volbami, vlastnostmi osobnosti, pozitivními či negativními náladami, autenticitou a očekáváním okolí apod. V mnoha případech jsou si respondenti vědomi kvalit femininních charakteristik a dokáží je aktivně ve svém životě využít. Jde především o charakteristiky důrazu na vztahy a komunikaci, které přináší respondentům benefity při dosahování cílů a uskutečňování jejich potenciálu.

8. Diskuze

Cílem této magisterské diplomové práce byla analýza kvality života v kontextu performance androgynní genderové role/identity. Pro tento hlavní výzkumný cíl byly stanoveny dva dílčí výzkumné cíle: a) identifikace androgynních jedinců uskutečněná formou zadání a vyhodnocení dotazníku The Personal Attributes Questionnaire (PAQ), včetně prozkoumání vztahu mezi androgynií, reprezentovanou maskulinně-femininní subškálou (M-F) a kvalitou života, reprezentovanou vybranými doménami Dotazníku životní spokojenosti (DŽS), těmi byly *Vlastní osoba, Zdraví, Přátelé, známí a příbuzní* a *Manželství a partnerství*; b) popis nalezených témat, jež jsou verbalizovány respondenty s vlastní subjektivně prožívanou psychologickou androgynií v kontextu jejich osobnosti a kvality života.

Obecně můžeme konstatovat, že výzkum tohoto typu nebyl, dle naší rešerše, v českých podmínkách realizován. Zachycení podstaty genderové diferenciacce je v zásadě stále tématem, které je proměnlivé současně v čase a prostoru a operacionalizace výzkumných témat tohoto typu je nelehkým úkolem. Jedním z řešení, jakým způsobem vlastně k popsání námi vytyčeného problému přistoupit, byla již předem ohraničená věková hranice, kterou bychom mohli definovat jako tzv. generaci mileniálů. Věkové ohraničení zúžilo zkoumaný problém právě na tu generaci, která již, dle předpokladů, genderovými stereotypy oplývá jen výjimečně, a tím pádem je současně i schopna výzkumný problém reflektovat s větší otevřeností a nadhledem (Risman, 2017). Uvědomujeme si, že touto redukcí oklešťujeme realitu více, než by v rámci komplexnosti problému bylo žádoucí, avšak např. studie týkající se porovnání generací v pojetí psychologické androgynie může být případně další výzkumnou výzvou.

Předvýzkum se věnoval zhodnocení kvality života a genderové identity formou kvantitativní metodologie. Tento postup měl zároveň posloužit jako forma výběru respondentů pro realizaci kvalitativní studie. Použití dotazníku PAQ, který dosud nebyl oficiálně přeložen do českého jazyka, bylo diskutabilní, zároveň však nevyhnutelné vzhledem k našemu záměru zaměřit se na psychologickou androgynii, jejíž míru můžeme prostřednictvím PAQ změřit. Reliabilita škál dotazníku byla ověřena, nedosahovala však hodnot, které by byly zcela uspokojivé. Bohužel nejnižší hodnota vykazovala právě subškála M-F, která byla v předvýzkumu testována. Zůstává tak tedy pochybností, do jaké míry je užití této škály ve výzkumu skutečně směřodonné, a do jaké míry jsou její výsledky hodnověrné. Rozdělení

vzorku respondentů do jednotlivých genderových kategorií probíhalo již formou porovnání všech výzkumných škál, dovoluujeme si tedy říct, že považujeme další postup za relevantní.

Výsledky našeho předvýzkumu, v potvrzení spokojenosti s vlastní osobou a zdravím, se shodují např. s výzkumem Spence a Helmreicha (1978), zároveň však vyvrací předpoklad vztahové adaptability v mezilidských a partnerských vztazích, což je konzistentní s poznatky Bassoff a Glass (1982). Nabízí se tedy poznamenat do jaké míry je přijetí femininních vlastností mužem skutečně adaptabilní konkrétně v partnerských vztazích, protože jak hovoří McLaren (2001, in Hill, 2006), často se v rámci heterosexuálních vztahů stává, že muži s femininními charakteristikami jsou ženami (potenciálními partnerkami) odmítáni, paradoxně právě z důvodu jejich domnělé absence „mužnosti“. Současně je třeba poznamenat, že náš výzkumný vzorek není reprezentativní, proto výchozí předpoklady nemohou být dostačující pro přenesení poznatků na celou populaci. Výsledky vnímáme stále v rozsahu, který byl vytyčen pro pojetí předvýzkumu, tedy, že nám výzkumná data posloužila především jako způsob identifikace výzkumného souboru, z něž byli respondenti oslovováni k rozhovoru.

Sporným zůstává rovněž i naše relativně netradiční pojetí předvýzkumu, v němž se nevěnujeme ověření podoby výzkumných metod, ale samostatnému měření, které současně posloužilo jako forma identifikace respondentů. Uvědomujeme si, že bylo možné spíše zvážit pojetí smíšeného výzkumu, který popisuje například Hendl (2005), současně však nejsme zcela přesvědčeni o tom, že náš výzkum splňuje všechna vytyčená kritéria. Pro nás nejvhodnějším řešením bylo tedy volné pojetí, kdy jsme předvýzkum realizovali i jako formu orientačního výzkumu.

Dalším diskutabilním postupem bylo zpětné kontaktování výsledného počtu respondentů, kteří dle výsledků v dotazníku PAQ dosahovali námi vytyčených kritérií, tedy ztotožněním se s androgynní genderovou rolí/identitou. Výzva pro zanechání kontaktu byla nutnou podmínkou pro vyplnění, což může být označeno za nestandardní postup. Zároveň však dotazník umožňoval možnost kontakt nezanechat, resp. respondenti využili možnosti kontakt zanechat, ale ve fiktivní podobě, na jejíž adresu elektronickou zprávu nebylo možné zaslat. Některé respondenty, kteří by byli vhodnými kandidáty pro rozhovor, tedy nebylo možné kontaktovat a automaticky tak došlo k velmi úzké selekci již předem typického vzorku mužů, kteří byli předem ochotni se o své životní zkušenosti podělit. Tím mohlo dojít ke značnému zkreslení výzkumného problému. Současně je podstatné rovněž zmínit fakt, že

výzkum kvality života mužů realizovala žena, přičemž interakce tohoto druhu mohla rovněž vyvolávat v některých respondentech snahu odpovídat předem očekávatelným způsobem.

Navzdory komplikované operacionalizaci psychologické androgynie, kterou podotýká mnoho autorů (Martin, Cook, & Andrews, 2017; Lippa, 2009; Boswell, 1997) a její měřitelnosti jako jasně definovaného fenoménu, jsme přesvědčeni, že si tento koncept zaslouží hlubší zkoumání. Základní otázkou je nejenom to, zdali psychologická androgynie v sobě jako konstrukt obsahuje (ne)shodné množství maskulinních a femininních vlastností, a do jaké míry můžeme tyto vlastnosti měřit, ale rovněž i to, za jakých okolností a v jakém kontextu se tento mix vlastností projevuje na behaviorální úrovni. Otevírá se tak celé pole možností zkoumání, jakým způsobem vlastně kombinace maskulinních a femininních vlastností vypadá v podobě žité zkušenosti člověka, a jaké přináší výhody, resp. úskalí (Martin, Cook, & Andrews, 2017). V tomto ohledu se tak nabízí přistoupit ke kvalitativní metodologii jako prostředku hlubšího zkoumání, jejímž výsledkem je právě náš výzkum.

Rovněž diskutabilní je postup naší podoby prezentace analýzy rozhovorů. Značná část původní podoby textu, resp. přepsaných částí výroků respondentů, je prezentována v množství, které je mimo obvyklé, doporučené standardy. V souladu s teorií IPA (Smith, Jarman, & Osborne, 1999) jsme však přesvědčeni, že důkladná a intenzivní ilustrace žité zkušenosti člověka se bez dostatečného množství „syrového“, původního textu takřka neobejde. Současně jsme se však pokusili udržet ideovou linii postupu zpracování dat tak, aby interpretace výzkumnice sice byly výzkumným výstupem analýzy, ale zároveň aby zůstaly pomyslně v pozadí, tedy aby nepřevzali moc nad autentickými výroky respondentů, jež mohou být v duchu fenomenologické teorie neustále restaurovány dalšími badateli.

Výsledky výzkumu, a v nich identifikovaná témata, mají několik rovin. Jedním z témat, které se objevovalo napříč všemi rozhovory v různé míře, byla jakási ambivalence či dvojznačnost, které se dotýkali životních příběhů respondentů, jejich hodnotových orientací, či samotných výroků v průběhu rozhovoru. Příznačné bylo však i jakési více či méně vědomé balancování a hledání pomyslné životní rovnováhy. Současně se u respondentů projevovala rozvinutá schopnost seberegulace. Tato vlastnost je velmi pozitivně vnímána jako uvědomělá snaha o dosahování rovnováhy mezi potřebami jedince a možnostmi jejich uspokojení, a navazuje na poznatky o subjektivně vnímaném well-beingu u osob s psychologickou androgynií (Norlander, Erixon & Archer, 2000). Otázka, která ovšem zůstává nezodpovězena je, jakým způsobem prožívají jedinci tuto určitou životní ambivalenci, která může rovněž sama o sobě přinášet i určitou míru stresu. Stake (1997)

v tomto kontextu hovoří o duálním očekávání a míře stresu, který snaha obsáhnout dvojí naplňování rolí přináší. Výsledky jejího výzkumu hovoří v předpokládaný pozitivní prospěch již naplněného výsledku širšího repertoáru instrumentálních i expresivních vlastností v podobě vyššího sebevědomí či intenzivnějšího prožitku smyslu života. Zároveň ovšem konstatuje, že samotné dosahování širšího repertoáru rolí a identit přináší určitý diskomfort a stres, protože jedinec má omezený čas a energii k tomu, aby všem očekávání dostal. V tomto případě se tedy nabízí eventuálně další podobný výzkum rozšířit i o oblast reflektující tyto skutečnosti.

Hlavní předností našeho výzkumu, resp. jeho výsledků, je schematické zachycení právě oné relativně ambivalentní struktury, která se u jednotlivých respondentů objevuje ve větší či menší míře v různých sférách života. Podstatné je její zviditelnění v takovém rozsahu, které dovoluje jisté osobnostní rozpory nevnímat v kontextu patologie, ale něčeho opodstatněného a přirozeného. Určitý, stereotypně vnímaný, nedosažitelný ideál osobnostní harmonie a celistvosti je v našem výzkumu prezentován v kontextu každodenního života jedince, a tím je zbaven možná lehce nadpřirozeného a nerealistického hávu, do kterého je často v rozličné literatuře oděn. Naše poznatky tak mohou posloužit jako opěrný bod v poradenství nebo psychoterapii.

Doporučení týkající se dalšího postupu a zkoumání v této oblasti se týká v první řadě samotného dotazníku The Personal Attributes Questionnaire (PAQ) a ověření jeho psychometrických vlastností, případně jeho modifikovaná aktualizace v českém prostředí. Rovněž vnímáme jako výzvu další podrobné prozkoumání samotné definice toho, jakým způsobem může být psychologická androgynie operacionalizována v 21. století, a jak přínosné může být dále rozvíjet pojetí maskulinity v současné době v kontextu zkoumání a zkvalitňování kvality života mužů.

9. Závěry

Prvním dílčím výzkumným cílem byla identifikace androgynních jedinců uskutečněná formou zadání a vyhodnocení dotazníku The Personal Attributes Questionnaire (PAQ), včetně prozkoumání vztahu mezi androgynií, reprezentovanou maskulinně-femininní subškálou (M-F) a kvalitou života, reprezentovanou vybranými doménami Dotazníku životní spokojenosti (DŽS), těmi byly Vlastní osoba (VLO), Zdraví (ZDR), Přátelé, známí a příbuzní (PZP), Manželství a partnerství (MAN). Pozitivní korelace byla potvrzena ($p < 0,05$) mezi maskulinně-femininní subškálou a doménami Vlastní osoba a Zdraví. Prostřednictvím dotazníku PAQ bylo z výběrového souboru 52 mužů identifikováno 27 % jako androgynních.

Druhým dílčím výzkumným cílem byl popis nalezených témat, jež jsou verbalizovány respondenty s vlastní subjektivně prožívanou psychologickou androgynií v kontextu jejich osobnosti a kvality života. Prostřednictvím dotazníku PAQ bylo z výběrového souboru 52 mužů identifikováno 27 %, resp. 14 osob jako androgynních. Se 7 muži byl uskutečněn polostrukturovaný rozhovor, jehož prostřednictvím nám bylo umožněno stěžejní témata identifikovat a analyzovat.

Hlavním výzkumným cílem byla analýza kvalita života v kontextu performance androgynní genderové role/identity. Interpretativní fenomenologická analýza odhalila několik základních témat, přičemž nejzásadnějším je hutný interpretační celek, který jsme nazvali „regulace protikladů pro dobro osobnosti“. Respondenti vykazují známky ambivalence ve svých popisech životních příběhů, vztahů, hodnotových orientací, či samotných lingvistických výroků v průběhu rozhovoru. Významnou je ovšem rovněž i zřetelná seberegulativní dynamika osobnosti, která působí jako více či méně uvědomělá snaha o nalezení osobnostní celistvosti. Kombinace maskulinních a femininních vlastností někdy přináší respondentům pochybnosti o adekvátnosti životního směřování, často jim však naopak pomáhá v dosahování jejich životních cílů.

Souhrn

Kvalita života v kontextu genderové diferenciacie je téma, ktoré sa v posledných niekoľkých desaťročiach dostalo do popredia vedeckého zájmu. Z časti kvôli vzrúšťajúcim feministickým prúdom, a z časti také kvôli vzrúšťajúcej evidencii sociálne konštruovaných vlivů, jež mají potenciál pôsobiť na ľudský život a ovlivňovať jeho stav. Genderová rola a identita sú úzko späté seba sebou, pričom maskulinita a femininita sú redefinované v kontextu rozširujúcej sa teórie toho, čo znamená byť mužom či ženou. Genderové vzorce typické pre geografickú oblasť, v ktorej jedinec vyrúštal, sú také stúžejšími pre formu, jakým spôsobom jedinec prožíva sám seba, včetně možnosti a limitů, jež mu jeho genderová rola a identita poskytujú. Striktní dodrúžování genderových pozic vytváří stereotypní vzorce chování, jež nepřispívají k možnostem osobnostního růstu a vývoje, a jsou ve svých specifikách spojeny i s individuálními zdravotními omezeními. Magisterská diplomová práce navazuje na bakalářskou diplomovou práci autorky a opírá se o teorii psychologické androgynie formulovanou Sandrou Bem. Ta hovoří o tom, že kombinace pozitivních atributů maskulinity a femininity poskytuje člověku bez ohledu na pohlaví dostatek flexibility ve zvládání zátěžových situací. Přináší také jedinci rozsáhlejší repertoár mentálních i behaviorálních vzorců chování i jednání, a tím potenciálně umožňuje lepší kvalitu života.

Teoretická část je rozdělena na tři kapitoly: kvalita života, genderová diferenciacie a kvalita života v kontextu genderové diferenciacie u mužů.

V první kapitole se zaměřujeme na definici toho, co vlastně pojem kvalita života znamená a jakým způsobem můžeme mezi sebou vymezit další příbuzné pojmy. Kvalita života je z časti fluidní natolik, aby dokázala obsáhnout fylogenetické i ontogenetické změny. Obecně můžeme definovat rozdělení, která vytváří arbitrární distinkce mezi globálním pojetím kvality života jako ukazatelem míry obecné spokojenosti společnosti a konkrétními definicemi jednotlivých životních domén. Primárně popisujeme pojetí, které je ze své podstaty integrativní a snaží se o zachycení epistemologické podstaty kvality života, jež variuje napříč jednotlivými teoriemi. Dále se rovněž snažíme o zachycení podstaty rozdílu mezi objektivní a subjektivní kvalitou života, kterou sjednocuje existenciální pojetí, jež je integrující pro obě tato pojetí. V podkapitole s názvem Zdraví hovoříme o tom, jakým způsobem zdraví definovat v jeho nejpragmatictějších měřítku a soustředíme se na popis pojetí tzv. *health related quality of life*, která definuje kvalitu života v kontextu zdravotního stavu člověka. Podkapitola Well-being shrnuje, co tento pojem znamená a jakým způsobem

ho můžeme uchopit. Někteří autoři se kloní k pojetí, které kvalitu života a well-being slučuje a považuje je za shodné termíny, jiný se snaží o důkladnější vymezení, které akcentuje integraci hedonistické a eudaimonistické roviny. Významnými se jeví výzkumy, které zkoumají souvislosti osobnostních charakteristik a míry subjektivního well-beingu. Další tři podkapitoly s názvy Spokojenost, Šťěstí a Smysluplnost se snaží o další rozšíření toho, jakým způsobem kvalitu života uchopit, a jakým způsobem vymežit co vlastně spokojený, šťastný a smysluplný život je. Pro nás je opěrným bodem již výše zmíněné hedonistické a eudaimonistické integrativní pojetí, jinými slovy spojení slasti a vyššího smyslu. Kapitulu doplňuje přehled čtyř testových metod hodnotících kvalitu života, mezi nimiž uvádíme i popis Dotazníku životní spokojenosti (DŽS), jež je jedním z testových nástrojů předvýzkumu.

V druhé kapitole popisujeme genderovou diferenciaci, přičemž první podkapitola se snaží o objasnění toho, co vlastně gender znamená a jakým způsobem ho můžeme vymežit. Gender, jako termín popisující rozdíly mezi muži a ženami v kontextu sociálního schématu, definuje jako první John Money v roce 1955. Podstatným je fakt, že gender jako povaha sociální skutečnosti a zrcadlo dobového statusu quo, se mění současně v procesu reformulace toho, co znamená být, v konkrétní době a na konkrétním místě, mužem a ženou. Podkapitola s názvem Genderová identita definuje tento pojem v kontextu sebepojetí jedince a vývoje jeho identity, včetně teorií, které s tímto vývojem souvisí. Neopomenutelnou je psychoanalytická identifikační teorie, jež hovoří o identifikaci a integraci maskulinity a femininity muže, jako o derivátech úspěšně zvládnutého psychosexuálního vývoje. Další podkapitola Genderová role dále rozšiřuje pojetí genderové diferenciacie o formu společensky přijatelných atributů vztahujících se k jednotlivým charakteristikám pohlaví, se kterým se jedinec ztotožňuje. Genderové role úzce souvisí s procesem stereotypizace a socializace jedince. V návaznosti na předchozí teorii připojujeme podkapitulu s názvem Biologické předpoklady genderu, která se opět snaží o integrativní pojetí, jež hovoří i kombinaci biosociálních vlivů na rozvoj genderové role a identity. Dále popisujeme samotné pojmy femininita a maskulinita v samostatných podkapitolách, přičemž opěrnými východisky se nám stávají kritické teorie popisující obohacující subversivní potenciál, který integrace zdánlivě protichůdných maskuliních a femininních tendencí může na jedince i společnost mít. Na mysli máme především rozšíření mentálního a behaviorálního repertoáru osobnosti, jež je důkladně popsáno v další podkapitole pojednávající o psychologické androgynii. V ní rovněž zmiňujeme benefity, které tento koncept popisuje, včetně stručného

popisu vývoje této teorie od dob první formulace Sandrou Bem v roce 1974. Kapitulu doplňuje přehled čtyř testových metod hodnotících gender, mezi nimiž uvádíme i popis The Personal Attributes Questionnaire (PAQ), jež je jedním z testových nástrojů předvýzkumu.

V poslední kapitole teoretické části soustředící se na popis kvality života v kontextu genderové diferenciaci u mužů popisujeme již konkrétně definici kvality života v kontextu genderu, přičemž hlavní myšlenkou je proces dekonstrukce maskulinní genderové role, který započal v průběhu rozvoje feministického hnutí a definitivně zesílil v 90. letech v návaznosti na Gender a Queer Studies. Styčnými body byly kvalita života mužů a její vztah k sociálně konstruovaným fenoménům včetně redefinované genderové hierarchie. Gender je vnímán jako zdravotní determinanta především v kontextu životního stylu a zdravotního chování jedince. Druhá podkapitola sumarizuje výzkumy týkající se eklektického pojetí vlivu genderové diferenciaci na kvalitu života, přičemž hlavní závěry mají přibližně tři roviny. První z nich se týká negativního vlivu tradičního pojetí maskulinity na zdraví jedince, dále moderovaný vliv stereotypně femininních vlastností v procesu liberálního pojetí maskulinní role na zdraví, a posledním východiskem je vliv kombinace pozitivních charakteristik maskulinity a femininity vytvářející dynamiku konstituující možnost k dosažení vyvážené kvality osobnosti.

V praktické části jsme si vytyčili hlavní výzkumný cíl analyzovat kvalitu života v kontextu performance androgynní genderové role/identity, který jsme posléze rozdělili na dva dílčí výzkumné cíle, které se týkaly: a) identifikace androgynních jedinců uskutečněná formou zadání a vyhodnocení dotazníku The Personal Attributes Questionnaire (PAQ) včetně prozkoumání vztahu mezi androgynií, reprezentovanou maskulinně-femininní (M-F) subškálou a kvalitou života, reprezentovanou vybranými doménami Dotazníku životní spokojenosti (DŽS), kterými byly Vlastní osoba (VLO), Zdraví (ZDR), Přátelé, známí a příbuzní (PZP) a Manželství a partnerství (MAN); b) popis nalezených témat, jež jsou verbalizovány respondenty s vlastní subjektivně prožívanou psychologickou androgynií v kontextu jejich osobnosti a kvality života.

V rámci předvýzkumu jsme realizovali první dílčí výzkumný cíl, v němž jsme stanovili čtyři hypotézy, a který současně sloužil jako nástroj k identifikaci psychologické androgynie. Signifikantně pozitivní korelace byla potvrzena ($p < 0,05$) mezi maskulinně-femininní subškálou a doménami Vlastní osoba a Zdraví. Prostřednictvím dotazníku PAQ bylo z výběrového souboru 52 mužů identifikováno 27 % jako androgynních.

Druhým dílčím výzkumným cílem byl popis nalezených témat, jež jsou verbalizovány respondenty s vlastní subjektivně prožívanou psychologickou androgynií, v kontextu jejich osobnosti a kvality života. Prostřednictvím dotazníku PAQ bylo z výběrového souboru 52 mužů identifikováno 27 %, resp. 14 osob jako androgynních, se 7 z nich byl uskutečněn rozhovor. Hlavním tématem rozhovoru bylo sebepojetí jedince v kontextu jeho vývoje, včetně zdravotního chování a copingových strategií.

Hlavním výzkumným cílem byla analýza kvalita života v kontextu performance androgynní genderové role/identity. K tomu jsme použili interpretativní fenomenologickou analýzu (IPA), která se soustředí na hloubkovou analýzu žité zkušenosti člověka. IPA odhalila několik základních témat, přičemž nejzásadnějším je hutný interpretační celek, který jsme nazvali „regulace protikladů pro dobro osobnosti“. Respondenti vykazují známky ambivalence ve svých popisech životních příběhů, vztahů, hodnotových orientací, či samotných lingvistických výroků napříč rozhovory. Významnou je ovšem rovněž i zřetelná seberegulativní dynamika osobnosti, která působí jako více či méně uvědomělá snaha o nalezení osobnostní celistvosti. Často rovněž i kooperace (stereotypně) maskulinních a femininních vlastností pomáhá respondentům v dosahování jejich životních cílů, přičemž příkladem může být řízené přijetí submisivní role pro dosažení cílů jinak ctižádostivé a na výkon orientované osobnosti.

Jako jednu z hlavních předností našeho výzkumu, resp. jeho výsledků, vnímáme snahu o zachycení ambivalentní struktury, která se u jednotlivých respondentů objevuje ve větší či menší míře v různých sférách života. Podstatné je její zviditelnění v takovém rozsahu, které dovoluje jisté osobnostní rozpory nevnímat v kontextu patologie, ale něčeho opodstatněného a přirozeného. Určitá, stereotypně vnímaná, mnohdy velmi těžko uchopitelná představa osobnostní harmonie a celistvosti, je v našem výzkumu popsána v kontextu každodenního života jedince, a tím je zbavena možná lehce nadpřirozeného a nerealistického kontextu, v němž bývá za různých podmínek často prezentována. Výsledky našeho výzkumu tak mohou posloužit jako opěrný bod v poradenství nebo psychoterapii.

Seznam použitých zdrojů a literatury

- Alas, A. (2017). The Interpretative Phenomenological Analysis (IPA): A Guide to a Good Qualitative Research Approach. *International Journal of Education and Literacy Studies*, 9(2), 9-19.
- Antonovsky A. (1996). The salutogenic model as a theory to guide health promotion
1. *Health Promotion International*. 11(1), 11-18.
- Baker, F., & Intagliata, J. (1982). Quality of Life in The Evaluation of Community Support Systems. *Evaluation and Program Planning*, 5, 69-79.
- Bassoff, E. S., & Glass, G. V. (1982). The relationship between sex roles and mental health: A meta-analysis of twenty-six studies. *Counseling Psychologist*, 10, 105–112.
- Baucom, D. H., & Aiken, P. A. (1984). Sex role identity, marital satisfaction, and response to behavioral marital therapy. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 52(3), 438–444.
- Baumeister, R. (1991). *Meanings in Life*. New York: Guilford.
- Bem, S. (1974). The measurement of psychological androgyny. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*. 42, 155–62.
- Bem, S. (1981). Gender Schema Theory: a Cognitive Account of Sex Typing. *Psychological Review*, 88, 354–364.
- Bem, S. (1993). *The Lenses of Gender: Transforming the Debate on Sexual Inequality*. New Haven: Yale University Press.
- Berenbaum, S., Blakemore, J., & Beltz, A. (2011). A Role for Biology in Gender-Related Behavior. *Sex Roles*, 64(11–12), 804–825.
- Beynon, L. (2001). *Masculinities and Culture*. New York: McGraw-Hill Education.
- Bilodeau, B. L. (2009). *Genderism: Transgender Students, Binary Systems, and Higher Education*. Saarbrücken: VDM Verlag.
- Blatný, M. (2001). *Sebepojetí v osobnostním kontextu*. Brno: Masarykova Univerzita.

- Bornstein, M. H., Davidson, L., Keyes, C., & Moore, K. A. (2003). *Well-Being: Positive Development Across the Life Course*. London: Psychology Press.
- Boswell, H. (1997). The Transgender Paradigm Shift Toward Free Expression. In B. Bullough, V. Bullough & J. Elias (Eds.), *Gender Blending* (pp. 53–57). Amherst: Prometheus.
- Boyle, M. (2002). *Schizophrenia: A Scientific Delusion?* London: Routledge.
- Brown, R. I. (2000). Quality of Life: Challenges and Confrontation, In: K. D. Keith & R. L. Schalock (Eds.), *Cross-cultural Perspectives on Quality of Life* (pp. 347-362). Washington: AAMR.
- Busseri, M. A., & Sadava, S. W. (2011). A review of the tripartite structure of subjective well-being: Implications for conceptualization, operationalization, analysis, and synthesis. *Personality and Social Psychology Review, 15*, 290–314.
- Bussey, K. (2011). Gender Identity Development. In S. J. Schwartz, K. Luyckx, & V. L. Vignoles (Eds.), *Handbook of Identity Theory and Research* (pp. 603-628). New York: Springer.
- Bussey, K., & Bandura, A. (1999). Social Cognitive Theory of Gender Development and Differentiation. *Psychological Review, 106*, 676-713.
- Butler, J. (1990). *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*. New York: Routledge.
- Camfield, L., & Skevington, S. M. (2008). On Subjective Well-being and Quality of Life. *Journal of Health Psychology, (6)*, 764.
- Carter, M. J. (2014). Gender Socialization and Identity Theory. *Social Sciences, (2)*, 242-263.
- Connell, R. W. (1987). *Gender and Power*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Connell, R. W., & Messerschmidt, J. M. (2005). Hegemonic Masculinity: Rethinking the Concept. *Gender and Society, (6)*, 829.

- Cornwall, A., & Lindisfarne, N. (2016). *Dislocating Masculinity: Comparative Ethnographies*. New York: Routledge.
- Chrisler, J. C., & McCreary, D. R. (2010). *Handbook of Gender Research in Psychology: Volume 1: Gender Research in General and Experimental Psychology*. Berlin, Heidelberg: Springer Science & Business Media.
- Champagne, F. A. (2008). Epigenetic mechanisms and the transgenerational effects of maternal care. *Frontiers in Neuroendocrinology*, 29, 386–397.
- Daniel, H., David, W., & Remus, I. (2004). The Role of Person Versus Situation in Life Satisfaction: A Critical Examination. *Psychological Bulletin*, (4), 574.
- Daniel-Ulloa, J., Sun, C., & Rhodes, S. D. (2017). The Intersection Between Masculinity and Health Among Rural Immigrant Latino Men. *International Journal of Men's Health*, 16(1), 84–95.
- DiDonato, M., & Berenbaum, S. (2013). Predictors and Consequences of Gender Typicality: The Mediating Role of Communality. *Archives of Sexual Behavior*, 42(3), 429–436.
- de Medeiros, C. B., Rees, S. L., Llinas, M., Fleming, A. S., & Crews, D. (2010). Deconstructing early life experiences: Distinguishing the contributions of prenatal and postnatal factors to adult male sexual behavior in the rat. *Psychological Science*, 21, 1494–1501.
- Diener, E. (2006). Guidelines for National Indicators of Subjective Well-being and Ill-being. *Journal of Happiness Studies*, 7(4), 397–404.
- Diener, E., Emmons, R. A., Larsen, R. J., & Griffin, S. (1985). *The Satisfaction with Life Scale*. *Journal of Personality Assessment*, 49, 71-75.
- Dragomirecká, E., & Bartoňová, J. (2006). *WHOQOL-BREF, WHOQOL -100*. Praha: Psychiatrické centrum Praha.
- Eatough, V., & Smith, J. (2010). Interpretative phenomenological analysis. In C. Willig & W. Stainton-Rogers *The SAGE Handbook of Qualitative Research in Psychology* (pp. 179-194). London: SAGE Publications.

- Eisenclas, A. S. (2013). Gender Roles and Expectations: Any Changes Online? *SAGE Open*, 3(4).
- Fahey, T., Nolan, B., & Whelan, Ch. T. (2003). *Monitoring Quality of Life in Europe*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Commission.
- Farquhar, M. (1995). Definitions of Quality of Life: a Taxonomy. *Journal Of Advanced Nursing*, 22(3), 502-508.
- Fishman, P. (1978). What Do Couples Talk About When They're Alone? In D. Butturff, & E. Epstein (Eds.), *Women's Language and Style* (pp. 11-22). Akron: L & S Books.
- Firestone, S. (2003). *The Dialectic of Sex: The Case for Feminist Revolution*. New York: Farrar, Straus and Giroux.
- Frankl, V. E., & Hermach, J. (2016). *A přesto říci životu ano: psycholog prožívá koncentrační tábor*. V Kostelním Vydří: Karmelitánské nakladatelství.
- Freud, S. (1994). *Výklad snů*. Pelhřimov: Nová tiskárna.
- Friedman, H. S., Kern, M. L., & Reynolds, C. A. (2010). Personality and Health, Subjective Well-being, and Longevity. *Journal Of Personality*, 78(1), 179–216.
- Fromm, E. (1970). Psychoanalysis and Zen Buddhism. In D. T. Suzuki, E. Fromm, & R. De Martino, *Zen Buddhism and psychoanalysis* (pp. 77–141). New York, NY: Harper Colophon.
- Gill, S., Jean S., Miriam J., & Williams, S. (1987). Measuring Gender Differences: The Expressive Dimension and Critique of Androgyny Scales. *Sex Roles*, 17(7/8), 375-400.
- Giorgi, A., & Giorgi, B. (2003). Phenomenology. In J. A. Smith (Ed.), *Qualitative psychology: A practical guide to research methods*. London: Sage.
- Goldie, T. (2014). *The Man Who Invented Gender: Engaging the Ideas of John Money*. Vancouver: UBC Press.
- Graneheim, U. H., & Lundman, B. (2004). Qualitative content analysis in nursing research: concepts, procedures and measures to achieve trustworthiness. *Nursing Education Today*, 24(2), 105-112.

- Guyatt G. H., Feeny, D. H., & Patrick D. L. (1993). Measuring Health-Related Quality of Life. *Annals of Internal Medicine*. (118), 622–9.
- Halo, D. (2017). *Vybraná témata z perspektivy feministické psychologie*. Nepublikovaná bakalářská diplomová práce. České Budějovice: Jihočeská univerzita.
- Harsa, P. (2008). *Posuzování a měření agresivity u psychiatrických pacientů pomocí psychodiagnostických metod* (Doktorská dizertační práce). Dostupné z <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/84887/>.
- Harter, S. (1999). *The construction of the self: A developmental perspective*. New York: Guilford Press.
- Havelková, H. (2004). První a druhá vlna feminismu: podobnosti a rozdíly. In J. Valdřová, *ABC feminizmu* (s.169-182). Brno: Nesehnutí Brno.
- Haybron, M. D. (2008). *The Pursuit of Unhappiness: The Elusive Psychology of Well-Being*. New York, London: OUP Oxford.
- Helgeson, V. S. (2017). *Psychology of Gender*. New York: Routledge, Taylor & Francis Group.
- Helmreich, R. L., Spence, J. T., & Wilhelm, J. A. (1981). A Psychometric Analysis of the Personal Attributes Questionnaire. *Sex Roles*, 7(11), 1097–1108.
- Heilbrun C. (1982). *Toward a recognition of androgyny*. New York, London: Norton.
- Heintzelman, S. J., & King, L. A. (2014). (The Feeling of) Meaning-as-Information. *Personality and Social Psychology Review*, 18(2), 153–167.
- Hendl, J. (2005). *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál.
- Hendl, J. (2012). *Přehled statistických metod: analýza a metaanalýza dat*. Praha: Portál.
- Hendl, J., & Remr, J. (2017). *Metody výzkumu a evaluace*. Praha: Portál.
- Hill, D. B. (2006). “Feminine” Heterosexual Men: Subverting Heteropatriarchal Sexual Scripts? *Journal of Men’s Studies*, 14(2), 145–159.

- Hoffman, R. M., & Borders, L. D. (2001). Twenty-five Years after the Bem Sex-Role Inventory: A Reassessment and New Issues Regarding Classification Variability. *Measurement and Evaluation in Counseling and Development*, 34, 39-55.
- Iida, Y. (2005). Beyond the “feminization of masculinity”: transforming patriarchy with the “feminine” in contemporary Japanese youth culture. *Inter-Asia Cultural Studies*, 6(1), 56–74.
- Janošová, P. (2008). *Dívčí a chlapecká identita: vývoj a úskalí*. Praha: Grada.
- Johnson, J., & Breckon, D. (2007). *Managing Health Education and Promotion Programs: Leadership Skills for the 21st Century*. Sudbury: Jones & Bartlett Publishers.
- Joyce, C., O’Boyle, C., McGee, H., Hickey, A., & Browne, J. (1993). *The Schedule for the Evaluation of Individual Quality of Life (SEIQoL): a Direct Weighting procedure for Quality of Life Domains (SEIQoL-DW)*. Administration Manual.
- Kahneman, D., Diener, E., & Schwarz, N. (1999). *Well-being: The Foundations of Hedonic Psychology*. New York: Russell Sage Foundation.
- Kaplun, A. (1992). *Health Promotion and Chronic Illness: Discovering a New Quality of Health*. Copenhagen: World Health Organization Regional Office for Europe.
- Karimi, M., & Brazier, J. (2016). Health, Health-Related Quality of Life, and Quality of Life: What is the Difference? *Pharmacoeconomics*, 34(7), 645–649.
- Kebza, V. (2005). *Psychosociální determinanty zdraví*. Praha: Academia.
- Keith, K. D. (2001). International Quality of Life: Current Conceptual, Measurement, and Implementation Issues. In L. M. Glidden (Ed.), *International Review of Research in Mental Retardation*, (pp. 49–74). San Diego, CA: Academic Press.
- Kerce, W. E. (1992). *Quality of Life: Meaning, Measurement, and Models*. Washington DC: Navy Personnel Research and Development Center.
- Kohlberg, L. (1966). A Cognitive-Developmental Analysis of Children’s Sex-Role Concepts and Attitudes. In E. E. Maccoby (Ed.), *The development of sex differences*, (pp. 82-173). Stanford, CA: Stanford University Press.

- Křivohlavý, J. (2002). *Psychologie nemoci*. Praha: Grada.
- Křivohlavý, J. (2003). *Psychologie zdraví*. Praha: Portál.
- Leeper, C., & Bigler, R. (2008). Perceived Experiences with Sexism among Adolescent Girls. *Child Development*, (3), 685-704.
- Lefkowitz, E. S., & Zeldow, P. B. (2006). Masculinity and Femininity Predict Optimal Mental Health: A Belated Test of the Androgyny Hypothesis. *Journal of Personality Assessment*, 87(1), 95–101.
- Lindsey, L. L. (2015). *Gender Roles: A Sociological Perspective*. New York: Routledge.
- Linton, R. (1964). *The Study Of Man*. New York: Appleton Century Crofts.
- Lisá, L., a kol. (2001). *Poruchy sexuální diferenciace*. Praha: Maxdorf.
- Long, K. A., & Graham, J. R. (1991). The Masculinity-Femininity Scale of MMPI-2: Is It Useful With Normal Men? *Journal of Personality Assessment*, 57(1), 46.
- Maluš, M., Kupka, M., & Dostál, D. (2016). Prožívaná životní smysluplnost, všímavost a sebehodnocení v kontextu omezené zevní stimulace. *Psychologie a Její Kontexty / Psychology & Its Contexts*, 7(2), 59–72.
- Mahalik, J. R., Talmadge, W. T., Locke, B. D., & Scott, R. P. J. (2005). Using the Conformity to Masculine Norms Inventory to Work with Men in a Clinical Setting. *Journal Of Clinical Psychology*, 61(6), 661–674.
- Maher, B. A., & Maher, W. B. (1994). Personality and Psychopathology: A Historical Perspective. *Journal of Abnormal Psychology*, 103, 72–77.
- Martin, C. L., Cook, R. E., & Andrews, N. C. Z. (2017). Reviving Androgyny: A Modern Day Perspective on Flexibility of Gender Identity and Behavior. *Sex Roles*, 76(8–9), 592–603.
- Miao, M., Zheng, L., & Gan, Y. (2017). Meaning in Life Promotes Proactive Coping via Positive Affect: A Daily Diary Study. *Journal of Happiness Studies*, 18(6), 1683–1696.

Miovský, M., (2006). *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*, Praha: Grada Publishing.

Money, J., & Ehrhardt, A. A. (1972). *Man and woman, boy and girl: Differentiation and dimorphism of gender identity from conception to maturity*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.

Noll, H. (2002). Social Indicators and Quality of Life Research: Background, Achievements and Current Trends. In N. Genov (Ed.), *Advances in Sociological Knowledge over Half a Century*. Paris: International Social Science Council.

Norlander, T., Erixon, A., & Archer, T. (2000). Psychological Androgyny and Creativity: Dynamics of Gender-Role and Personality Trait. *Social Behavior and Personality: An International Journal*, 28(5), 423–435.

O'Boyle, C. A. (1994). The Schedule for the Evaluation of Individual Quality of Life (SEIQoL). *International Journal of Mental Health*, 2, 235-244.

O'Neil, J. M. (2012). The Psychology of Men: Theory, Research, Clinical Knowledge, and Future Directions. In E. Altmaier & J. Hansen (Eds.), *Oxford Handbook of Counseling Psychology* (pp. 375-408). New York: Oxford University Press.

Oakley, A. (2015). *Sex, Gender and Society*. London: Routledge.

Pavot, W., & Diener, E. (2008) The Satisfaction With Life Scale and The Emerging Construct of Life Satisfaction. *The Journal of Positive Psychology*, 3(2), 137-152.

Parent, M. C., & Moradi, B. (2010). Confirmatory Factor Analysis of the Conformity to Feminine Norms Inventory and Development of an Abbreviated Version: The CFNI-45. *Psychology of Women Quarterly*, 34, 97-109.

Petrusek, M. (2018). Konstruktivismus sociologický. In Sociologická encyklopedie. Dostupné z https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Konstruktivismus_sociologick%C3%BD.

Phoenix, C. H. (2009). Organizing action of prenatally administered testosterone propionate on the tissues mediating mating behavior in the female guinea pig. *Hormones and Behavior*, 55, 566.

- Pleck, J. H. (1995). The Gender Role Strain Paradigm: An Update. In R. F. Levant & Pollack, W. S. *A New Psychology of Men* (pp. 11-32). New York: Basic Books.
- Rapley, M. (2003). *Quality of Life Research: A Critical Introduction*. London: SAGE.
- Remafedi, G., Farrow, J. A., & Deisher, R. W. (1991). Risk Factors for Attempted Suicide in Gay and Bisexual Youth. *Pediatrics*, 87(6), 869.
- Renzetti, C. M., Curran, & D. J. (2003). *Ženy, muži a společnost*. Praha: Karolinum.
- Risman, B. J. (2017). 2016 southern sociological society presidential address: Are millennials cracking the gender structure? *Social Currents*, 4(3), 208–227.
- Rodný, T., & Rodná, K. (2001). *Dotazník životní spokojenosti*. Praha: Testcentrum.
- Ryff, C., D., & Singer, B. (1998). The Contours of Positive Human Health. *Psychological Inquiry*, 9, 1-28.
- Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2001). On Happiness and Human Potentials: A Review of Research on Hedonic and Eudaimonic Well-Being. *Annual Review Of Psychology*, 52(1), 141.
- Sabo, D. (2000). Men's Health Studies: Origins and Trends. *Journal of American College Health*, 49(3), 133.
- Sánchez-López, M. P., & Limiñana-Gras, R. M. (2017). Health from Gender Perspective: The State of the Art. In M. P. Sánchez-López & R. M. Limiñana-Gras, *The Psychology of Gender and Health: Conceptual and Applied Global Concerns*. Stanford: Elsevier Science.
- Sarvimäki, A. (1999) What Do We Mean by 'Quality of Life' in Our Care for People with Dementia? *Journal of Dementia Care*, 35(7).
- Schaffer, R. (2008). *Social and Personality Development*. New York: Cengage Learning.
- Schimmack, U., Schupp, J., & Wagner, G. G. (2008). The Influence of Environment and Personality on the Affective and Cognitive Component of Subjective Well-Being. *Social Indicators Research*, 89(1), 41–60.
- Signorella, M. L. (2012). Gender and Development in Sex Roles. *Sex Roles*, 67, 373–374.

- Shin, D. C., & Johnson, D. M. (1978). Avowed Happiness as an Overall Assessment of the Quality of Life. *Social Indicators Research*, 5, 475–492.
- Smiler, A. P., & Epstein, M. (2010). Measuring Gender: Options and Issues. In Chrisler, J. C., & McCreary, D. R., *Handbook of Gender Research in Psychology: Volume 1: Gender Research in General and Experimental Psychology* (pp. 133-157). Berlin Heidelberg: Springer Science & Business Media.
- Smith, J. A., Jarman, M., & Osborn, M. (1999). Doing interpretative phenomenological analysis. In M. Murray & K. Chamberlain (Eds.), *Qualitative Health Psychology: Theories and methods*. London: Sage.
- Smith, J. A. & Osborn, M. (2003). Interpretative Phenomenological Analysis. In J. A. Smith (Ed.), *Qualitative Psychology: A Practical Guide to Research Methods*, London: Sage Publications.
- Smith, J. A. (2004). Reflecting on the development of interpretative phenomenological analysis and its contribution to qualitative research in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 1, 39–54.
- Smith, J. A., Flowers, P., & Larkin, M. (2009). *Interpretative phenomenological analysis: Theory, method and research*. Los Angeles, CA: SAGE.
- Spence, J.T., & Helmreich, R.L. (1978). *Masculinity and femininity: Their psychological dimensions, correlates, and antecedents*. Austin, TX: University of Texas Press.
- Sprangers, M. A., & Schwartz, C. E. (1999). Integrating Response Shift into Health-Related Quality of Life Research: A Theoretical Model. *Social Science & Medicine*, 48(11), 1507.
- Stake, J. E. (1997). Integrating Expressiveness and Instrumentality in Real-Life Settings: A New Perspective on the Benefits of Androgyny. *Sex Roles*, 37(7–8), 541–564.
- Starr, C., & Zurbriggen, E. (2017). Sandra Bem’s Gender Schema Theory After 34 Years: A Review of its Reach and Impact. *Sex Roles*, 76(9–10), 566–578.

- Steger, M. F., Frazier, P., Oishi, S., & Kaler, M. (2006). The Meaning in Life Questionnaire: Assessing the Presence of and Search for Meaning in Life. *Journal of Counseling Psychology, 53*(1), 80–93.
- Steger, M. F., Kashdan, T. B., Sullivan, B. A., & Lorentz, D. (2008). Understanding the Search for Meaning in Life: Personality, Cognitive Style, and the Dynamic Between Seeking and Experiencing Meaning. *Journal of Personality, 76*, 199–228.
- Stoller, R. (1968). *Sex and Gender: On the Development of Masculinity and Femininity*. New York: Science House.
- Strickhouser, J. E., Zell, E., & Krizan, Z. (2017). Does Personality Predict Health and Well-being? A Metasynthesis. *Health Psychology, 36*(8), 797–810.
- Svoboda, M., Humpolíček, P., & Šnorek, V. (2013). *Psychodiagnostika dospělých*. Praha: Portál.
- Talaei-Khoei, M., Chen, N., Ring, D., & Vranceanu, A. M. (2018). Satisfaction with Life Moderates the Indirect Effect of Pain Intensity on Pain Interference Through Pain Catastrophizing. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 86*(3), 231–241.
- Thoits, P. A. (1983). Multiple identities and psychological well-being: A reformulation and test of the social isolation hypothesis. *American Sociological Review, 48*, 174-18.
- Veenhoven, R. (2000). Wellbeing in the Welfare State: Level Not Higher, Distribution Not More Equitable. *Journal of Comparative Policy Analysis, 2*, 91-125.
- Veenhoven, R. (2006). The Four Qualities Of Life: Ordering Concepts and Measures of the Good Life, In M. McGillivray & M. Clark (Eds.), *Understanding Human Well-being*. Tokyo-NewYork-Paris: United Nations University Press.
- Vermeulen, T., & Van den Akker, R. (2010). Notes on Metamodernism. *Journal of Aesthetics and Culture, 2*.
- Vágnerová, M. (2007). *Vývojová psychologie II., dospělost a stáří*. Praha: Karolinum.

- Waterman, A. S., Schwartz, S. J., & Conti, R. (2008). The Implications of Two Conceptions of Happiness (Hedonic Enjoyment and Eudaimonia) for the Understanding of Intrinsic Motivation. *Journal Of Happiness Studies*, 9(1), 41-79.
- Wallen, K. (2009). The Organizational Hypothesis: Reflections on the 50th anniversary of the publication of Phoenix, Goy, Gerall, and Young (1959). *Hormones and Behavior*, 55, 561–565.
- Wood, C. (1987). Are Happy People Healthier? Discussion Paper. *Journal of the Royal Society of Medicine*, 80, 354-356.
- Wood, J. T. (2003). Gendered Lives: Communication, Gender, and Culture. *Psychology of Women Quarterly*, 27(1), 82–83.
- World Health Organisation. (1948). *The Constitution of the World Health Organisation*. Washington DC: WHO.
- World Health Organisation. (1998). *Health Promotion Glossary*. Switzerland: WHO.
- Wong, Y. J., Moon-Ho Ringo Ho, Shu-Yi Wang, & Miller, I. S. K. (2017). Meta-Analyses of the Relationship Between Conformity to Masculine Norms and Mental Health-Related Outcomes. *Journal of Counseling Psychology*, 64(1), 80–93.

Seznam příloh

Příloha č. 1: Anotace diplomové práce v českém a anglickém jazyce

Příloha č. 2: Text výzvy k vyplnění dotazníků

Příloha č. 3: Ukázka čáry života

Příloha č. 4: Překlad dotazníku PAQ

Příloha č. 5: Seznam zkratk

Příloha č. 6: Ukázka transkriptu rozhovoru

Příloha č. 7: Seznam grafů a tabulek

Příloha č. 1: Anotace diplomové práce v českém a anglickém jazyce

ABSTRAKT DIPLOMOVÉ PRÁCE

Název práce: Kvalita života v kontextu genderové diferenciaci u mužů

Autorka práce: Mgr. Bc. Dagmar Halo

Vedoucí práce: PhDr. Olga Pechová, PhD.

Počet stran a znaků: 102 stran, 212 160 znaků

Počet příloh: 7

Počet titulů použité literatury: 142

Abstrakt: Cílem této magisterské diplomové práce byla analýza kvality života v kontextu genderové diferenciaci u mužů. Práce navazuje na bakalářskou diplomovou práci autorky a opírá se o teorii psychologické androgynie původně formulovanou Sandrou Bem. Ta hovoří o tom, že kombinace pozitivních atributů maskulinity a femininity poskytuje člověku bez ohledu na pohlaví dostatek flexibility ve zvládnání zátěžových situací. Přináší tak jedinci rozsáhlejší repertoár mentálních i behaviorálních vzorců chování i jednání, a tím potencionálně umožňuje lepší kvalitu života. Hlavním výzkumným nástrojem byla interpretativní fenomenologická analýza (IPA), jejímž prostřednictvím byla identifikována základní témata napříč výzkumnými rozhovory. Výsledky ukazují, že identifikovaná ambivalence je současně doprovázena rozvinutou schopností seberegulace, která slouží jako hnací síla pro dosahování pomyslné osobnostní rovnováhy. Práce se snaží o vhled do žité zkušenosti lidí, jejichž osobnostní struktura vykazuje zdánlivě protikladné charakteristiky, současně bez nároku na jejich patologizaci.

Klíčová slova: kvalita života, gender, IPA, androgynie, ambivalence

ABSTRACT OF THESIS

Title: Quality of life in the context of gender differentiation in men

Author: Mgr. Bc. Dagmar Halo

Supervisor: PhDr. Olga Pechová, PhD.

Number of pages and characters: 102 pages, 212 160 characters

Number of appendices: 7

Number of references: 142

Abstract: The aim of this master's thesis was to analyze the quality of life in the context of gender differentiation in men. The work follows the bachelor thesis of the author and is based on the theory of psychological androgyny originally formulated by Sandra Bem. This speaks that the combination of positive attributes of masculinity and femininity gives man, regardless of gender, sufficient flexibility to deal with stressful situations. This brings the individuals a wider repertoire of mental and behavioral patterns of behavior, potentially enabling a better quality of life. The main research tool was an Interpretative phenomenological analysis (IPA), through which basic themes were identified across research interviews. The results show that the identified ambivalence is simultaneously accompanied by a developed ability of self-regulation, which serves as a driving force for achieving the imaginary personality balance. The thesis seeks to explore the experience of people whose personality structure exhibits seemingly contradictory characteristics, however without any right for the pathologisation of the issue.

Key words: quality of life, gender, IPA, androgyny, ambivalence

Příloha č. 2: Text výzvy k vyplnění dotazníků

**PŘED VYPLNĚNÍM DOTAZNÍKU SI, PROSÍM, PEČLIVĚ PŘEČTĚTE
NÁSLEDUJÍCÍ INSTRUKCE:**

Vážený pane,

nejdříve mi dovolu, bych se krátce představila. Jmenuji se Dagmar Halo a jsem studentkou 1. ročníku navazujícího studia oboru Psychologie na Univerzitě Palackého v Olomouci.

Děkuji za Váš zájem zúčastnit se mého výzkumu k magisterské diplomové práci týkající se zkoumání kvality života a subjektivně identifikované genderové role u mužů ve věku 18 - 35 let.

Můj výzkum sestává ze 2 částí.

1. část je koncipována formou 2 dotazníků, z nichž jeden máte nyní před sebou. Chtěla bych Vás upozornit, že je třeba vyplnit oba dotazníky. Je rovněž nutné vyplnit i dotazník DŽS!

2. část obsahuje polostrukturované interview.

Proto, bych mohla výzkum realizovat, bych potřebovala, abyste se zúčastnil obou částí. Tento výzkum je zcela anonymní. Potřebuji však kontakt, skrze který Vás dále mohu oslovit pro 2. část výzkumu. Pokud máte zájem zúčastnit se obou částí výzkumu, je nutné, abyste uvedl svoji e-mailovou adresu. Jakou e-mailovou adresu pro kontakt se mnou použijete, je zcela na Vás. Pokud máte obavy uvést svůj osobní e-mail, můžete si na téměř jakékoliv doméně vytvořit alternativní adresu, která poslouží pouze pro tyto výzkumné účely.

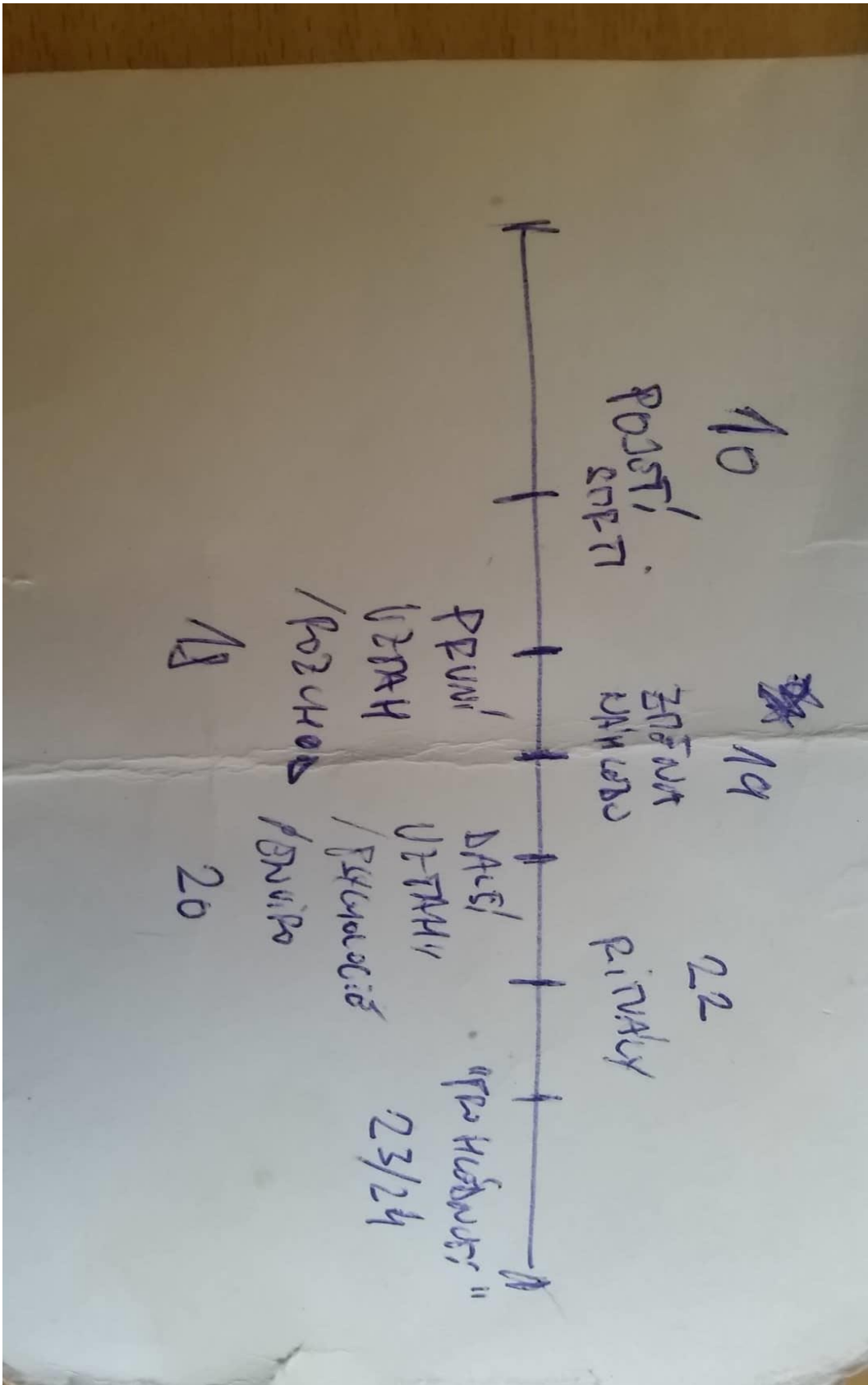
Všechna získaná data budou použita výhradně k výzkumným účelům. Vyplněním tohoto dotazníku dáváte souhlas k jeho zpracování.

Děkuji!

Těším se na viděnou!

NYNÍ INSTRUKCE K VYPLNĚNÍ DOTAZNÍKU:

Příloha č. 3: Ukázka čáry života

Příloha č. 4: Překlad dotazníku PAQ

	1	2	3	4	5	
Nejsem vůbec agresivní						Jsem zcela agresivní
Jsem zcela závislý (psychicky - pozn. aut.)						Jsem zcela nezávislý
Nejsem vůbec emocionální						Jsem zcela emocionální
Jsem zcela submisivní						Jsem zcela dominantní
Nejsem vůbec podrážděný v krizových situacích						Jsem zcela podrážděný v krizových situacích
Jsem zcela pasivní						Jsem zcela aktivní
Nejsem vůbec schopen se oddát druhým lidem						Jsem zcela schopen oddat se druhým lidem
Jsem zcela drsný						Jsem zcela jemný
Nejsem vůbec nápomocný druhým						Jsem zcela nápomocný druhým
Nejsem vůbec soutěživý						Jsem zcela soutěživý
Jsem zcela domácí typ						Jsem zcela světácký typ
Nejsem vůbec vlídný						Jsem zcela vlídný
Jsem zcela nezávislý na souhlasu druhých						Jsem zcela závislý na souhlasu druhých
Jsem citově zcela zranitelný						Jsem citově zcela nezranitelný
Vůbec si neuvědomuji city druhých lidí						Jsem si zcela vědom citů druhých lidí
Rozhoduji se snadno						Mám obtíže udělat rozhodnutí
Vzdám se velmi snadno						Nikdy se snadno nevzdám
Nikdy nepláču						Rozpláču se velmi snadno
Jsem zcela nesebevědomý						Jsem zcela sebevědomý
Cítím se zcela podrážený						Cítím se zcela nadřazený
Zcela nechápavý k druhým lidem						Zcela chápavý k druhým lidem
Jsem zcela chladný ve vztahu k druhým lidem						Jsem zcela vřelý ve vztahu k druhým lidem
Mám minimální potřebu bezpečí						Mám maximální potřebu bezpečí
Zcela se hroutím pod tlakem						Vede se mi pod tlakem zcela dobře

Příloha č. 5: Seznam zkratk

QoL	Quality of Life
WHO	World Health Organization
SOC	Sense of Coherence
HRQoL	Health Related Quality of Life
AWB	Affective Well-Being
CWB	Cognitive Well-Being
LS	Life Satisfaction
WHOQOL	World Health Organization Quality of Life
DŽS	Dotazník životní spokojenosti
ZDR	Zdraví
VLO	Vlastní osoba
PZP	Přátelé, známí a příbuzní
MAN	Manželství a partnerství
SEIQoL	The Schedule for the Evaluation of Individual Quality of Life
SWLS	The Satisfaction With Life Scale
CAH	Congenital Adrenal Hyperplasia
BSRI	The Bem Sex Role Inventory
PAQ	The Personal Attributes Questionnaire
CMNI	Conformity to Male Norms Inventory
MMPI-2	Minnesota Multiphasic Personality Inventory-2
M	maskulinita
F	femininita
M-F	maskulinita-femininita
SW-W	Shapiro-Wilkův test
IPA	Interpretativní fenomenologická analýza

Příloha č. 6: Ukázka transkriptu rozhovoru

V: Hm. Tak jo, tak kdyby sis měl vzpomenout na nějakou svoji první vzpomínku. Životní. Co by to bylo?

R: Jakože úplně první vzpomínku z tohohle světa?

To bude taky na dlouho...

V: To nevadí, máme čas.

R: To bude asi poprvé, když jsem chodil do školy, jelikož jsem jakoby z vesnice, tak to tam bylo tak, že děti mohli chodit dřív než od těch 3-4 let, ale nevím kolik mi přesně bylo, ale bylo to takovýto, že jsem byl hodně hyperaktivní dítě, který nikdy nespalo, takže to vypadalo tak, že všichni si šli lehnout a já jsem měl jako jedinej dovoleno si tam hrát a musel jsem bejt potichu.. tak to je taková první vzpomínka. Že jsem si hrál na takových těch dřevenejch kostkách nebo jak se to dá nazvat, ale nevím kolik mi bylo...

V: Jasný, to nevadí. A na co si myslíš, že kladli tvoji rodiče při výchově důraz. Co bylo pro ně podstatný ti předat.

R: Já si myslím, že pro ně byla důležitá škola a abych pomáhal doma, víš, že to bylo takový, že udělej si školu, pak pomoz doma a pak si dělej to svoje..

V: Hm a myslíš, že sis z toho něco odnes do toho života...?

R: No já si myslím, co se týče školy, tak tam ty rodiče zas takovej vliv neměli, jakoby ten první, druhý stupeň, že jsem se nemusel moc učit.. a co se týče pomáhání doma, tak mi to spíš tak jako znechutili, protože to je ten důvod, že bydlím u rodičů, platím nájem a radši třeba zůstanu spíš dýl v práci, než abych tíhnul k tomu, že pojedu domu a pomoh.

V: A jestli si měl nějaký dětský hrdiny nebo hrdinky, co tě pak ovlivnili v tvých zájmech, v tvém sebepojetí jako takovým.

R: Hele asi ne, že vždycky to byly nějaký věci.. že ne, že chci být jako on, ale v nějaký daný věci, že ten člověk něco dokázal, že když to dokázal on, tak já dokážu i něco podobnýho.. že to nebyla taková přímá cesta, že chci být jako on... že když vidím pracovat motivovaný lidi, tak mě to motivuje taky... ale nikdo konkrétní...

V: A vzpomněl by sis na něco takovýho...?

R: Tak určitě, třeba u toho hraní na nástroj, tak tam byl kluk o 5 let starší, já jsem hrál na trubku, obecně jako já jsem byl v tom orchestru nejmladší.. tak mě se líbilo, že byl takovej ochotnej, usměvavej, nic pro něj nebylo problém, že on i hodně cvičil, byl takovej šikovnej, tak můj sen bylo hrát s nim tu první trubku a bejt takovej ten hlavní... a to se mi pak povedlo. A v tom fotbale to byl třeba můj bratránek, kterej byl taky šikovnej, dělal tréninky i navíc, ale i když mě nemotivoval v tom, abych cvičil nebo se věnoval tomu fotbalu navíc, tak tréninky byly povinný, ale byl to takovej obdiv a respekt k tomu co dělá.

Příloha č. 7: Seznam grafů a tabulek

Seznam grafů

Graf č. 1: Rozložení genderových identit s. 52

Seznam tabulek

Tab. 1: Harmonogram výzkumu s. 45

Tab. 2: Přehled výsledků p-value při testování normality dat s. 49

Tab. 3: Přehled normality dat u jednotlivých veličin s. 49

Tab. 4: Přehled výsledku p-value u subtestu Manželství a partnerství s. 49

Tab. 5: Přehled normality dat u subtestu Manželství a partnerství s. 50

Tab. 6: Popis věku respondentů a skóre v jednotlivých škálách s. 53

Tab. 7: Přehled nalezených témat v rozhovorech s. 79